

NARODOWY
BANK POLSKI

Październik 2024 r.

Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2024 r.

Październik 2024 r.

Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2024 r.

Opracował:

Departament Systemu Płatniczego przy współpracy
z Departamentem Emisyjno-Skarbcowym

Narodowy Bank Polski
00-919 Warszawa
ul. Świętokrzyska 11/21
tel.: +48 22 185 10 00
faks.: +48 22 185 10 10
www.nbp.pl

Niniejsze opracowanie i jego poprzednie edycje dostępne są na stronie internetowej NBP
<https://nbp.pl/system-platniczy/dane-i-analizy/ocena-funkcjonowania-systemu-platniczego/>

© Copyright Narodowy Bank Polski, 2024

Spis treści

Spis treści	2
Synteza	4
Informacje wstępne	15
1. Podmioty w systemie płatniczym	16
2. Systemy płatności	18
2.1. Systemy płatności wysokokwotowych	18
2.1.1. System SORBNET2	18
2.1.2. System TARGET-NBP	21
2.2. Systemy płatności detalicznych	23
2.2.1. System Elixir	23
2.2.2. System Euro Elixir	24
2.2.3. System Express Elixir	26
2.2.4. System BlueCash	28
2.2.5. System BLIK	30
2.2.6. Krajowy System Rozliczeń	32
2.3. Porównanie średniej dziennej liczby zleceń i średniej wartości jednego zlecenia w systemach płatności	34
3. Systemy rozliczeń i rozrachunku transakcji papierami wartościowymi	36
3.1. Systemy rozrachunku transakcji papierami wartościowymi	36
3.1.1. System rozrachunku prowadzony przez KDPW S.A.	36
3.1.2. System SKARBNET4	39
3.2. Systemy rozliczeń transakcji papierami wartościowymi	40
3.2.1. Systemy rozliczeń transakcji papierami wartościowymi prowadzone przez KDPW_CCP S.A.	40
3.2.2. System rozliczeń i rozrachunku instrumentów finansowych IRGiT S.A.	42
4. Pozostałe elementy infrastruktury polskiego systemu płatniczego	43
4.1. Podmioty świadczące usługi płatnicze	43
4.2. Schematy płatnicze	46
4.3. Bankomaty	48
4.4. Punkty handlowo-usługowe akceptujące karty płatnicze	51
4.5. Usługa <i>cash back</i>	54
5. Rachunki bankowe i bezgotówkowe instrumenty płatnicze	56
5.1. Rachunki bankowe	56
5.2. Bezgotówkowe instrumenty płatnicze	56
5.2.1. Karty płatnicze	57
5.2.2. Polecenie przelewu	61
5.2.3. Polecenie zapłaty	61
5.2.4. Instrumenty pieniądza elektronicznego – Billon	62
5.2.5. Innowacyjne instrumenty i usługi płatnicze	62
5.3. Oszustwa dotyczące instrumentów płatniczych	67

6. Obrót gotówkowy	72
7. Działania w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego	75
7.1. Funkcjonowanie Rady ds. Systemu Płatniczego	75
7.2. Działania na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa obrotu gotówkowego	75
7.3. Działania monitorujące i analityczne w zakresie pieniądza cyfrowego banku centralnego	78
7.4. Zagadnienia prawne	81
7.4.1. Krajowe i unijne akty prawne dotyczące funkcjonowania polskiego systemu płatniczego przyjęte w I półroczu 2024 r.	81
7.4.2. Projekty krajowych aktów prawnych związanych z funkcjonowaniem polskiego systemu płatniczego	91
7.5. Działania w zakresie upowszechniania obrotu bezgotówkowego	94
7.6. Działania na rzecz ograniczenia wykluczenia finansowego	96
7.7. Działania na rzecz SEPA	96
8. Wyniki wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego	98
8.1. Zwyczaje płatnicze a rozwój sieci akceptacji kart w Polsce: badanie konsumenckie 2023	98
8.2. Preferencje płatnicze Polaków 2024 – Badanie płatności wśród konsumentów	100
8.3. Zwyczaje płatnicze w Polsce w 2023 r.	101
8.4. Analiza opłat i prowizji związanych z korzystaniem z rachunku płatniczego w Polsce (wg danych na dzień 31 grudnia 2023 r.)	103
Wykaz stosowanych skrótów	105

Synteza

Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego jest cyklicznym materiałem, przygotowywanym przez Departament Systemu Płatniczego, stanowiącym dla Zarządu NBP podstawę do dokonania okresowej oceny rozliczeń pieniężnych i obiegu pieniężnego, tj. realizacji zadania określonego w art. 17 ust. 4 pkt 3 ustawy o Narodowym Banku Polskim¹.

W *Ocenie funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2024 r.*, zwanej dalej *Oceną*, przedstawiono główne tendencje i wydarzenia, które wystąpiły w polskim systemie płatniczym w I połowie 2024 r., jak również dane statystyczne odzwierciedlające rozwój systemu płatniczego w Polsce w tym okresie.

Najistotniejszymi dla krajowego systemu płatniczego zmianami regulacyjnymi dokonanymi w I połowie 2024 r. było:

- przyjęcie unijnego rozporządzenia w odniesieniu do poleceń przelewu natychmiastowego w euro² (rozporządzenie IPR). Głównym celem wspomnianej regulacji jest zwiększenie wykorzystania takich poleceń przelewu, tj. poleceń przelewu wykonywanych natychmiast, 24 godziny na dobę i w dowolnym dniu kalendarzowym.

Najpóźniejszy termin na oferowanie odbierania natychmiastowych poleceń przelewu w euro dla instytucji kredytowych spoza strefy euro został wyznaczony na 9 stycznia 2027 r. oraz na 9 kwietnia 2027 r. dla instytucji płatniczych i instytucji pieniądza elektronicznego. Z kolei najpóźniejszy termin na oferowanie wykonywania natychmiastowych poleceń przelewu w euro dla wszystkich dostawców usług płatniczych spoza strefy euro został wyznaczony na 9 lipca 2027 r.

Rozporządzenie IPR umożliwia instytucjom płatniczym oraz instytucjom pieniądza elektronicznego ubieganie się o uczestnictwo w wyznaczonych systemach płatności. Zgodnie ze zmienionymi przepisami zasady dostępu do systemów płatności muszą być oparte na obiektywnych, niedyskryminujących i proporcjonalnych kryteriach, a stosowane ograniczenia w dostępie do tych systemów muszą być uzasadnione koniecznością ochrony przed szczególnymi rodzajami ryzyka (takimi jak ryzyko rozrachunku, operacyjne i biznesowe) oraz ochrony stabilności finansowej i operacyjnej systemu płatności. Jednocześnie wprowadzono dodatkowe warunki dla wspomnianych instytucji chcących ubiegać się o uczestnictwo lub uczestniczących w systemach płatności. Wśród tych warunków szczegółowo określono wymagania odnoszące się do ochrony środków pieniężnych użytkowników usług płatniczych,

¹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2022 r. poz. 2025).

² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/886 z dnia 13 marca 2024 r. w sprawie zmiany rozporządzeń (UE) nr 260/2012 i (UE) 2021/1230 oraz dyrektyw 98/26/WE i (UE) 2015/2366 w odniesieniu do poleceń przelewu natychmiastowego w euro (Dz. U. L, 2024/886, 19.3.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/886/oj>)

zasad zarządzania i mechanizmów kontroli wewnętrznej oraz rozwiązań w zakresie usług informacyjno-komunikacyjnych, a także planu likwidacji na wypadek upadłości.

Instytucje płatnicze oraz instytucje pieniądza elektronicznego będą mogły stać się uczestnikami wyznaczonego systemu płatności pod warunkiem zapewnienia zgodności z wspomnianymi warunkami oraz spełniania wymogów tego systemu i przestrzegania jego zasad. Operatorzy systemów płatności określają bowiem własne zasady funkcjonowania i wymogi systemu dla jego uczestników, w tym m.in. organizacyjne, techniczne, w zakresie cyberbezpieczeństwa i zarządzania płynnością śróddzienną w walucie systemu. Dotyczy to w szczególności prowadzonych przez banki centralne systemów RTGS, w których kryteria uczestnictwa i zasady dostępu muszą uwzględnić realizowane przez te banki ustawowe zadania.

Rozporządzenie IPR dopuściło – jako jeden z możliwych sposobów ochrony środków pieniężnych klientów instytucji płatniczych oraz instytucji pieniądza elektronicznego otrzymanych w celu wykonania transakcji płatniczych – deponowanie tych środków na odrębnym rachunku w banku centralnym według uznania tego banku (decyzja w tym zakresie należy do danego banku centralnego).

Do 9 kwietnia 2025 r. państwa członkowskie są zobowiązane do przyjęcia i publikacji przepisów krajowych niezbędnych do stosowania nowych zapisów i rozwiązań.

- uchwalenie *ustawy o zapewnianiu spełniania wymagań dostępności niektórych produktów i usług przez podmioty gospodarcze*³. Celem tej regulacji jest zwiększenie dostępności produktów i usług dla wszystkich konsumentów, zwłaszcza dla osób ze szczególnymi potrzebami. Przepisy ustawy będą miały zastosowanie m.in. do oferowanych lub świadczonych na rzecz konsumentów usług bankowości detalicznej, a także m.in. do terminali płatniczych oraz terminali samoobsługowych, takich jak bankomaty i wpłatomaty. Obowiązki nałożone nową ustawą mają być – z pewnymi wyjątkami – stosowane od 28 czerwca 2025 r., przy czym dla niektórych rodzajów produktów i usług przewidziano dłuższe okresy przejściowe. Niespełniające wymagań dostępności terminale, w tym terminale płatnicze oraz bankomaty i wpłatomaty, wykorzystywane przez usługodawców do oferowania lub świadczenia usług przed dniem wejścia w życie ustawy (tj. przed 28 czerwca 2025 r.), mogą być w dalszym ciągu stosowane do świadczenia podobnych usług, aż do upływu okresu ich ekonomicznej użyteczności, ale nie dłużej niż 20 lat od daty rozpoczęcia ich wykorzystywania.
- przyjęcie regulacji dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. W rozporządzeniu AML⁴, które weszło w życie 9 lipca 2024 r. i będzie stosowane – z pewnymi wyjątkami – od 10 lipca 2027 r. wprowadzono dla osób prowadzących handel towarami lub świadczących usługi limit do przyjmowania lub dokonywania płatności w gotówce wyłącznie do kwoty 10 000 EUR lub jej równowartości w walucie krajowej lub obcej,

³ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2024 r. o zapewnianiu spełniania wymagań dostępności niektórych produktów i usług przez podmioty gospodarcze (Dz. U. poz. 731).

⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1624 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (Dz.U. L, 2024/1624, 19.6.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1624/oj>).

bez względu na to, czy transakcja jest przeprowadzana jako pojedyncza operacja czy kilka operacji, które wydają się być ze sobą powiązane. Powyższy limit nie ma zastosowania do:

- płatności pomiędzy osobami fizycznymi, które nie działają w ramach swoich obowiązków zawodowych,
- płatności lub depozytów dokonywanych w lokalach instytucji kredytowych, dostawców pieniądza elektronicznego i dostawców usług płatniczych.

Państwa członkowskie mogą przyjąć niższe limity po konsultacji z EBC. Jeżeli zaś na poziomie krajowym istnieją już limity niższe od 10 000 EUR lub równowartości tej kwoty w walucie krajowej lub obcej, nadal mają one zastosowanie. Państwa członkowskie musiały powiadomić KE o tych limitach do 10 października 2024 r.

Z kolei w dyrektywie AML⁵ nałożono na państwa członkowskie obowiązek wprowadzenia scentralizowanych automatycznych mechanizmów, które mają umożliwić terminową identyfikację na ich terytorium dowolnej osoby fizycznej lub prawnej posiadającej lub kontrolującej rachunki płatnicze lub rachunki bankowe, rachunki papierów wartościowych, rachunki kryptoaktywów, a także skrytki depozytowe.

- przyjęcie dyrektywy dotyczącej dostępu do scentralizowanych rejestrów rachunków bankowych⁶, która ma na celu zapewnienie właściwym organom możliwości przeszukiwania informacji o rachunkach bankowych (w tym o rachunkach płatniczych) zgromadzonych w scentralizowanych rejestrach rachunków bankowych w innych państwach członkowskich. Regulacja ta nałożyła na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia, aby ich właściwe organy miały uprawnienia do bezpośredniego i natychmiastowego dostępu do informacji dotyczących rachunków bankowych i przeszukiwania takich informacji również w innych państwach członkowskich. Przepisy niezbędne do zapewnienia właściwym organom dostępu do wspomnianych informacji powinny zostać wprowadzone w państwach członkowskich do 10 lipca 2029 r.

W I połowie 2024 r. prowadzono także działania (w tym legislacyjne), które mogą mieć znaczący wpływ na funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w najbliższej przyszłości. Należą do nich w szczególności:

- kontynuowanie przez NBP prac nad przygotowaniem systemu SORBNET3. Uruchomienie tego nowego systemu RTGS dla płatności w złotych, zgodnego ze standardem ISO 20022, planowane jest na 2025 r.

⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1640 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie mechanizmów, które państwa członkowskie powinny wprowadzić w celu zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca dyrektywę (UE) 2019/1937 oraz zmieniająca i uchylająca dyrektywę (UE) 2015/849 (Dz.U. L, 2024/1640, 19.6.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1640/oj>).

⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1654 z dnia 31 maja 2024 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2019/1153 w odniesieniu do dostępu właściwych organów do scentralizowanych rejestrów rachunków bankowych za pośrednictwem systemu integracji oraz w odniesieniu do środków technicznych ułatwiających korzystanie z rekordów transakcji (Dz.U. L 2024/1654, 19.6.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1654/oj>).

oraz w obszarze regulacyjnym:

- prowadzenie prac nad projektem rozporządzenia w sprawie identyfikatorów i numerów rozliczeniowych nadawanych niektórym dostawcom usług płatniczych oraz unikatowych identyfikatorów nadawanych rachunkom płatniczym^{7 8}.
- rozpoczęcie prac nad projektem ustawy o kryptoaktywach⁹. Uchwalenie tej ustawy jest niezbędne dla zapewnienia stosowania w Polsce unijnego rozporządzenia w sprawie rynków kryptoaktywów (MiCA)¹⁰. Przepisy tego aktu prawnego stosuje się od 30 grudnia 2024 r., przy czym wymogi dotyczące tokenów powiązanych z aktywami oraz tokenów będących pieniądzem elektronicznym obowiązują od 30 czerwca 2024 r. Projekt ustawy o kryptoaktywach powierza nadzór nad rynkiem kryptoaktywów KNF. Projekt zawiera ponadto szczegółowe rozwiązania dotyczące procedury licencyjnej (nieuregulowane rozporządzeniem MiCA), przepisy dotyczące tajemnicy zawodowej, jak również ustala obowiązki informacyjne emitentów kryptoaktywów i podmiotów świadczących usługi w zakresie kryptoaktywów. Projekt ustawy uprawnia też KNF do nakładania kar i sankcji administracyjnych w przypadkach naruszenia przez nadzorowane podmioty wymogów rozporządzenia MiCA. Projektodawca proponuje ponadto utworzenie krajowego rejestru domen internetowych wykorzystywanych przez podmioty świadczące usługi w zakresie kryptoaktywów bez zezwolenia. Dostawcy usług dostępu do Internetu byłiby zobowiązani do blokowania dostępu użytkowników do wskazanych w rejestrze domen. Wpisu do tego rejestru dokonywałaby KNF. Omawiany projekt zakłada wejście w życie *ustawy o kryptoaktywach* w dniu 30 grudnia 2024 r.
- rozpoczęcie prac nad projektem ustawy służącej zapewnieniu operacyjnej odporności cyfrowej sektora finansowego¹¹. Projektowana ustawa ma zapewnić możliwość stosowania w polskim systemie prawnym rozporządzenia DORA¹², które ma na celu podniesienie odporności podmiotów finansowych na zdarzenia operacyjne pojawiające się w cyberprzestrzeni

⁷ Projekt rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie identyfikatorów i numerów rozliczeniowych nadawanych niektórym dostawcom usług płatniczych oraz unikatowych identyfikatorów nadawanych rachunkom płatniczym prowadzonym przez tych dostawców ([Projekt \(rcl.gov.pl\)](https://legislacja.rcl.gov.pl)).

⁸ Nowe rozporządzenie, tj. rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 23 lipca 2024 r. w sprawie identyfikatorów i numerów rozliczeniowych nadawanych niektórym dostawcom usług płatniczych oraz unikatowych identyfikatorów nadawanych rachunkom płatniczym prowadzonym przez tych dostawców (Dz. U. poz. 1142) weszło w życie 31 lipca 2024 r. i zastąpiło dotychczas obowiązujące rozporządzenie odnoszące się do tych zagadnień.

⁹ Projekt ustawy o kryptoaktywach (projekt z dnia 22 lutego 2024 r.), <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12382311/katalog/13040393#13040393>.

¹⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1114 z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie rynków kryptoaktywów oraz zmiany rozporządzeń (UE) nr 1093/2010 i (UE) nr 1095/2010 oraz dyrektyw 2013/36/UE i (UE) 2019/1937 (Dz. U. L 150 z 9.6.2023, s. 40).

¹¹ Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem operacyjnej odporności cyfrowej sektora finansowego (Projekt z dnia 5 kwietnia 2024 r.), <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12384252>

¹² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2554 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie operacyjnej odporności cyfrowej sektora finansowego i zmieniającego rozporządzenia (WE) nr 1060/2009, (UE) nr 648/2012, (UE) nr 600/2014, (UE) nr 909/2014 oraz (UE) 2016/1011 (Dz. U. L 333 z 27.12.2022, s. 1).

i ograniczenie związanych z nimi zagrożeń dla stabilności finansowej i bezpiecznego funkcjonowania rynku finansowego. Projektowana ustawa wskazuje KNF jako podmiot odpowiedzialny za nadzór nad przestrzeganiem wymogów rozporządzenia DORA w Polsce i daje KNF uprawnienia do stosowania sankcji w przypadku naruszenia obowiązków zawartych w tym rozporządzeniu. Projekt zakłada wejście w życie ustawy 17 stycznia 2025 r. (zgodnie z harmonogramem określonym w rozporządzeniu DORA).

W analizowanym okresie znacznie wzrosła liczba i wartość zleceń zrealizowanych w systemach BLIK i Express Elixir (tabela 1). Wynika to przede wszystkim z nadal rosnącej popularności płatności mobilnych typu P2P, które są inicjowane w systemie BLIK i, w przypadku gdy dotyczą klientów różnych banków, są rozliczane w systemie Express Elixir. Rosnąca popularność transakcji typu P2P, których średnia wartość w I półroczu 2024 r. wyniosła 147 zł, wpływa jednocześnie na stopniowe zmniejszanie się średniej wartości pojedynczej transakcji w systemie Express Elixir. W pozostałych funkcjonujących w Polsce systemach płatności nie odnotowano istotnych zmian skali przetwarzanych zleceń płatniczych.

Tabela 1. Dane dotyczące liczby i wartości zleceń zrealizowanych w I półroczu 2024 r. w systemach płatności oraz zmiany w porównaniu z II półroczem 2023 r.

System płatności	Liczba zleceń	Zmiana liczby zleceń	Wartość zleceń	Zmiana wartości zleceń
SORBNET2	2,9 mln	-0,6%	71,8 bln zł	2,3%
TARGET-NBP	1,2 mln	0,1%	1,55 bln euro	-4,6%
Elixir	1,12 mld	1,5%	4,4 bln zł	2,1%
Euro Elixir	26,6 mln	-0,001%	177,4 mld euro	-0,5%
Express Elixir	247,6 mln	19,7%	123,4 mld zł	10,8%
BlueCash	7,2 mln	0,1%	11,7 mld zł	8,9%
BLIK	1,1 mld	16,4%	158,2 mld zł	17,0%
KSR	26,3 mln	-0,1%	7,9 mld zł	1,4%

Źródło: opracowanie NBP na podstawie danych NBP, EBC, KIR S.A., Autopay S.A., PSP Sp. z o.o. oraz Fiserv Polska S.A.

W systemach prowadzonych przez KDPW_CCP S.A. odnotowano wzrost zarówno liczby, jak i wartości rozliczanych transakcji instrumentami finansowymi (tabela 2). Przyczyniły się do tego wzmożona aktywność inwestorów na rynku akcji, większy wolumen transakcji kontraktami terminowymi na indeksy akcji, a także wzrost obrotów na krajowym rynku instrumentów pochodnych OTC na stopę procentową.

W I półroczu 2024 r. wśród instytucji świadczących usługi płatnicze wyraźnie spadła liczba biur usług płatniczych (o 10,8%) do 967. Opracowanie danych o bankomatach według nowej metodyki (obowiązującej od 2024 r.) sugeruje, że na koniec czerwca 2024 r. ich liczba była większa o 285 względem końca 2023 r. i wyniosła 21,2 tys. W analizowanym okresie zwiększyła się liczba akceptantów obsługujących płatności kartowe w Internecie o 8,1% (do 56,9 tys.), co może być związane z rozwojem rynku *e-commerce* w Polsce (tabela 3). Odnotowano również nieznaczny wzrost liczby terminali POS działających na polskim rynku o 0,7% (do 1,3 mln).

Tabela 2. Dane dotyczące liczby i wartości operacji zrealizowanych w I półroczu 2024 r. w systemach rozliczeń i rozrachunku transakcji papierami wartościowymi oraz zmiany w porównaniu z II półroczem 2023 r.

Systemy	Liczba operacji	Zmiana liczby operacji	Wartość operacji	Zmiana wartości operacji
System rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez KDPW S.A.	4,6 mln	-3,7%	7,03 bln zł	0,54%
System SKARBNET4 prowadzony przez NBP	2,7 tys.	5,1%	17,9 bln zł	8,1%
Systemy rozliczeń transakcji instrumentami finansowymi prowadzone przez KDPW_CCP S.A.	23,5 mln	7,1%	716,7 mld zł	20,2%

Źródło: opracowanie NBP na podstawie danych KDPW S.A., NBP oraz KDPW_CCP S.A.

Tabela 3. Wybrane dane dotyczące rozwoju infrastruktury polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2024 r. oraz zmiany w porównaniu z II półroczem 2023 r.

Infrastruktura polskiego systemu płatniczego	Liczba	Zmiana
Instytucje świadczące usługi płatnicze, w tym:	1 781	-6,2%
Banki i oddziały instytucji kredytowych ¹	554	-0,4%
KIP (krajowa instytucja płatnicza)	43	0,0
MIP (mała instytucja płatnicza)	183	1,1%
BUP (biuro usług płatniczych)	967	-10,8%
SKOK-i	18	0,0
Dostawcy świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku	15	0,0
Poczta Polska	1	0,0
Bankomaty	21 160	.. ²
Punkty handlowo – usługowe udostępniające usługę <i>cash back</i>	276,1 tys.	-0,9%
Akceptanci oferujący wypłaty sklepowe <i>cash back</i>	182 tys.	-1,8%
Akceptanci kart płatniczych umożliwiające realizację płatności kartą płatniczą w terminalach POS	575,4 tys.	0,4%
Akceptanci akceptujący płatności kartowe w Internecie	56,9 tys.	8,1%
Terminale POS w punktach handlowo - usługowych	1,3 mln	0,7%

Uwagi: ¹w tabeli nie został ujęty NBP, który również świadczy usługi płatnicze dla określonej grupy klientów, w tym państwowych jednostek budżetowych. ²Dane o liczbie bankomatów na koniec 2023 r. przedstawione w poprzedniej edycji opracowania nie są porównywalne z danymi na koniec czerwca 2024 r. ze względu na zmianę metodyki zbierania i opracowywania danych o tych urządzeniach. Z początkiem 2024 r. nałożony został obowiązek sprawozdawczy na operatorów bankomatów, co pozwoliło na wyeliminowanie podwójnego raportowania niektórych urządzeń. Gdyby do opracowania danych odnoszących się do grudnia 2023 r. przyjęto metodykę tożsamą z zastosowaną do przygotowania danych przekazanych przez podmioty za I i II kw. 2024 r., to wówczas liczba bankomatów na koniec 2023 r. wyniosłaby 20 875.

Źródło: opracowanie NBP na podstawie danych KNF, KSKOK, Poczty Polskiej S.A. oraz NBP

W analizowanym okresie wzrosła liczba rachunków bankowych dla osób fizycznych (tabela 4) oraz średnia liczba transakcji przypadających na jeden rachunek o, odpowiednio, 2% (do 52,0 mln) i 1,6% (do 144,0). Odnotowano wzrost transakcji poleceniem przelewu o 9,1% (do 2,9 mld).

Tabela 4. Wybrane dane dotyczące rachunków bankowych i bezgotówkowych instrumentów płatniczych w I półroczu 2024 r. oraz zmiany w porównaniu z II półroczem 2023 r.

Rachunki bankowe i bezgotówkowe instrumenty płatnicze	Liczba	Zmiana
Rachunki dla osób fizycznych prowadzone przez banki i SKOK-i	52,0 mln	2%
Średnia liczba transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku płatniczym	144	1,6%
Karty płatnicze, w tym:	46,1 mln	1,6%
Karty kredytowe	5,0 mln	2,0%
Polecenia przelewu	2,9 mld	9,1%
Polecenia zapłaty	15,6 mln	-3,0%

Źródło: dane NBP

W analizowanym okresie odnotowano wzrost pieniądza gotówkowego w obiegu (z kasami banków) o 16,3 mld zł do 393,5 mld zł (zmiana o 4,3% w porównaniu z końcem II półrocza 2023 r.). Wartość pobrań waluty polskiej z NBP zmniejszyła się o 0,6% (do 99,2 mld zł) przy jednoczesnym spadku odprowadzeń waluty polskiej do NBP o 8,3% (do 82,9 mld zł).

Polska należy do grona krajów o najwyższym wskaźniku wykorzystania kart zbliżeniowych na świecie. Na koniec czerwca 2024 r. karty zbliżeniowe stanowiły 98,4% wszystkich kart płatniczych wydanych w Polsce. 100% terminali POS jest przystosowanych do obsługi kart płatniczych z funkcją zbliżeniową. W I półroczu 2024 r. udział transakcji kartami zbliżeniowymi w ogólnej liczbie bezgotówkowych transakcji kartowych osiągnął 97,4%.

W I półroczu 2024 r. kontynuowany był rozwój nowoczesnych instrumentów i usług płatniczych, do których w szczególności należą płatności mobilne. Płatności mobilne, zwłaszcza realizowane w systemie BLIK, rozwijają się bardzo dynamicznie. System ten umożliwia dokonywanie przy użyciu m.in. telefonów komórkowych płatności zarówno przez Internet, jak i w tradycyjnych sklepach i punktach usługowych, komunikacji miejskiej, urzędach publicznych oraz płatności pomiędzy użytkownikami telefonów komórkowych (P2P). Najważniejszymi typami płatności rozliczanych w systemie BLIK były płatności w Internecie (48,7% liczby transakcji zrealizowanych w tym systemie w I półroczu 2024 r.) oraz płatności P2P (25,3%). W czerwcu 2024 r. liczba zarejestrowanych użytkowników systemu BLIK wyniosła 30,3 mln, tj. było ich o 1,7 mln więcej niż w grudniu 2023 r.

Wśród innowacyjnych rozwiązań płatniczych popularne są usługi płatnicze, takie jak Google Pay i Apple Pay, zainstalowane na smartfonie lub innym przenośnym urządzeniu, które umożliwiają płatności zbliżeniowe NFC w sklepach stacjonarnych, dokonywanie płatności w aplikacjach zakupowych lub w wybranych sklepach internetowych. Na koniec czerwca 2024 r. w takich i podobnych usługach było zarejestrowane 13,4 mln kart, którymi klienci wykonali 1 281,1 mln transakcji w I półroczu 2024 r. Popularność akceptantów zyskują terminale typu SoftPOS, czyli aplikacje umożliwiające przyjmowanie płatności bezgotówkowych na standardowych smartfonach i tabletach z modułem NFC. W usługach związanych z płatnościami widoczny jest rozwój odroczonej płatności (BNPL), które są formą krótkoterminowego kredytu konsumenckiego, pozwalającą klientowi na płatność za zakupy w późniejszym terminie niż data

otrzymania towaru lub wykonania usługi. Jedną z największych firm BNPL w Polsce w I półroczu 2024 r. udzieliła pożyczek o wartości 5 mld zł.

W I półroczu 2024 r. w zakresie kartowych operacji oszukańczych odnotowano:

- według danych otrzymanych od wydawców kart płatniczych — wzrost liczby oszustw o 24,3% (do 194,3 tys.), przy jednoczesnym spadku ich wartości o 0,2% (do 48,9 mln zł), przy czym pewien wpływ na te dynamiki miała zmiana metodyki opracowywania danych¹³,
- według danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych — spadek liczby i wartości oszustw o, odpowiednio, 26,8% (do 11,3 tys.) i 24,0% (do 8,7 mln zł).

Oszukańcze operacje stanowiły 0,004% liczby i 0,008% wartości wszystkich transakcji dokonanych kartami płatniczymi wydanymi przez raportujących do NBP wydawców kart. Natomiast zgodnie z danymi przekazywanymi przez agentów rozliczeniowych wskaźniki te wynosiły odpowiednio 0,0002% i 0,003%. Wskaźniki te potwierdzają, że Polska ma jedną z najniższych w UE relacji transakcji oszukańczych do ogólnej liczby i wartości transakcji kartami płatniczymi.

W analizowanym okresie dokonano 30,8 tys. oszustw z wykorzystaniem polecenia przelewu (więcej o 70,0% w porównaniu z II półroczem 2023 r.) o wartości 274,8 mln zł (wzrost o 98,5%). Tak duże zmiany zarówno liczby, jak i wartości oszustw wynikają wyłącznie ze zmiany metodyki opracowywania danych sprawozdawczych przez dostawców prowadzących rachunki płatnicze. Polegały one na zwiększeniu zakresu raportowanych danych, tj. uwzględnieniu w nich także danych o oszustwach powstałych w wyniku nakłonienia zmanipulowanego płatnika do realizacji przelewu w I półroczu 2024 r. (stanowiły one 65,5% liczby i 64,4% wartości wszystkich oszustw).

Z omawianych w *Ocenie* badań i analiz w zakresie systemu płatniczego wynikają następujące najważniejsze wnioski:

- Według badania zleconego przez Fundację Polska Bezgotówkowa¹⁴ udział płatności bezgotówkowych w liczbie transakcji zrealizowanych w 2023 r. osiągnął 65%. W 2023 r. 22% Polaków płaciło prawie wyłącznie bezgotówkowo (maksymalnie 5% transakcji w ciągu roku realizują gotówką), wobec 5% w 2018 r. Natomiast 12% konsumentów stanowiły osoby nieubankowane, czyli nieposiadające rachunku bankowego i płacące tylko gotówką (15% w 2018 r.). Zwyczaje płatnicze Polaków różnią się w zależności od ich wieku, wykształcenia oraz miejsca zamieszkania. Bezgotówkowe metody płatności były pozytywnie postrzegane

¹³ Dane od wydawców kart płatniczych za I półrocze 2024 r. były po raz pierwszy opracowane przez NBP na podstawie rozszerzonej sprawozdawczości, zgodnie z Rozporządzeniem Europejskiego Banku Centralnego (UE) 2020/2011 z dnia 1 grudnia 2020 r. zmieniającym rozporządzenie (UE) nr 1409/2013 w sprawie statystyki płatności (EBC/2013/43) (EBC/2020/59). Ze względu na zmianę metodyki opracowywania tych danych, polegającą na większym niż dotychczas zakresie raportowania danych (uwzględnienie oszustw polegających na zmanipulowaniu posiadacza karty) występują różnice między statystykami za poprzednie półrocza i I półrocze 2024 r.

¹⁴ Badanie *Zwyczaje płatnicze a rozwój sieci akceptacji kart w Polsce: badanie konsumenckie* zaprojektowane przez firmę POLASIK Research i przeprowadzone na reprezentatywnej grupie dorosłych Polaków metodą wywiadów telefonicznych (CATI) we współpracy z agencją badawczą Minds & Roses na zlecenie Fundacji Polska Bezgotówkowa.

przez zdecydowaną większość konsumentów pod względem szybkości, wygody i bezpieczeństwa. Natomiast poczucie kontroli nad finansami domowymi znacznie lepiej zapewniała gotówka.

- Badanie preferencji płatniczych Polaków¹⁵ wskazuje, że 75% konsumentów regularnie płaci kartą, telefonem bądź zegarkiem. Płatności instrumentami bezgotówkowymi są dokonywane najczęściej w supermarketach, aptekach i na stacjach paliw. W małych punktach handlowo-usługowych (np. bazy i warzywniaki) nadal często używana była gotówka. 18% badanych nigdy nie płaciła bezgotówkowo w stacjonarnych punktach handlowo-usługowych bądź robiła to bardzo rzadko. Prawie 59% respondentów w tej grupie twierdzi, że płaci gotówką z przyzwyczajenia, 47,5% z nich uważa, że dzięki gotówce łatwiej kontroluje swoje wydatki, a 39% nie lubi płacić bezgotówkowo. Respondenci korzystali także z dodatkowych funkcji terminali płatniczych, takich jak wypłata gotówki z kasy sklepu przy okazji płacenia za zakupy – tzw. usługa *cash back* (22,0%). Prawie połowa Polaków jest zainteresowana innowacyjnymi usługami płatniczymi.
- Zrealizowane przez NBP na jesieni 2023 r. badanie pt. *Zwyczaje płatnicze w Polsce w 2023 r.*¹⁶, wskazuje, że w ciągu poprzedzającego je roku z gotówki skorzystało 96,9% jego dorosłych uczestników, przy czym dla 12,7% z nich była to jedyna metoda płatności. Nieco mniej osób (86,5%) skorzystało w tym okresie z karty płatniczej. Do innych powszechnie wykorzystywanych bezgotówkowych instrumentów płatniczych należały przelewy (67,3%), płatności za pomocą kodu BLIK (49,5%) oraz polecenia zapłaty (17,8%). W ramach trzydniowego badania dzienniczkowego respondenci zrealizowali w punktach handlowo-usługowych z użyciem gotówki 40,2% płatności odpowiadających za 28,1% wartości wszystkich transakcji. Wśród transakcji zdalnych (głównie w handlu elektronicznym) największy udział miały niekartowe płatności mobilne w systemie BLIK (49,7% liczby i 44,9% wartości transakcji). Popularnymi metodami płatności w obszarze *e-commerce* były również karty płatnicze oraz polecenia przelewu. W przypadku transakcji cyklicznych (opłacenie rachunków) dominujący udział miało polecenie przelewu (60,9% liczby i 63,6% wartości płatności). Z zestawienia deklarowanych preferencji wyboru metod płatności z realnymi zachowaniami wynika, że respondenci korzystali z wielu metod, różnicując je w zależności od rodzaju miejsca zakupu, kwoty transakcji, kategorii wydatku czy akceptacji w danym punkcie sprzedaży.

¹⁵ Badanie *Preferencje płatnicze Polaków 2024* zostało zrealizowane w styczniu 2024 r. na reprezentatywnej grupie dorosłych Polaków na zlecenie Fiserv Polska S.A. przez Instytut Badań Rynkowych i Społecznych (IBRiS) metodą telefonicznych, standaryzowanych wywiadów kwestionariuszowych wspomaganym komputerowo (CATI). Raport zawierający szczegółowe wyniki badania jest dostępny na stronie internetowej: https://www.polcard.pl/content/dam/polcard_pl/pl/pl/pdf/raporty/Raport_Fiserv_final.pdf

¹⁶ Badanie *Zwyczaje płatnicze w Polsce w 2023 r.* zostało przeprowadzone przez NBP na reprezentatywnej grupie Polaków. Składało się z ankiety oraz trzydniowego dzienniczka płatności, wypełnianego w kolejnych dniach po wypełnieniu ankiety przez respondenta. W przypadku ankiety zastosowano metodę bezpośredniego wywiadu z respondentem osobiście wspomaganego komputerowo (CAPI). Dla badania dzienniczkowego wybrano metodę wypełnienia papierowej wersji dzienniczka (PAPI) i jego wersji elektronicznej (CAWI).

- W *Analizie opłat i prowizji związanych z korzystaniem z rachunku płatniczego w Polsce (wg danych na dzień 31 grudnia 2023 r.)* przedstawiono strukturę i zmiany cen oferowanych usług płatniczych. W 2023 r. wyraźnie wzrosły średnie opłaty za prowadzenie rachunku i obsługę wydanej do niego karty w ofercie standardowej dla osób fizycznych. Znaczne zmiany cen odnotowano także w przypadku oferty dla mikroprzedsiębiorstw. Zmniejszyła się średnia opłata za prowadzenie rachunku, przy jednoczesnym wzroście średniej opłaty za obsługę karty płatniczej. Obowiązujące na koniec 2023 r. ceny za te dwie podstawowe usługi płatnicze w ofercie bankowości osobistej oraz w ofercie dla małych i średnich przedsiębiorstw zmieniły się nieznacznie w porównaniu z końcem 2022 r., a w przypadku oferty bankowości prywatnej były takie same jak rok wcześniej. Jednocześnie w analizowanym okresie dostawcy usług płatniczych dokonali we wspomnianych ofertach istotnych zmian opłat i prowizji za wiele usług powiązanych z rachunkiem płatniczym i wydaną do niego kartą. W przypadku wielu usług powiązanych odnotowane podwyżki opłat i prowizji były istotnie większe niż wskaźnik inflacji dla towarów i usług konsumpcyjnych za 2023 r. Działania dostawców usług płatniczych w celu upowszechnienia zdalnych kanałów dystrybucji tych usług przekładały się na prowadzoną przez nich politykę opłat i prowizji. Na koniec 2023 r. korzystniejsze cenowo były oferty kierowane dla użytkowników aktywnie korzystających z tych kanałów (bankowości internetowej i mobilnej).

Biorąc pod uwagę powyższe dane statystyczne oraz szczegółowe informacje i opinie zawarte w całym opracowaniu, można sformułować następujące najważniejsze oceny dotyczące funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2024 r.:

- systemy płatności (SORBNET2, TARGET-NBP, Elixir, Euro Elixir, Express Elixir, BlueCash, BLIK i KSR) funkcjonowały prawidłowo, zapewniając bezpieczne i sprawne przeprowadzanie rozliczeń i rozrachunków międzybankowych,
- kontynuowany był dynamiczny wzrost znaczenia płatności mobilnych BLIK, w tym:
 - nastąpił dalszy wzrost liczby i wartości płatności bezgotówkowych w Internecie,
 - zwiększyła się popularność przelewów P2P,
 - nastąpił znaczący przyrost transakcji w terminalach płatniczych realizowanych przy użyciu kodu lub zbliżeniowo,
- nadal dynamicznie rósł wolumen zleceń kierowanych do systemu płatności natychmiastowych Express Elixir, umożliwiającego bardzo szybkie (zwykle w ciągu kilku do kilkunastu sekund) zrealizowanie przelewu do innego banku; tendencja ta jest związana z coraz większą popularnością płatności między osobami fizycznymi (P2P), które są inicjowane w systemie BLIK, ale rozliczane w systemie Express Elixir,
- systemy rozrachunku papierów wartościowych (prowadzone przez KDPW S.A. i przez NBP) oraz systemy rozliczeń transakcji instrumentami finansowymi (prowadzone przez KDPW_CCP S.A.) funkcjonowały bez zakłóceń i stabilnie obsługiwały przetwarzane operacje,
- zwiększyła się liczba rachunków bankowych przy jednoczesnym wzroście średniej liczby transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym,

- w zakresie kart płatniczych:
 - wzrosła ich liczba z funkcją zbliżeniową, a także liczba i wartość płatności zbliżeniowych,
 - wzrosła sieć akceptacji kart płatniczych w Internecie,
 - zwiększyła się liczba operacji oszukańczych, ale skala oszustw była nadal niewielka, a ich zdecydowana większość dokonywana była poza granicami Polski,
- w zakresie poleceń przelewu:
 - wzrosła liczba poleceń przelewu i ich udział w ogólnej liczbie wszystkich transakcji bezgotówkowych,
 - w oszustwach przy użyciu polecenia przelewu znaczący udział (65,5% ich liczby i 64,4% wartości) miały oszustwa polegające na nakłonieniu zmanipulowanego płatnika do realizacji przelewu,
- nastąpiły zmiany w zakresie usług umożliwiających dostęp do gotówki:
 - wzrosły wypłaty i wpłaty z bankomatów za pośrednictwem systemu BLIK z wykorzystaniem jednorazowego kodu,
 - wzrosły wypłaty gotówkowe w ramach usługi *cash back*, przy czym ich liczba i wartość była nadal znikome w porównaniu ze skalą wypłat w bankomatach.

Liczba incydentów w I półroczu 2024 r. w krajowych systemach płatności, schematach płatniczych oraz systemach rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych była nieznacznie większa od tej w II połowie 2023 r. Analiza wskaźników dostępności i wydajności tej infrastruktury systemu płatniczego wskazuje na wysoki poziom bezpieczeństwa i stabilności jej funkcjonowania.

NBP, realizując ustawowe zadanie organizacji rozliczeń pieniężnych, pełni w tym systemie nie tylko funkcję regulacyjną, nadzorczą i operacyjną. Wzorem innych banków centralnych NBP podejmuje również rolę katalizatora zmian w systemie płatniczym, co przejawia się m.in. przez inicjowanie lub wspieranie działań innych podmiotów w obszarze krajowego systemu płatniczego, przy czym bank centralny nie zawsze ma wpływ na ostateczne decyzje i działania tych podmiotów.

Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej informacje i dane, NBP ocenia, że w I półroczu 2024 r. poszczególne elementy polskiego systemu płatniczego funkcjonowały prawidłowo, bezpiecznie i wypełniały swoje funkcje. Krajowy system płatniczy rozwijał się bez zakłóceń. Kontynuowane były zapoczątkowane wcześniej tendencje w zakresie wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatniczych. Rosło znaczenie nowoczesnych usług płatniczych. Realizowano projekty dostosowujące infrastrukturę płatniczą oraz infrastrukturę rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych do nowych regulacji i standardów rynkowych. Krajowy rynek usług płatniczych charakteryzował się dobrym poziomem zabezpieczeń przed oszukańczymi transakcjami kartowymi. Istotnie większa wartość i liczba oszustw z wykorzystaniem polecenia przelewu wynikała wyłącznie ze zmiany metodyki opracowywania danych, uwzględnienia w nich po raz pierwszy danych o oszustwach powstałych w wyniku nakłonienia zmanipulowanego posiadacza rachunku do realizacji transakcji płatniczej.

Informacje wstępne

Narodowy Bank Polski prezentuje kolejną ocenę funkcjonowania krajowego systemu płatniczego w I półroczu 2024 r. Materiał ma na celu kompleksowe przedstawienie rozwoju poszczególnych elementów tego systemu oraz odnoszących się do nich najistotniejszych prac i wydarzeń we wspomnianym okresie. Cykliczne sporządzanie *Oceny funkcjonowania polskiego systemu płatniczego* stanowi podstawę dla realizacji ustawowego obowiązku Zarządu NBP określonego w art. 17 ust. 4 pkt 3 ustawy o Narodowym Banku Polskim¹⁷, tj. dokonywania okresowej oceny rozliczeń pieniężnych i obiegu pieniężnego.

Prezentowany materiał zawiera informacje i dane o:

- systemach płatności, w tym: systemach SORBNET2 i TARGET-NBP prowadzonych przez NBP, systemach Elixir, Euro Elixir i Express Elixir prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A., systemie BlueCash, którego operatorem jest Autopay S.A., systemie BLIK organizowanym przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o. oraz Krajowym Systemie Rozliczeń prowadzonym przez Fiserv Polska S.A.,
- systemie rozrachunku papierów wartościowych prowadzonym przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A., systemie rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych SKARBNET4 organizowanym przez NBP, prowadzonych przez KDPW_CCP S.A. systemach rozliczeń transakcji instrumentami finansowymi, systemie rozliczeń i rozrachunku transakcji instrumentami finansowymi organizowanym przez Izbę Rozliczeniową Giełd Towarowych S.A. oraz
- pozostałych elementach infrastruktury polskiego systemu płatniczego,
- podmiotach mających wpływ na funkcjonowanie systemu płatniczego,
- rachunkach bankowych i bezgotówkowych instrumentach płatniczych,
- obrocie gotówkowym,
- działaniach w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego,
- wynikach wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego.

¹⁷ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2022 r. poz. 2025).

1. Podmioty w systemie płatniczym

System płatniczy to sieć powiązań instytucjonalnych, prawnych, technicznych i organizacyjnych, umożliwiających obieg pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego oraz obrót instrumentami finansowymi. System płatniczy tworzą: jego uczestnicy, instrumenty płatnicze, systemy płatności, schematy płatnicze oraz systemy rozliczeń i rozrachunku transakcji papierami wartościowymi wraz z umożliwiającymi ich funkcjonowanie rozwiązaniami technicznymi, informatycznymi i komunikacyjnymi.

Uczestników systemu płatniczego można podzielić na cztery grupy:

- uczestników pierwszego poziomu – osoby fizyczne (konsumenci), przedsiębiorstwa lub inne podmioty, które są stronami dokonywanych w ramach tego systemu transakcji płatniczych lub transakcji papierami wartościowymi bądź innymi instrumentami finansowymi (przykładowo płatnicy, beneficjenci, akceptanci, inwestorzy),
- uczestników drugiego poziomu – podmioty zaangażowane w bezpośrednią obsługę realizacji transakcji pomiędzy uczestnikami pierwszego poziomu, tj. w odniesieniu do transakcji płatniczych dostawcy usług płatniczych (np. banki, instytucje płatnicze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe), zaś w odniesieniu do transakcji instrumentami finansowymi firmy inwestycyjne,
- uczestników trzeciego poziomu – podmioty pośredniczące w rozliczaniu transakcji pomiędzy uczestnikami drugiego poziomu lub – w przypadku transakcji płatniczych – dostawcami usług płatniczych. Takimi uczestnikami są podmioty prowadzące systemy płatności z funkcją rozliczeń, zwane również operatorami systemów płatności (np. Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.), lub tzw. podmioty zarządzające systemami zewnętrznymi, uczestniczące w systemach rozrachunku, w tym podmioty prowadzące systemy rozliczeń transakcji papierami wartościowymi (np. KDPW_CCP S.A.).
- uczestników czwartego poziomu – podmioty prowadzące systemy płatności wysokokwotowych lub systemy rozrachunku papierów wartościowych, w których na podstawie zleceń uczestników drugiego lub trzeciego poziomu dokonywany jest finalny rozrachunek transakcji. Tymi podmiotami, stanowiącymi fundament systemu płatniczego, są bank centralny – NBP oraz centralne depozyty papierów wartościowych (w Polsce KDPW S.A.).

Graficzny podział uczestników systemu płatniczego przedstawiono na schemacie 1.

Wymienione podmioty systemu płatniczego to uczestnicy bezpośrednio zaangażowani w obsługę transakcji mających za przedmiot środki pieniężne lub instrumenty finansowe. Istotne znaczenie dla systemu płatniczego mają często jeszcze inne podmioty lub te już wcześniej wskazane, ale występujące w innej roli, w tym zwłaszcza:

- banki centralne, pełniące, obok roli dostawcy usług płatniczych dla wybranych klientów, np. rządu i instytucji publicznych, i roli agenta rozrachunkowego dla banków i operatorów zewnętrznych systemów płatności, również rolę emitenta pieniądza gotówkowego, będącego

powszechnie akceptowanym środkiem płatniczym, rolę regulatora, rolę nadzorcy systemowego (sprawującego nadzór *oversight* nad systemami płatności, schematami płatniczymi oraz systemami rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych), rolę analityczno-badawczą oraz rolę katalizatora zmian w systemie płatniczym (np. przez działalność Rady ds. Systemu Płatniczego); wszystkie z tych ról pełni NBP;

- rząd i parlament, jako regulatorzy w zakresie ogólnych zasad dotyczących systemu płatniczego;
- organy sprawujące nadzór mikroostrożnościowy, tj. nadzór *supervision*, nad dostawcami usług płatniczych, tj. głównie bankami, spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi i instytucjami płatniczymi, oraz podmiotami rynku kapitałowego na którym dokonywane są transakcje instrumentami finansowymi; w Polsce rolę tę pełni Komisja Nadzoru Finansowego (KNF);
- instytucje publiczne oraz podmioty podejmujące działania w zakresie ochrony praw uczestników pierwszego poziomu systemu płatniczego (tj. klientów dostawców usług płatniczych) i pełniące przez to ważną rolę w systemie płatniczym, np. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Rzecznik Finansowy;
- związki i stowarzyszenia zrzeszające dostawców usług płatniczych, np. izby samorządowe banków, które reprezentują dany sektor w dyskusjach nad systemem płatniczym, a w wielu przypadkach prowadzą aktywną działalność w zakresie systemu płatniczego, np. działalność standaryzacyjną i edukacyjną; przykładem takich związków w Polsce są przede wszystkim Związek Banków Polskich (ZBP) oraz Krajowy Związek Banków Spółdzielczych;
- globalne lub krajowe organizacje płatnicze (np. kartowe) prowadzące schematy płatnicze;
- instytucje lub gremia odpowiedzialne za normalizację i standaryzację; w przypadku Polski jest to m.in. Polski Komitet Normalizacyjny i jego komitety techniczne;
- inne organizacje lub gremia pozarządowe, mające na celu reprezentowanie określonych uczestników systemu płatniczego, np. konsumentów, akceptantów lub innych przedsiębiorców, bądź skupiające różne podmioty, ale podejmujące działania w określonym celu w zakresie systemu płatniczego.

Schemat 1. Podział uczestników systemu płatniczego

Źródło: dane NBP

2. Systemy płatności

2.1. Systemy płatności wysokokwotowych

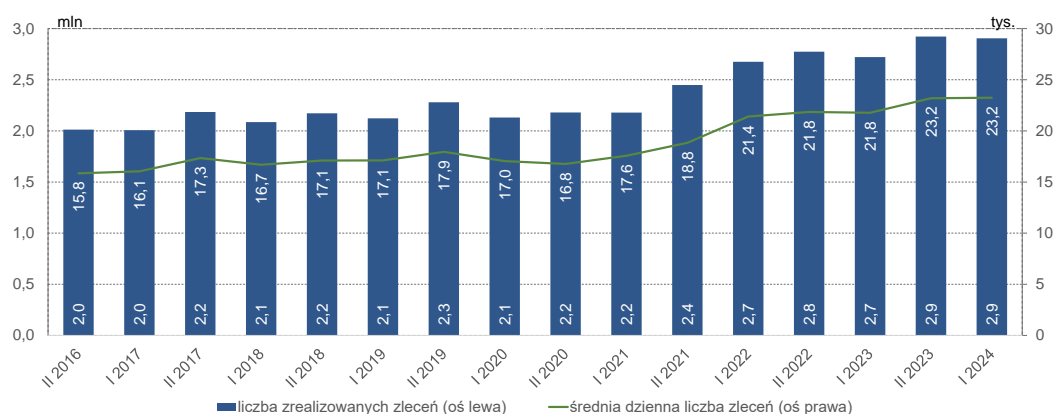
2.1.1. System SORBNET2

SORBNET2 jest polskim systemem płatności wysokokwotowych, w którym prowadzone są rachunki bieżące banków, rachunki pomocnicze podmiotów prowadzących systemy płatności detalicznych oraz systemów rozrachunku papierów wartościowych, a także rachunki rezerwy obowiązkowej dla banków, które nie posiadają w tym systemie rachunku bieżącego. W SORBNET2 dokonywany jest w czasie rzeczywistym i w trybie brutto międzybankowy rozrachunek płatności w złotych. Realizowane są płatności z tytułu operacji polityki pieniężnej, transakcji międzybankowych na rynku finansowym oraz wysokokwotowe zlecenia klientowskie, a także odbywa się rozrachunek zleceń rozliczonych w systemach płatności detalicznych.

Na koniec czerwca 2024 r. w systemie SORBNET2 prowadzono rachunki bieżące w złotych 46 banków, rachunek bieżący Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej oraz rachunki KIR, KDPW, KDPW_CCP i NBP.

W I półroczu 2024 r. w systemie SORBNET2 zrealizowano 2 905 082 zlecenia o łącznej wartości 71 799,0 mld zł, co oznacza spadek ich liczby przy jednoczesnym wzroście ich wartości w porównaniu z II półroczem 2023 r. (wykresy 1 i 2). Średnie dzienne obroty były większe niż w poprzedzającym okresie (o 3,1%) i wyniosły 574,4 mld zł.

Wykres 1. Liczba zleceń i średnia dzienna liczba zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w kolejnych półroczach w latach 2016 – 2024

Źródło: dane NBP

Wykres 2. Wartość zleceń i średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanych w systemie SORBNET2 w kolejnych półroczach w latach 2016 – 2024

Źródło: dane NBP

Zlecenia klientowskie, których w analizowanym okresie zrealizowano 2 775 375, stanowiły 95,5% wolumenu zrealizowanych płatności oraz 33,5% ich wartości (24 061,7 mld zł). Zarówno liczba, jak i wartość zleceń klientowskich były mniejsze niż w II półroczu 2023 r. o, odpowiednio, 0,4% oraz 4,3%. Spadek wartości zleceń klientowskich wynikał z mniejszej skali płatności realizowanych zarówno przez klientów niefinansowych, jaki i instytucje finansowe. Spadła również liczba płatności międzybankowych o 3,7%, przy jednoczesnym wzroście ich wartości o 6,0%. Na wzrost ten w największym stopniu miały wpływ operacje NBP (tabela 5)¹⁸.

Tabela 5. Liczba i wartość zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w I półroczu 2024 r. oraz zmiany w poszczególnych kategoriach zleceń w porównaniu z II półroczem 2023 r.

	Liczba	Zmiana %	Wartość mld zł	Zmiana %
Ogółem	2 905 082	-0,6%	71 799,0	2,3%
w tym:				
- międzybankowe	129 707	-3,7%	47 737,3	6,0%
- klientowskie	2 775 375	-0,4%	24 061,7	-4,3%
- z instytucji finansowych	1 696 648	4,9%	15 272,3	-2,6%
- od klientów niefinansowych	1 078 727	-3,5%	8 789,4	-7,1%
w tym:				
- zlecenia banków	2 738 660	-0,5%	23 620,6	-4,3%
- zlecenia KIR	13 672	-4,1%	1 877,4	4,3%
- zlecenia KDPW i KDPW_CCP	36 424	-5,1%	2 855,4	6,2%
- zlecenia NBP	116 326	0,2%	43 445,6	6,0%

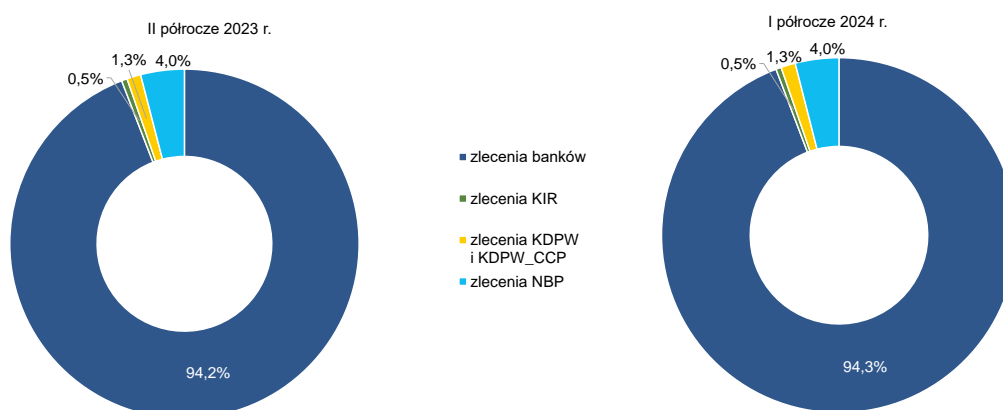
Źródło: dane NBP

W I półroczu 2024 r. w strukturze liczby zleceń według ich wystawców dominowały zlecenia banków – 94,3% (wykres 3). Natomiast w strukturze ich wartości 60,5% stanowiły zlecenia NBP, a 32,9% przypało na zlecenia banków (wykres 4). W zleceniach kierowanych przez NBP w ujęciu

¹⁸ Szczegółowe dane dotyczące systemu SORBNET2 są publikowane na stronie NBP – <https://nbp.pl/wp-content/uploads/2024/01/Informacja-kwartalna-III-kwartal-2023-r.pdf>.

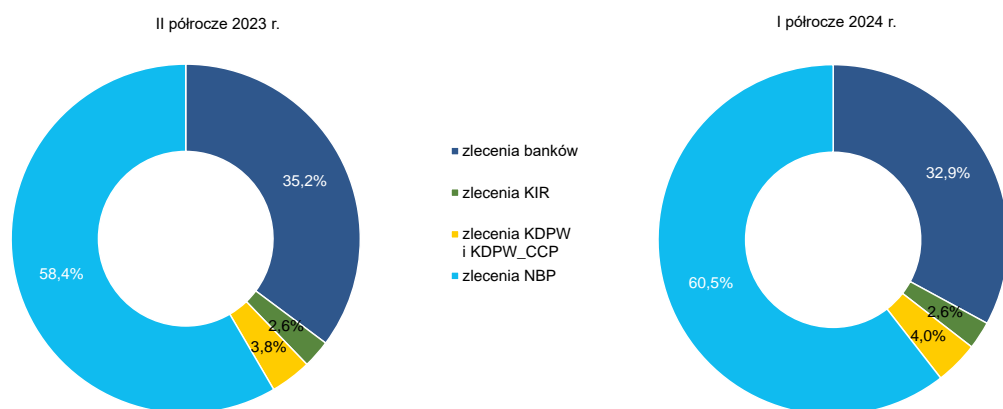
ilościowym dominowały płatności przeprowadzane w ramach obsługi budżetu państwa. Natomiast pod względem wartości zrealizowanych płatności największe znaczenie miały operacje dotyczące kredytu technicznego. W przypadku banków największy udział miały zlecenia ich klientów, przy czym wśród nich pod względem wartości przeważały zlecenia banków zagranicznych, dla których banki – uczestnicy systemu SORBNET2 prowadzą rachunki lora. Ponad 61,1% wartości operacji inicjowanych przez KDPW i KDPW_CCP stanowiły płatności z tytułu rozrachunku transakcji papierów wartościowych przeprowadzanego w trybie sesyjnym.

Wykres 3. Struktura liczby zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w II półroczu 2023 r. i I półroczu 2024 r.

Źródło: dane NBP

Wykres 4. Struktura wartości zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w II półroczu 2023 r. i I półroczu 2024 r.

Źródło: dane NBP

W I połowie 2024 r. system SORBNET2 funkcjonował prawidłowo, nie odnotowano żadnej przerwy w dostępności modułu centralnego tego systemu. W analizowanym okresie kontynuowano prace zmierzające do uruchomienia systemu SORBNET3 – nowego systemu RTGS dla płatności w złotych, zgodnego ze standardem ISO 20022, który w 2025 r. ma zastąpić system SORBNET2. Kontynuowano prace programistyczne dotyczące modułu centralnego i modułu monitorującego SORBNET3 oraz rozpoczęto przygotowania do testów. Zaktualizowano

i uszczegółowiono dokumentację techniczną systemu oraz zorganizowano trzy spotkania z przyszłymi jego uczestnikami, w trakcie których omówiono m.in. nowe procedury rozrachunkowe dla systemów zewnętrznych oraz przekazano informacje dotyczące zbliżających się testów i rejestracji.

2.1.2. System TARGET-NBP

System TARGET-NBP jest polskim komponentem skonsolidowanego systemu TARGET, którego właścicielem jest Eurosystem. TARGET-NBP umożliwia prowadzenie rachunków w różnych usługach systemu TARGET, tj. T2 (usługa płatności w systemie RTGS), TARGET2-Securities (T2S – usługa dedykowana dla transakcji, których przedmiotem są papiery wartościowe) i TARGET Instant Payment Settlement (TIPS – usługa dla płatności natychmiastowych).

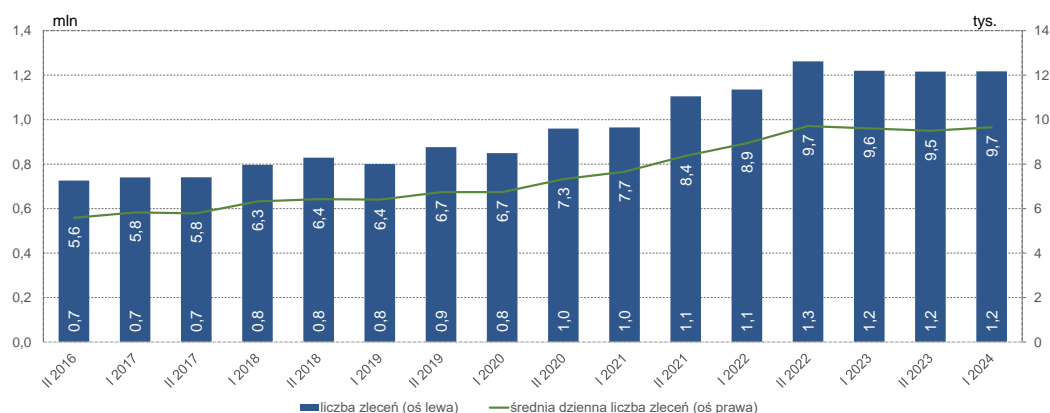
TARGET-NBP zapewnia krajowym uczestnikom bezpieczny międzybankowy rozrachunek płatności w euro, dostęp do sprawnych kanałów rozliczeń w tej walucie, w tym w szczególności systemu płatności Euro Elixir prowadzonego przez KIR, oraz prowadzonych przez KDPW i KDPW_CCP systemów, odpowiednio, rozrachunku i rozliczeń transakcji papierami wartościowymi.

Według stanu na 30 czerwca 2024 r. rachunki w systemie TARGET-NBP posiadało 19 podmiotów – 15 banków, NBP, KIR, KDPW i KDPW_CCP. Wszystkie te podmioty mogły realizować płatności w systemie RTGS. Natomiast z usługi T2S korzystał jedynie KDPW, a z usługi TIPS – 1 bank.

W I półroczu 2024 r. system TARGET-NBP działał prawidłowo. Odnotowano w nim nieznaczny wzrost – o 0,1% – liczby dokonanych płatności w euro, przy jednoczesnym spadku ich wartości o 4,6% względem poprzedniego półrocza¹⁹ (wykresy 5 i 6). Zlecenia klientowskie stanowiły 83,6% wolumenu zrealizowanych płatności. Pod względem wartości dominowały zlecenia międzybankowe – 94,7% obrotów w TARGET-NBP. Średnie dzienne obroty wyniosły 12 336,4 mln euro. Zarówno w ujęciu ilościowym, jak i wartościowym istotny udział miały zlecenia transgraniczne, odpowiednio 83,5% oraz 72,5%. W omawianym okresie nastąpił znaczący spadek wartości zleceń krajowych (tabela 6).

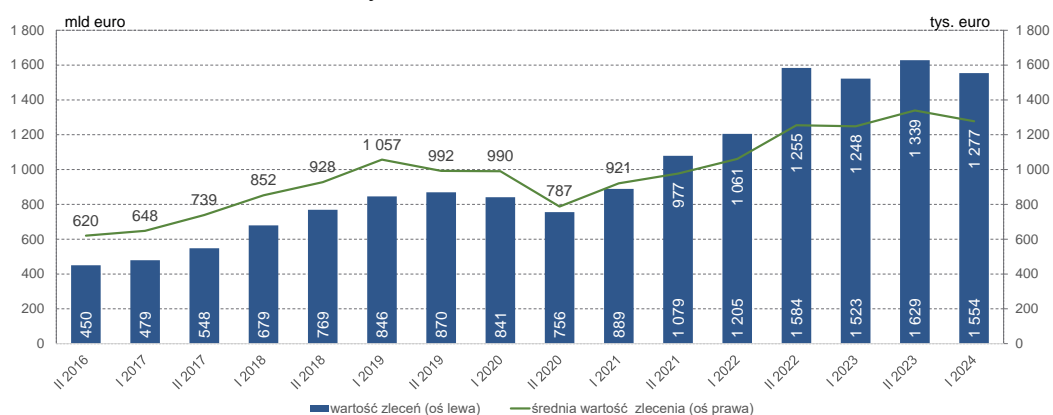
¹⁹ Prezentowane dane dotyczące liczby i wartości zleceń pochodzą z udostępnionej przez EBC hurtowni danych dla systemu TARGET. Zgodnie z komunikatem EBC, z uwagi na zmiany w metodyce opracowywania danych statystycznych, wynikające z uruchomienia skonsolidowanego systemu TARGET, dane te mogą być korygowane w pierwszym roku jego działalności. Podane w opracowaniu wartości dla systemów TARGET i TARGET2 dotyczą jedynie transakcji w usłudze RTGS, tj. nie obejmują transakcji przeprowadzonych w usługach T2S i TIPS. Dane o liczbie i wartości zrealizowanych zleceń wykazywane są bez zleceń mających charakter przelewów płynności realizowanych przez banki i NBP, tj. w szczególności bez przelewów środków między rachunkami własnymi danego uczestnika. Dane za I półrocze 2023 r. obejmują transakcje zrealizowane zarówno w systemie TARGET2-NBP, który zakończył funkcjonowanie 19 marca 2023 r., jak i w systemie TARGET-NBP, uruchomionym 20 marca 2023 r.

Wykres 5. Liczba zleceń i średnia liczba zleceń w euro zrealizowanych w kolejnych półroczach w latach 2016 – 2024 w systemie TARGET2-NBP i TARGET-NBP (od 20 marca 2023 r.)

Źródło: opracowanie własne DSP

Wykres 6. Wartość zleceń i średnia wartość zlecenia w euro zrealizowanych w kolejnych półroczach w latach 2016 – 2024 w systemie TARGET2-NBP i TARGET-NBP (od 20 marca 2023 r.)

Źródło: opracowanie własne DSP

Tabela 6. Struktura liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie TARGET-NBP w I półroczu 2024 r. oraz zmiany poszczególnych kategorii zleceń w porównaniu z II półroczem 2023 r.

	Liczba	Zmiana %	Wartość mln euro	Zmiana %
Ogółem	1 216 991	0,08%	1 554 391,59	-4,55%
w tym:				
- międzybankowe	199 956	-6,01%	1 471 950,83	-5,07%
- klientowskie	1 017 035	1,37%	82 440,76	5,76%
w tym:				
- krajowe	200 323	-2,07%	427 779,32	-15,91%
- transgraniczne:	1 016 668	0,51%	1 126 612,27	0,61%
- wysłane	566 911	4,41%	563 842,63	0,62%
- otrzymane	449 757	-4,00%	562 769,64	0,59%

Źródło: opracowanie własne DSP

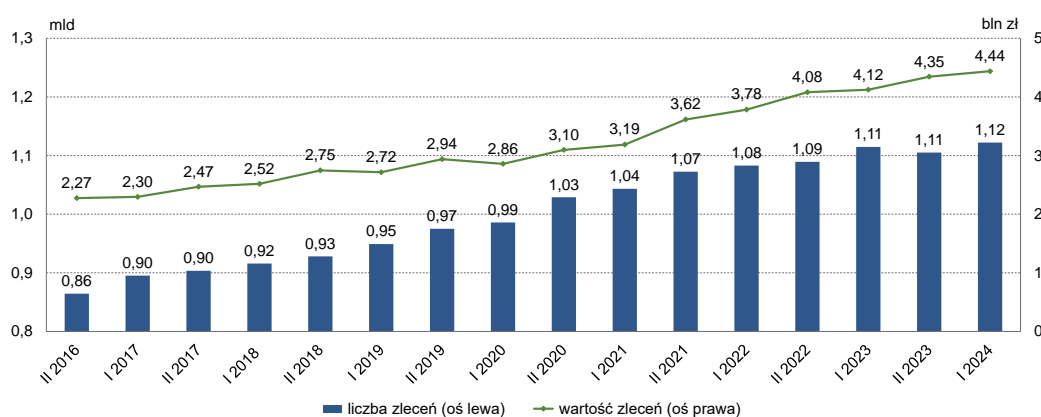
2.2. Systemy płatności detalicznych

2.2.1. System Elixir

System Elixir, którego operatorem jest Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A. (KIR S.A.), jest systemem płatności detalicznych przeznaczonym do realizacji międzybankowych zleceń płatniczych w złotych. Umożliwia on elektroniczną wymianę komunikatów rozliczeniowych oraz informacji pomiędzy jego uczestnikami – bankami. Według stanu na koniec czerwca 2024 r. grono bezpośrednich uczestników systemu Elixir liczyło 37 banków, w tym NBP. Liczba uczestników zmniejszyła się o dwa podmioty w porównaniu z końcem grudnia 2023 r.

W I półroczu 2024 r. w systemie Elixir obroty wyniosły 4,4 bln zł (wzrost o 2,1% w porównaniu z poprzedzającym półroczem). Liczba zleceń zwiększyła się o 1,5% i osiągnęła 1,12 mld (wykres 7). Transakcje uznaniowe stanowiły dominującą część zrealizowanych zleceń (99,1% liczby i 99,7% ich wartości), pozostały udział przypadał na transakcje obciążeniowe.

Wykres 7. Liczba i wartość zleceń w systemie Elixir w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

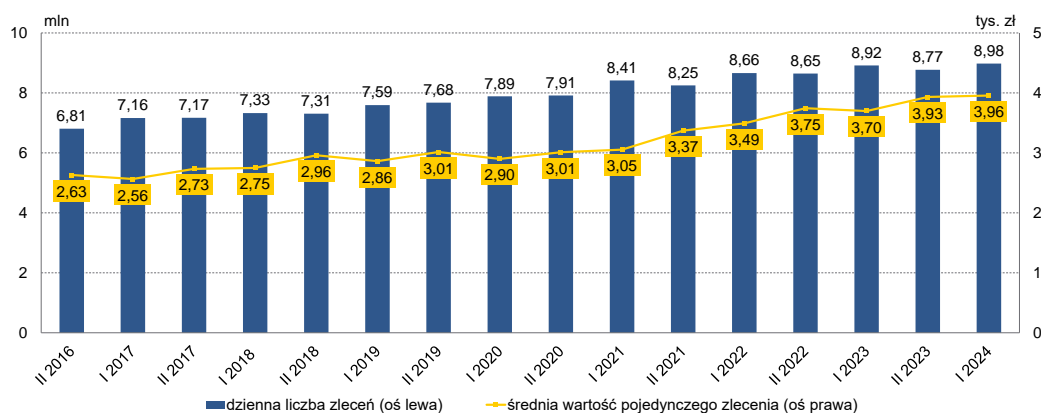

Źródło: dane KIR S.A.

W analizowanym okresie odnotowano wzrost o 2,3% średniej dziennej liczby zleceń przetworzonych w systemie Elixir do 9,0 mln. Średnia wartość pojedynczej transakcji realizowanej w tym systemie wyniosła 3 955 zł i była większa o 0,6% w porównaniu z II półroczem 2023 r. (wykres 8).²⁰

²⁰ Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury transakcji realizowanych w systemie Elixir są publikowane na stronie internetowej NBP: https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/kir_miesiace.xlsx.

Wykres 8. Średnia dzienna liczba zleceń oraz średnia wartość pojedynczego zlecenia w systemie Elixir w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

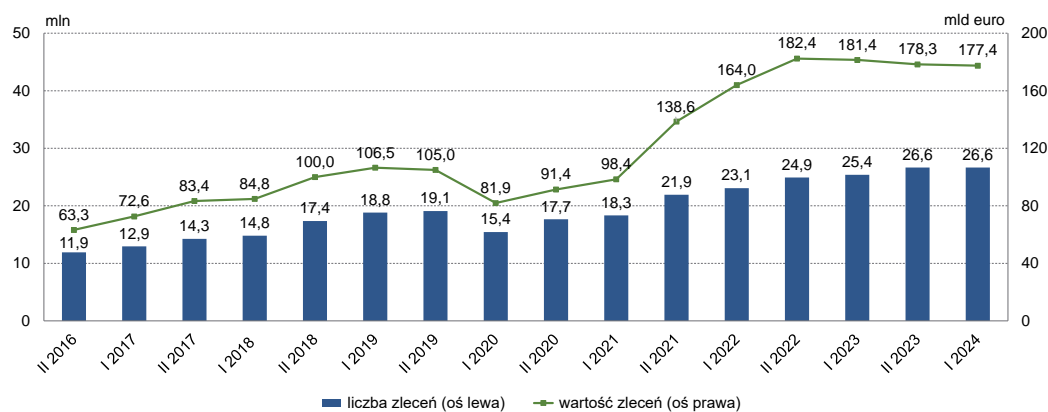
Źródło: dane KIR S.A.

2.2.2. System Euro Elixir

System Euro Elixir, którego operatorem jest KIR S.A., służy do realizacji krajowych i transgranicznych detalicznych zleceń płatniczych w euro. Na koniec czerwca 2024 r. w systemie uczestniczyło 16 banków, w tym NBP. Grono uczestników nie zmieniło się w porównaniu z końcem grudnia 2023 r.

W I półroczu 2024 r. w systemie Euro Elixir obroty wyniosły 177,4 mld euro, tj. o 0,5% mniej niż w półroczu poprzedzającym (wykres 9). Liczba przeprowadzonych transakcji osiągnęła 26,6 mln.

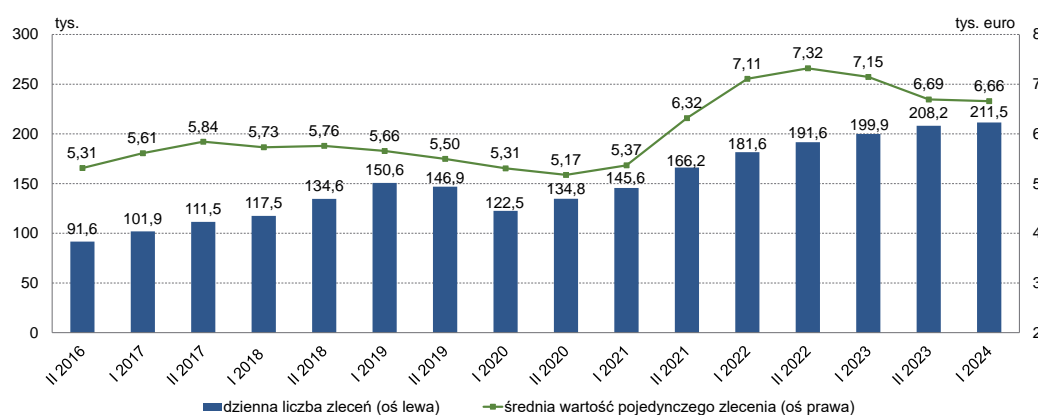
Wykres 9. Liczba i wartość zleceń w systemie Euro Elixir w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane KIR S.A.

Średnia dzienna liczba zleceń realizowanych w systemie Euro Elixir zwiększyła się w omawianym okresie do 211,5 tys., tj. o 1,6% w porównaniu z II półroczem 2023 r. Natomiast średnia wartość pojedynczej transakcji obsługiwanej w tym systemie spadła o 0,5% do 6 659 euro (wykres 10).

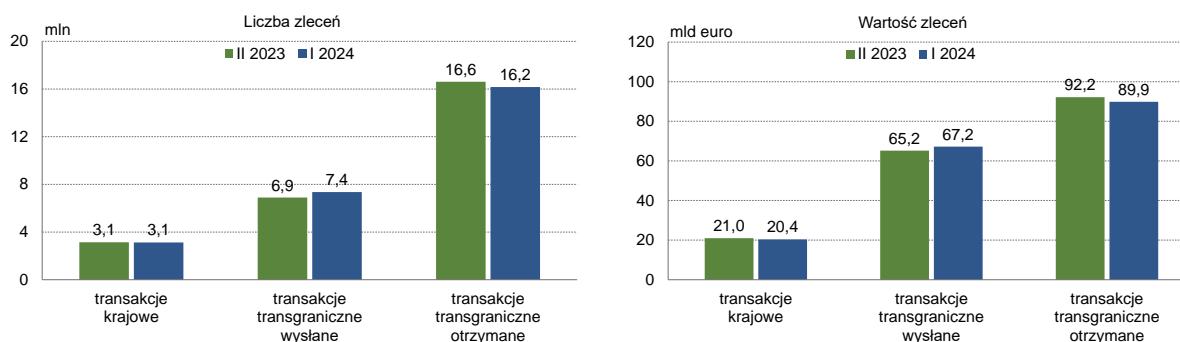
Wykres 10. Średnia dzienna liczba zleceń oraz średnia wartość pojedynczego zlecenia w systemie Euro Elixir w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane KIR S.A.

W systemie Euro Elixir przeważają zlecenia transgraniczne otrzymywane. Stanowiły one 60,7% liczby oraz 50,6% wartości obsługiwanych transakcji. W I półroczu 2024 r. rozliczono 16,2 mln takich zleceń na kwotę 89,9 mld euro (wykres 11). Zlecenia krajowe miały najmniejszy udział pod względem liczby (11,7%) oraz wartości transakcji (11,5%).²¹

Wykres 11. Liczba i wartość zleceń w poszczególnych kategoriach transakcji w systemie Euro Elixir w II półroczu 2023 r. oraz I półroczu 2024 r.

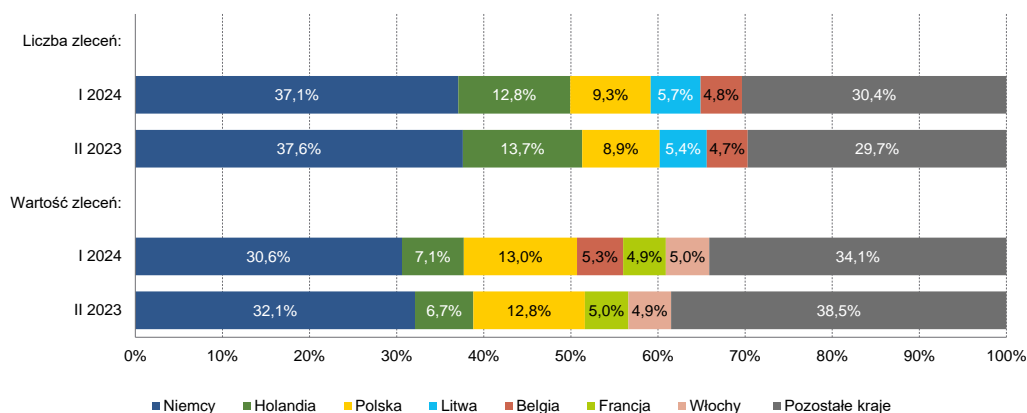
Źródło: dane KIR S.A.

Źródło: dane KIR S.A.

Uczestnicy polskiego rynku usług płatniczych najwięcej transakcji, zarówno pod względem liczby, jak i wartości, realizowali – podobnie jak w poprzednich okresach – z uczestnikami z rynku niemieckiego (wykres 12).

²¹ Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury transakcji realizowanych w systemie Euro Elixir są publikowane na stronie internetowej NBP: <https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/EuroELIXIR.xls>.

Wykres 12. Struktura liczby i wartości transakcji realizowanych w systemie Euro Elixir w podziale na kraje w II półroczu 2023 r. oraz I półroczu 2024 r.

Źródło: dane KIR S.A.

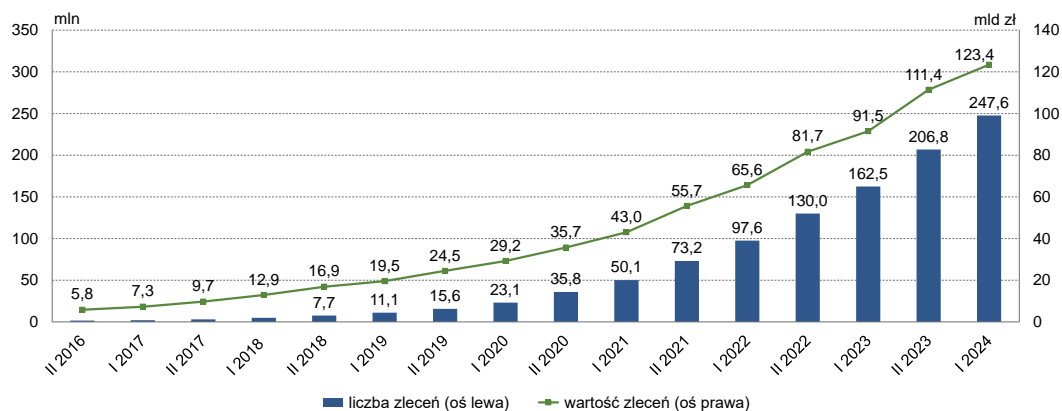
2.2.3. System Express Elixir

System Express Elixir, którego operatorem jest KIR S.A., realizuje krajowe zlecenia płatnicze w złotych w trybie natychmiastowym przez całą dobę, siedem dni w tygodniu. Z usługi mogą korzystać klienci banków, które zawarły umowę uczestnictwa z KIR S.A. Na koniec czerwca 2024 r. w systemie Express Elixir uczestniczyły 22 banki, w tym NBP. Liczba uczestników zmniejszyła się o jeden podmiot w porównaniu z grudniem 2023 r.

W I połowie 2024 r. obroty w systemie Express Elixir zwiększyły się do 123,4 mld zł, tj. o 10,8% w porównaniu z półroczem poprzedzającym (wykres 13). Liczba transakcji wyniosła 247,6 mln (wzrost o 19,7%). Średnia dzienna liczba rozliczanych zleceń również istotnie wzrosła (o 21,1%) do 1 360,4 tys. Natomiast średnia wartość pojedynczego zlecenia zmniejszyła się o 7,5% i wyniosła 499 zł (wykres 14).²² Systematyczne zwiększanie się liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie Express Elixir wynika z rosnącej popularności płatności typu P2P (*peer-to-peer*, przelewy na numer telefonu), które są inicjowane w systemie BLIK i, w przypadku gdy dotyczą klientów różnych banków, rozliczane w systemie Express Elixir. Rosnąca popularność tego typu płatności, których średnia wartość w I półroczu 2024 r. wyniosła 147 zł, wpływa jednocześnie na stopniowe zmniejszanie się średniej wartości pojedynczej transakcji w systemie Express Elixir.

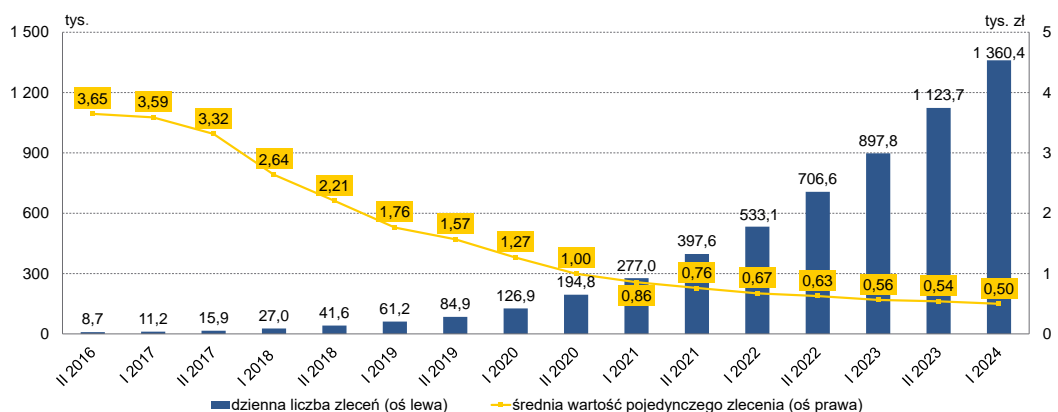
²² Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury transakcji realizowanych w systemie Express Elixir są publikowane na stronie internetowej NBP: <https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/ExpressElixir.xlsx>.

Wykres 13. Liczba i wartość zleceń w systemie Express Elixir w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane KIR S.A.

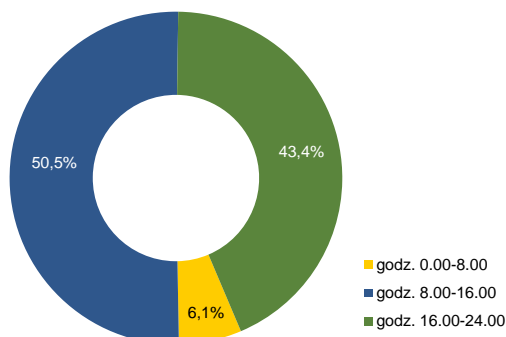
Wykres 14. Średnia dzienna liczba zleceń oraz średnia wartość pojedynczego zlecenia w systemie Express Elixir w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane KIR S.A.

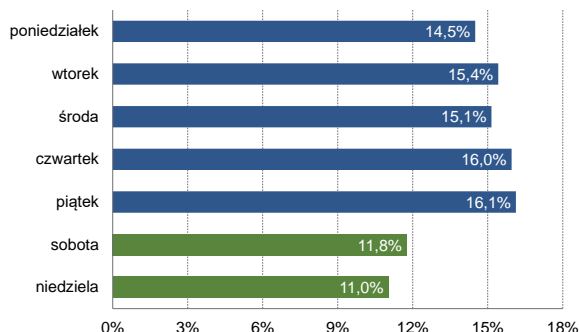
W I półroczu 2024 r. najwięcej transakcji w systemie Express Elixir zrealizowano w godz. 8.00-16.00 (50,5%). W godzinach wieczornych (tj. 16.00-24.00) obsłużono 43,4% zleceń, a pozostałe w godzinach 0.00-8.00 (wykres 15). Struktura liczby przetworzonych zleceń według dni tygodnia wskazuje, że w analizowanym okresie najwięcej płatności rozliczano w piątki (16,1%). W soboty i niedziele przetworzono 21,8% wszystkich transakcji w tym systemie (wykres 16).

Wykres 15. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie Express Elixir w I półroczu 2024 r. według godzin realizacji

Źródło: dane KIR S.A.

Wykres 16. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie Express Elixir w I półroczu 2024 r. według dni tygodnia

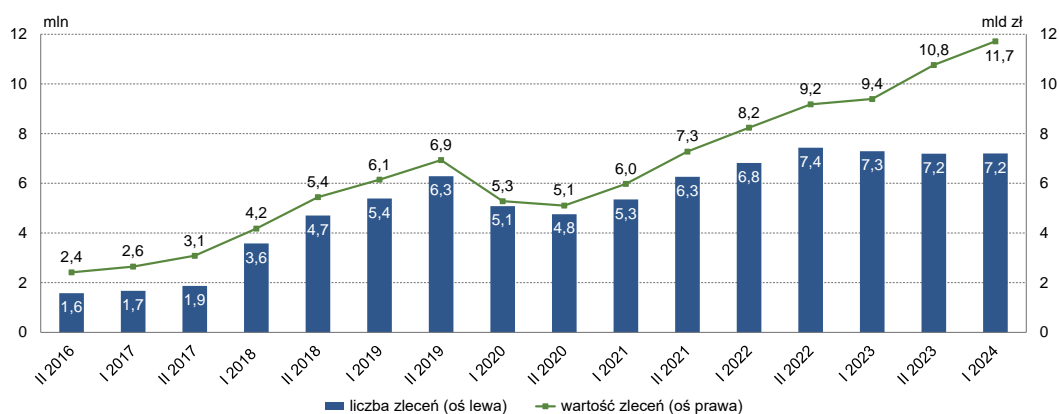
Źródło: dane KIR S.A.

2.2.4. System BlueCash

System płatności BlueCash, którego operatorem jest spółka Autopay S.A. (działająca do 28 sierpnia 2023 r. jako Blue Media S.A.), umożliwia natychmiastową realizację krajowych transakcji płatniczych przez całą dobę, siedem dni w tygodniu. Na koniec czerwca 2024 r. w systemie BlueCash uczestniczyły 83 podmioty: 5 banków komercyjnych, banki spółdzielcze oraz Autopay S.A. Grono uczestników tego systemu zmniejszyło się o trzy podmioty w porównaniu z końcem grudnia 2023 r.

W I półroczu 2024 r. wzrosła wartość płatności zrealizowanych w systemie BlueCash. Obroty zwiększyły się o 8,9% i wyniosły 11,7 mld zł, natomiast liczba przetworzonych zleceń nieznacznie wzrosła względem poprzedzającego półrocza do 7,2 mln (wykres 17).

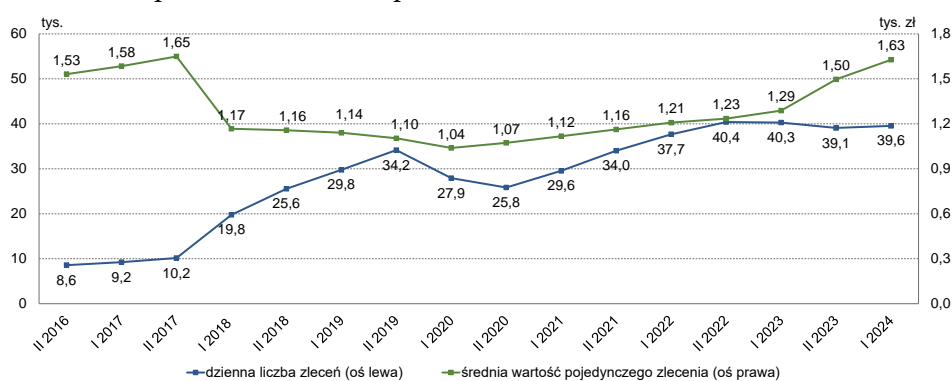
Wykres 17. Liczba i wartość zleceń w systemie BlueCash w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane Autopay S.A.

W analizowanym okresie w systemie BlueCash średnio dziennie rozliczano 39,6 tys. zleceń płatniczych, tj. o 1,2% więcej w porównaniu z II półroczem 2023 r. Średnia wartość pojedynczego zlecenia w I półroczu 2024 r. wyniosła 1 628 zł (wykres 18).²³

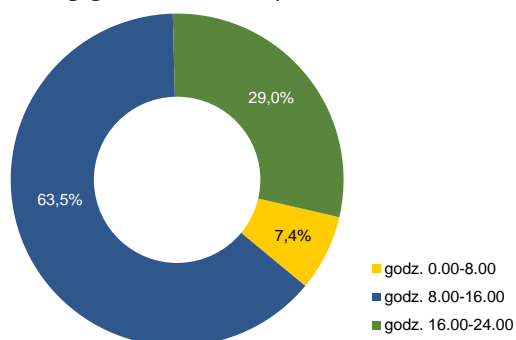
Wykres 18. Średnia dzienna liczba zleceń oraz średnia wartość pojedynczego zlecenia w systemie BlueCash w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane Autopay S.A.

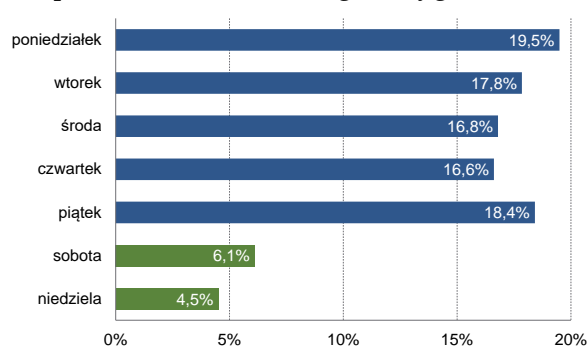
Przeważającą część zleceń (63,5%) realizowano w godzinach 8.00-16.00 (wykres 19). Rozkład obsługiwanych transakcji według dni tygodnia wskazuje, że w I półroczu 2024 r. najczęściej płatności zostało rozliczonych w poniedziałki (19,5%). W soboty i niedziele obsłużono 10,6% zleceń kierowanych do systemu BlueCash (wykres 20).

Wykres 19. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie BlueCash w I półroczu 2024 r. według godzin realizacji

Źródło: dane Autopay S.A.

Wykres 20. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie BlueCash w I półroczu 2024 r. według dni tygodnia

Źródło: dane Autopay S.A.

²³ Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury transakcji realizowanych w systemie BlueCash są publikowane na stronie internetowej NBP: <https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/SystemBlueCash.xlsx>.

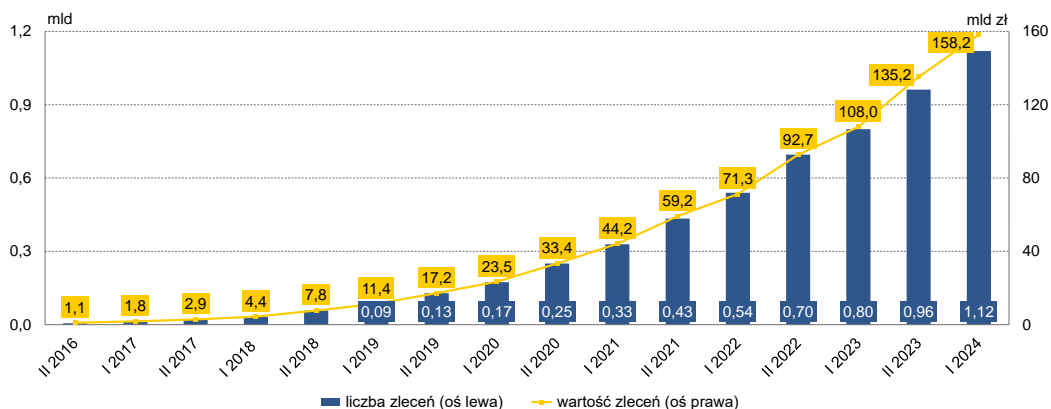
2.2.5. System BLIK

BLIK, prowadzony przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o. (PSP Sp. z o.o.), jest systemem płatności, który umożliwia realizację krajowych transakcji płatniczych w złotych, przede wszystkim mobilnych, przez całą dobę, siedem dni w tygodniu. Funkcjonalności BLIK są oferowane w aplikacjach mobilnych banków uczestniczących w tym systemie. Do głównych typów płatności rozliczanych w systemie BLIK należą: płatności w Internecie, płatności P2P²⁴, płatności w terminalu płatniczym, a także wypłaty i wpłaty w bankomatach.

Na koniec czerwca 2024 r. grono uczestników systemu BLIK liczyło 20 banków (bez zmian w porównaniu z końcem 2023 r.). Liczba zarejestrowanych użytkowników systemu BLIK w czerwcu 2024 r. wyniosła 30,3 mln, tj. o 1,7 mln więcej niż w grudniu 2023 r. W analizowanym okresie w Polsce funkcjonowało ponad 1,3 mln urządzeń akceptujących płatności mobilne (wzrost o 1,6% w porównaniu z końcem grudnia 2023 r.).

W I półroczu 2024 r. wzrosły zarówno liczba, jak i wartość transakcji zrealizowanych w systemie BLIK. Liczba obsłużonych zleceń zwiększyła się o 16,4% do 1,1 mld, zaś obroty wyniosły 158,2 mld zł i były o 17,0% większe w porównaniu z poprzedzającym półroczem (wykres 21). Taka silna tendencja wzrostowa wynika z tego, że BLIK jest najczęściej wybieraną formą płatności w handlu internetowym, a także z rosnącej popularności przelewów P2P i płatności zbliżeniowych przeprowadzanych z wykorzystaniem usługi BLIK w terminalach płatniczych.

Wykres 21. Liczba i wartość zleceń w systemie BLIK w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

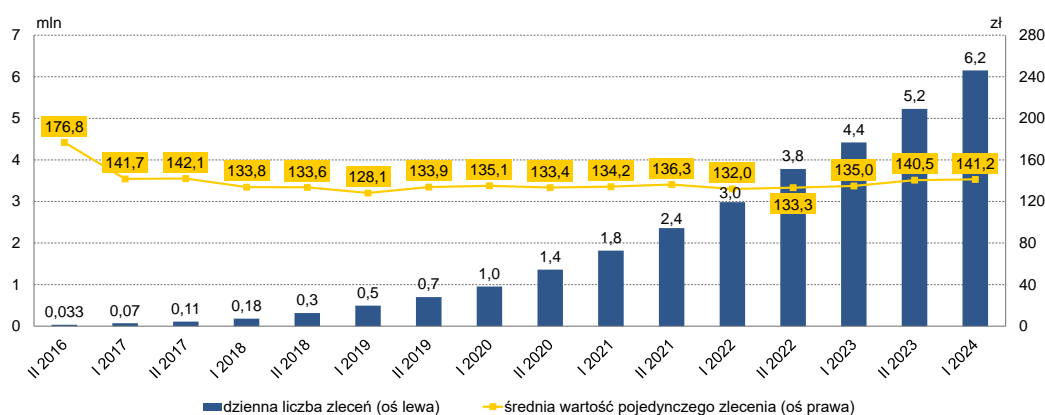

Źródło: dane PSP Sp. z o.o.

²⁴ Płatność mobilna P2P dokonywana między użytkownikami telefonów komórkowych pozwala na przesłanie środków pieniężnych bez konieczności podawania numeru rachunku bankowego, a jedynie przy użyciu numeru telefonu odbiorcy. Aktywowanie usługi wymaga od użytkownika systemu BLIK jedynie powiązania w aplikacji bankowości elektronicznej numeru telefonu z numerem rachunku bankowego.

W systemie BLIK w I półroczu 2024 r. rozliczono średnio 6,2 mln zleceń dziennie, co oznacza wzrost o 17,7% w porównaniu z półroczem poprzedzającym. Natomiast średnia wartość pojedynczego zlecenia wzrosła nieznacznie (o 0,5%) do 141 zł (wykres 22).²⁵

Wykres 22. Średnia dzienna liczba zleceń oraz średnia wartość pojedynczego zlecenia w systemie BLIK w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

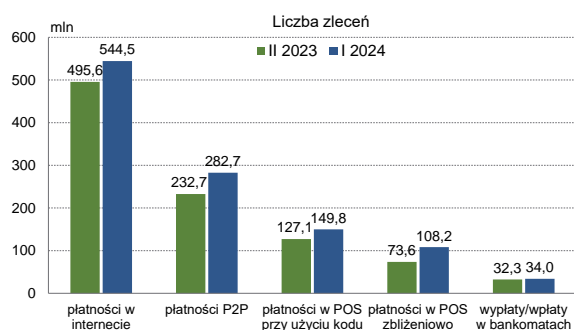
Źródło: dane PSP Sp. z o.o.

Najważniejszymi typami płatności rozliczanych w systemie BLIK były: płatności w Internecie (48,7% liczby transakcji zrealizowanych w tym systemie w I półroczu 2024 r.), płatności P2P (25,3%), płatności w terminalu płatniczym (23,1%). Natomiast wypłaty i wpłaty w bankomatach stanowiły 3,0% operacji płatniczych przetworzonych w systemie BLIK (wykres 24). W analizowanym okresie odnotowano wzrost zarówno liczby, jak i wartości w każdej z wymienionych kategorii płatności.

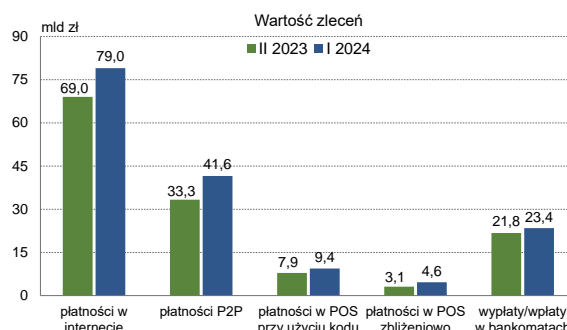
W I połowie 2024 r. w omawianym systemie rozliczono 544,5 mln płatności dokonanych w Internecie na kwotę 79,0 mld zł (wykres 23). W porównaniu z półroczem poprzedzającym, liczba transakcji tego typu wzrosła o 9,9%, a ich wartość o 14,5%. W przypadku płatności P2P zwiększyła się zarówno ich liczba (o 21,5%), jak i wartość (o 24,8%). Znaczący wzrost (o 28,6%) w I półroczu 2024 r. liczby transakcji w terminalach płatniczych (realizowanych w dwóch dostępnych w systemie BLIK opcjach – przy użyciu kodu lub zbliżeniowo) jest związany z aktywnym wykorzystaniem płatności zbliżeniowych. Takich transakcji zrealizowano w analizowanym okresie o 57,3 mln więcej niż w półroczu poprzedzającym, a ich wartość zwiększyła się o 27,8% do 14,1 mld zł. Najmniej popularnym rodzajem operacji dokonywanych w systemie BLIK były wpłaty i wypłaty w bankomatach, ale ich liczba i wartość także wzrosły w porównaniu z II półroczem 2023 r. o, odpowiednio, 5,3% i 7,7%.

²⁵ Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury płatności realizowanych w systemie BLIK są publikowane na stronie internetowej NBP: <https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/BLIK.xlsx>.

Wykres 23. Liczba i wartość zleceń w poszczególnych kategoriach płatności w systemie BLIK w II półroczu 2023 r. oraz I półroczu 2024 r.

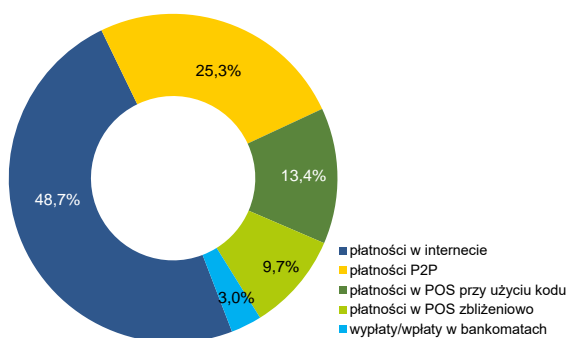
Źródło: dane PSP Sp. z o.o.

Źródło: dane PSP Sp. z o.o.

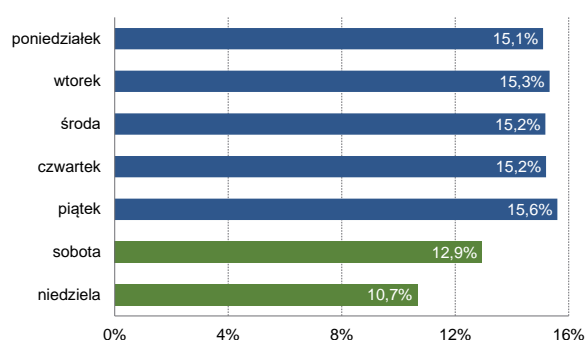
Rozkład transakcji w systemie BLIK według dni tygodnia wskazuje, że najczęściej zleceń płatniczych było obsługiwanych w piątki (15,6%). Udział transakcji realizowanych w soboty i niedziele wyniósł 23,6% (wykres 25).

Wykres 24. Struktura liczby zleceń realizowanych w systemie BLIK w I półroczu 2024 r. według typów transakcji

Źródło: dane PSP Sp. z o.o.

Wykres 25. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie BLIK w I półroczu 2024 r. według dni tygodnia

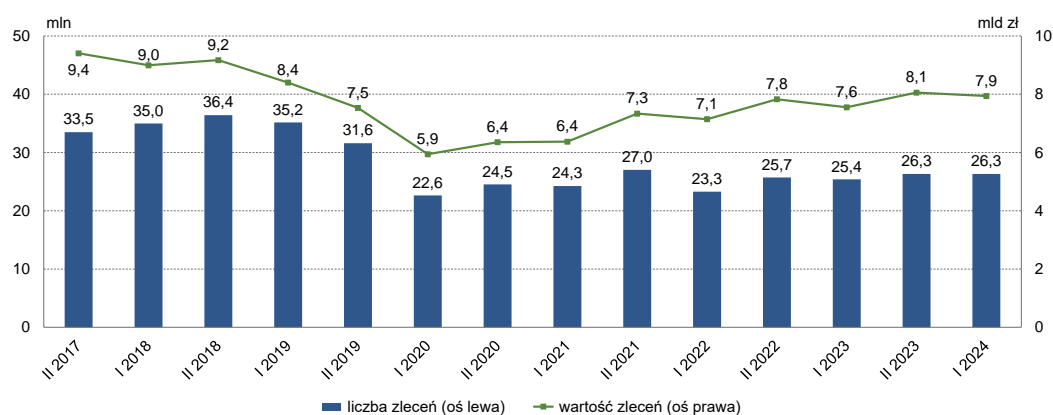
Źródło: dane PSP Sp. z o.o.

2.2.6. Krajowy System Rozliczeń

Krajowy System Rozliczeń (KSR), prowadzony przez spółkę Fiserv Polska S.A., umożliwia kompensacyjne rozliczanie transakcji krajowych dokonywanych przy użyciu kart płatniczych oraz wymianę danych pomiędzy podmiotami funkcjonującymi na rynku kart płatniczych w Polsce. Uczestnikami systemu KSR mogą być wszystkie banki wydające karty płatnicze oraz agenci rozliczeniowi. Na koniec czerwca 2024 r. w systemie KSR aktywnymi uczestnikami było 8 banków oraz Fiserv Polska S.A. Liczba ta nie zmieniła się w porównaniu z końcem grudnia 2023 r.

W I półroczu 2024 r. liczba przeprowadzonych transakcji w KSR spadła nieznacznie (o 0,1%) w porównaniu z poprzedzającym półroczem (wykres 26). Obroty wyniosły 7,9 mld zł i były mniejsze o 116,3 mln zł (o 1,4%).

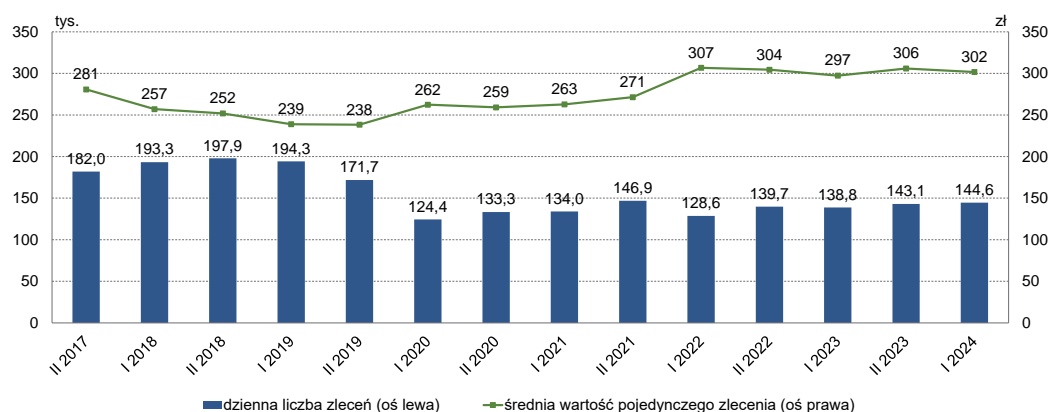
Wykres 26. Liczba i wartość i zleceń w systemie KSR w okresie II półrocze 2017 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane Fiserv Polska S.A.

W analizowanym okresie zrealizowano średnio dziennie 144,6 tys. zleceń (wzrost o 1,0%). Średnia wartość pojedynczego zlecenia wyniosła 302 zł (wykres 27).

Wykres 27. Średnia dzienna liczba zleceń oraz średnia wartość pojedynczego zlecenia w systemie KSR w okresie II półrocze 2017 r. – I półrocze 2024 r.

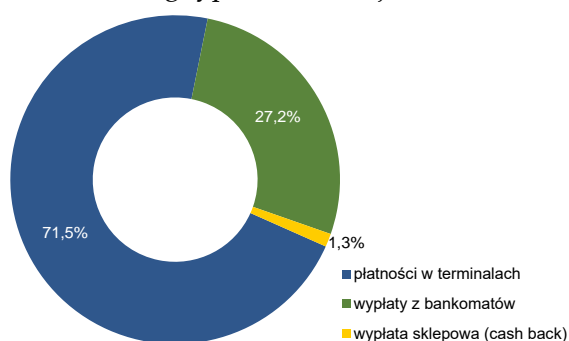
Źródło: dane Fiserv Polska S.A.

System KSR rozlicza trzy typy płatności: płatności w terminalach płatniczych, wypłaty w bankomacie oraz wypłaty sklepowe (usługa *cash back*). Płatności w terminalach dominowały pod względem liczby zleceń (71,5%). W I półroczu 2024 r. rozliczono 18,8 mln takich transakcji na kwotę 1,5 mld zł. W porównaniu z poprzedzającym półroczem odnotowano niewielkie wzrosty zarówno liczby, jak i wartości tego rodzaju zleceń o, odpowiednio, 0,9% i 0,1%.

Wypłaty w bankomatach stanowiły 27,2% wszystkich transakcji zrealizowanych w KSR. W analizowanym okresie rozliczono 7,2 mln takich zleceń na kwotę 6,3 mld zł. Wypłaty sklepowe (*cash back*) stanowiły zaledwie 1,3% liczby oraz 1,2% obrotów w systemie KSR. W I półroczu 2024 r. rozliczono w nim 342,0 tys. takich operacji o wartości 93,1 mln zł (wykres 28).

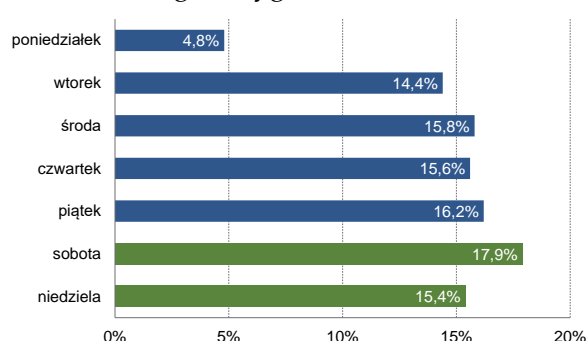
Liczba zleceń zrealizowanych w KSR według dni tygodnia wskazuje, że najwięcej transakcji rozliczano w soboty (17,9%), a najmniej w poniedziałki (4,8%). W soboty i niedziele przetworzono 33,3% zleceń kierowanych do KSR (wykres 29).

Wykres 28. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie KSR w I półroczu 2024 r. według typów transakcji

Źródło: dane Fiserv Polska S.A.

Wykres 29. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie KSR w I półroczu 2024 r. według dni tygodnia

Źródło: dane Fiserv Polska S.A.

2.3. Porównanie średniej dziennej liczby zleceń i średniej wartości jednego zlecenia w systemach płatności

W analizowanym okresie kontynuowany był znaczący wzrost średniej dziennej liczby zrealizowanych zleceń w systemie Express Elixir (o 21,1%, w porównaniu z II półroczem 2023 r., do 1,4 mln) i w systemie BLIK (o 17,7% do 6,2 mln). Transakcje typu P2P (*peer-to-peer*) z systemu BLIK rozliczane są w systemie Express Elixir, jeżeli dotyczą klientów różnych banków. Rosnąca popularność tych transakcji przekłada się zatem na wzrost zarówno liczby, jak i wartości zleceń zrealizowanych w systemie Express Elixir. W I półroczu 2024 r. w systemie Elixir średnia dzienna liczba zrealizowanych zleceń wzrosła o 2,3%. Natomiast w systemach TARGET-NBP, Euro Elixir, BlueCash, KSR i SORBNET2 nastąpił nieznaczny wzrost średniej dziennej liczby zrealizowanych zleceń (tabela 7).

Tabela 7. Porównanie średniej dziennej liczby zrealizowanych zleceń w systemach płatności w II półroczu 2023 r. i w I półroczu 2024 r.

Systemy płatności	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2024 r.	Zmiana %
SORBNET2	23 191	23 241	0,2%
TARGET-NBP	9 500	9 659	1,7%
Elixir	8 770 902	8 977 152	2,3%
Euro Elixir	208 184	211 488	1,6%
Express Elixir	1 123 749	1 360 372	21,1%
BlueCash	39 081	39 551	1,2%
BLIK	5 227 252	6 152 407	17,7%
KSR	143 067	144 555	1,0%

Źródło: opracowanie NBP na podstawie danych NBP, EBC, KIR S.A., Autopay S.A., PSP S.A. oraz Fiserv Polska S.A.

Największy wzrost średniej wartości zlecenia płatniczego w I półroczu 2024 r. wystąpił w systemie płatności BlueCash (o 8,8%, w porównaniu z II półroczem 2023 r., do 1,6 tys. zł) i w systemie SORBNET2 (o 2,9% do 24,7 mln zł). W przypadku systemu Elixir i systemu BLIK średnia wartość realizowanego zlecenia zwiększyła się nieznacznie. Natomiast w systemach Express Elixir, TARGET-NBP, KSR i Euro Elixir średnia wartość realizowanego zlecenia zmniejszyła się. Na stopniowy spadek średniej wartości pojedynczego zlecenia w systemie Express Elixir (w omawianym półroczu o 7,5% do 499 zł) wpływ ma rosnąca popularność płatności typu P2P w systemie BLIK (tabela 8).

Tabela 8. Porównanie średniej wartości zlecenia płatniczego realizowanego w systemach płatności w II półroczu 2023 r. i w I półroczu 2024 r.

Systemy płatności	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2024 r.	Zmiana %
SORBNET2 (zł)	24 014 983	24 714 956	2,9%
TARGET-NBP (euro)	1 339 234	1 277 242	-4,6%
Elixir (zł)	3 932	3 955	0,6%
Euro Elixir (euro)	6 693	6 659	-0,5%
Express Elixir (zł)	539	499	-7,5%
BlueCash (zł)	1 497	1 628	8,8%
BLIK (zł)	140,5	141,2	0,5%
KSR (zł)	306	302	-1,3%

Źródło: opracowanie NBP na podstawie danych NBP, EBC, KIR S.A., Autopay S.A., PSP S.A. oraz Fiserv Polska S.A.

3. Systemy rozliczeń i rozrachunku transakcji papierami wartościowymi

Na koniec I półrocza 2024 r. w Polsce funkcjonowało pięć systemów rozliczeń i rozrachunku transakcji papierami wartościowymi:

- system rozrachunku prowadzony przez KDPW S.A.,
- system rozrachunku SKARBNET4 prowadzony przez NBP,
- dwa systemy rozliczeń prowadzone przez KDPW_CCP S.A.:
 - system rozliczeń organizowany na podstawie *Regulaminu rozliczeń transakcji (obróć zorganizowany)*,
 - system rozliczeń działający na podstawie *Regulaminu rozliczeń transakcji (obróć niezorganizowany)*,
- system rozliczeń i rozrachunku instrumentów finansowych organizowany przez IRGiT S.A.

3.1. Systemy rozrachunku transakcji papierami wartościowymi

3.1.1. System rozrachunku prowadzony przez KDPW S.A.

KDPW S.A. prowadzi działalność jako centralny depozyt papierów wartościowych w rozumieniu rozporządzenia CSDR (Central Securities Depositories Regulation)²⁶. Podmiot ten świadczy następujące usługi podstawowe: rejestruje papiery wartościowe, prowadzi konta papierów wartościowych oraz dokonuje rozrachunku transakcji tymi papierami, a także oferuje niebankowe usługi pomocnicze (m.in. organizuje system udzielania pożyczek papierów wartościowych, wspiera przetwarzanie zdarzeń korporacyjnych, zapewnia sprawozdawczość wobec organów regulacyjnych, nadaje kody LEI).

KDPW S.A. dokonuje rozrachunku transakcji z rynku zorganizowanego i zawieranych poza obrotem zorganizowanym, transakcji realizowanych na rynku pierwotnym oraz pozostałych operacji papierami wartościowymi. W KDPW S.A. rejestrowane są akcje, akcje uprzywilejowane, prawa do akcji, prawa poboru, certyfikaty inwestycyjne, certyfikaty emitowane przez fundusze ETF, instrumenty typu ETC (*exchange traded commodity*), listy zastawne, obligacje, w tym: obligacje korporacyjne, komunalne, skarbowe, obligacje EBI, obligacje BGK, i warranty subskrypcyjne.

²⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w Unii Europejskiej i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych, zmieniające dyrektywy 98/26/WE i 2014/65/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 236/2012 (Dz. Urz. UE L257 z 2014 r., s. 1 z późn. zm.).

Na koniec czerwca 2024 r. w prowadzonym przez KDPW S.A. systemie rozrachunku transakcji papierami wartościowymi uczestniczyło w sposób bezpośredni 58 podmiotów (o dwa mniej w porównaniu z końcem 2023 r.), w tym:

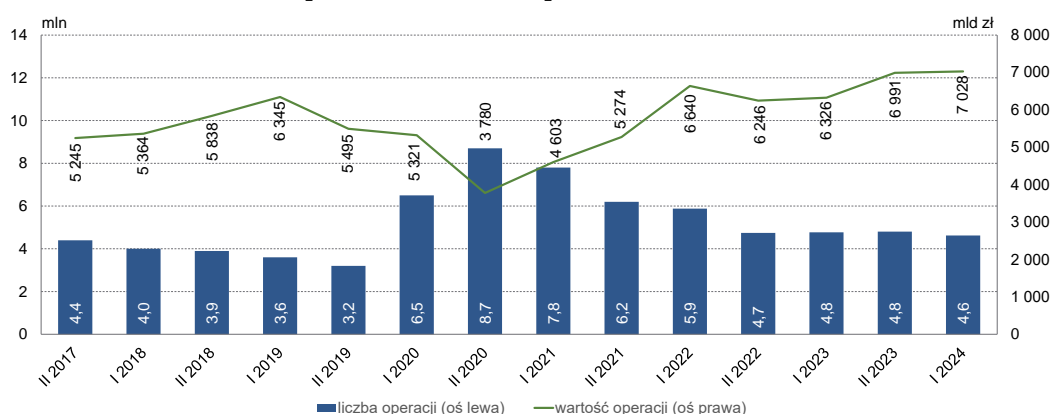
- 36 banków, w tym 2 banki zagraniczne,
- 16 domów maklerskich,
- 2 zagraniczne centralne depozyty papierów wartościowych,
- 1 kontrahent centralny – CCP,
- 3 inne instytucje.

Instytucje finansowe mają możliwość rozszerzenia uczestnictwa bezpośredniego w zakresie poszczególnych jego typów, tj. agent emisji i agent płatniczy. Na koniec czerwca 2024 r. status agentów emisji miały 24 podmioty (o jeden więcej w porównaniu z końcem 2023 r.), a status agentów płatniczych miało 25 podmiotów (o 2 więcej).

Na koniec czerwca 2024 r. uczestnikami systemu KDPW S.A. występującymi w typie emitent było 2 847 podmiotów krajowych (o 38 więcej niż na koniec grudnia 2023 r.) i 113 podmiotów zagranicznych (o jeden więcej). Obserwowany w ostatnich latach stały wzrost liczby emitentów wynika z istniejącego w Polsce obowiązku rejestracji wszystkich nowych emisji obligacji w centralnym depozycie papierów wartościowych²⁷.

W I połowie 2024 r. w systemie KDPW S.A. dokonano rozrachunku 4 622 490 operacji o wartości 7 028,4 mld zł, co oznacza spadek ich liczby o 3,7% i wzrost ich wartości o 0,5% w porównaniu z II półroczem 2023 r. (wykres 30). Wśród zaewidencjonowanych operacji pod względem wartości dominowały transakcje obligacjami skarbowymi. Pod względem liczby przeważały natomiast transakcje akcjami notowanymi na rynkach organizowanych przez GPW S.A. (tabela 9).

Wykres 30. Liczba i wartość operacji zrealizowanych w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW S.A. w okresie II półrocze 2017 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KDPW S.A.

²⁷ Obowiązek ten został wprowadzony ustawą z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem nadzoru nad rynkiem finansowym oraz ochrony inwestorów na tym rynku (Dz.U. z 2018 r., poz. 2244) i wszedł w życie 1 lipca 2019 r.

Tabela 9. Liczba i wartość operacji zrealizowanych w II półroczu 2023 r. i w I półroczu 2024 r. w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW S.A. w podziale na instrumenty udziałowe i dłużne

Transakcje instrumentami finansowymi	Liczba			Wartość w mln zł		
	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2024 r.	Zmiana %	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2024 r.	Zmiana %
Ogółem, w tym:	4 801 335	4 622 490	-3,72	6 990 651	7 028 396	0,54
udziałowymi, z tego:	4 306 150	4 109 036	-4,58	498 691	606 417	21,60
- akcjami	4 264 021	4 064 523	-4,68	497 791	605 328	21,60
dłużnymi, z tego:	495 185	513 454	3,69	6 491 960	6 421 978	-1,08
- obligacjami skarbowymi	189 703	199 226	5,02	6 369 112	6 309 652	-0,93

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KDPW S.A.

W I półroczu 2024 r. nie wprowadzono istotnych zmian w zasadach funkcjonowania systemu rozrachunku. Kontynuowane były prace związane z dostosowywaniem działalności KDPW S.A. do:

- przepisów rozporządzenia w sprawie operacyjnej odporności cyfrowej sektora finansowego (DORA)²⁸ w zakresie prowadzenia depozytu (jako podmiotu infrastruktury krytycznej);
- standardów AMI-SeCo dotyczących zarządzania zabezpieczeniami SCoRE (Single Collateral Management Rulebook for Europe);
- tworzonego przez NBP nowego systemu RTGS dla płatności w złotych – SORBNET3;
- przygotowanego przez GPW S.A. systemu transakcyjnego WATS (data uruchomienia tego systemu została przesunięta na IV kwartał 2025 r.)²⁹.

Ponadto KDPW S.A. wprowadził istotne modyfikacje w świadczonych usługach dodatkowych. W kwietniu 2024 r. KDPW S.A. dostosował repozytorium transakcji do zmian wynikających z rozporządzenia EMIR REFIT³⁰. Regulacja ta wprowadziła m.in. obowiązek raportowania transakcji instrumentami pochodnymi przy użyciu komunikatów XML w standardzie ISO20022 oraz możliwość delegowania raportowania danych do repozytorium przez podmioty zobowiązane. Spółka uruchomiła także nowy system informatyczny dla usługi repozytorium transakcji oparty na nowych bazach danych.

²⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2022/2554 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie operacyjnej odporności cyfrowej sektora finansowego i zmieniające rozporządzenia (WE) nr 1060/2009, (UE), nr 648/2012, (UE) nr 600/2014, (UE) nr 909/2014 oraz (UE) 2016/1011 (Dz. Urz. UE L333 z 2022 r., s. 1 z późn. zm.).

²⁹ W dniu 25 marca 2024 r. Zarząd GPW podjął decyzję o przesunięciu tego terminu na IV kwartał 2025 r.: [WATS - Strona główna \(gpwwats.pl\)](https://www.gpw.pl/wats).

³⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/834 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 w odniesieniu do obowiązku rozliczania, zawieszania obowiązku rozliczania, wymogów dotyczących zgłaszania, technik ograniczania ryzyka związanego z kontraktami pochodnymi będącymi przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, które nie są rozliczane przez kontrahenta centralnego, rejestracji repozytoriów transakcji i nadzoru nad nimi, a także wymogów dotyczących repozytoriów transakcji (Dz. Urz. UE L141 z 2019 r. s. 42).

W maju 2024 r. w Rejestrze Zobowiązań Emitentów wprowadzono zmiany wynikające z nowego brzmienia art. 7c ust. 1 *ustawy o obrocie instrumentami finansowymi*³¹ oraz wydanego na jego podstawie rozporządzenia Ministra Finansów³². Zgodnie z tymi regulacjami emitent został zobowiązany do przekazywania KDPW S.A., wraz z wnioskiem o rejestrację papierów wartościowych, dodatkowych informacji dotyczących ich emisji: rodzaju papierów wartościowych, wynikających z nich zobowiązań oraz sposobu ich oferowania.

Pod koniec I półrocza 2024 r. w systemach informatycznych i regulacjach wewnętrznych KDPW S.A. wprowadzono zmiany dotyczące udostępnienia informacji umożliwiających identyfikację uczestników funduszu inwestycyjnego zamkniętego (FIZ) oraz ustalenie liczby posiadanych przez nich certyfikatów inwestycyjnych. Przyznano FIZ oraz zarządzającym nimi towarzystwom funduszy inwestycyjnych uprawnienia do żądania od podmiotów prowadzących rachunki papierów wartościowych lub rachunki zbiorcze wspomnianych informacji, a także umożliwienia tym podmiotom gromadzenia ich za pośrednictwem KDPW S.A.³³.

3.1.2. System SKARBNET4

System SKARBNET4 prowadzony przez NBP pełni funkcję centralnego depozytu dla bonów pieniężnych NBP i bonów skarbowych, a także służy do rozliczania i rozrachunku transakcji tymi papierami wartościowymi. Na koniec czerwca 2024 r. uczestnikami w systemie SKARBNET4 było 39 podmiotów (36 banków, NBP, KDPW S.A. i BFG), o jeden mniej niż na koniec grudnia 2023 r.

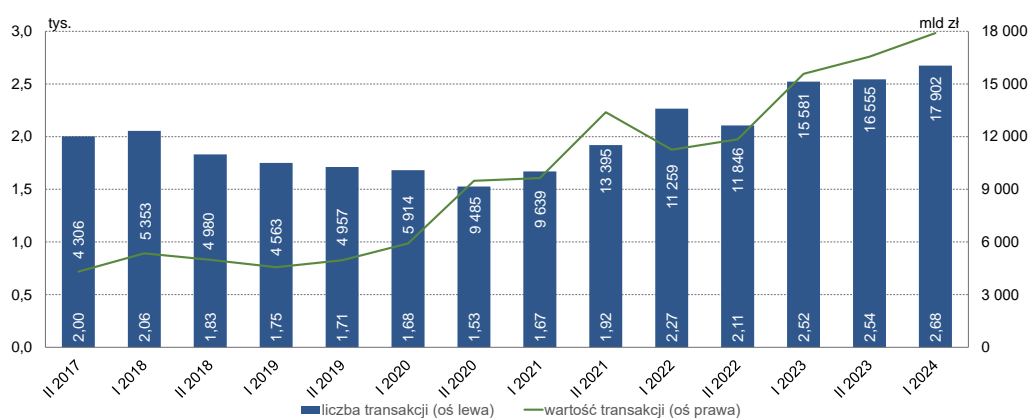
W I połowie 2024 r. w systemie SKARBNET4 zrealizowano 2 675 transakcji bonami pieniężnymi NBP na kwotę 17 902,0 mld zł. W porównaniu z II półroczem 2023 r. nastąpił wzrost liczby przeprowadzonych transakcji bonami pieniężnymi NBP o 5,1%, przy jednoczesnym wzroście ich wartości o 8,1% (wykres 31). W omawianym okresie Ministerstwo Finansów nie emitowało bonów skarbowych.

³¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz.U. z 2024 r. poz. 722 z późn. zm.).

³² Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 marca 2024 r. w sprawie dodatkowych informacji przekazywanych Krajowemu Depozytowi Papierów Wartościowych S.A. przed zawarciem umowy, której przedmiotem jest rejestracja papierów wartościowych (Dz.U. poz. 472).

³³ Obowiązek wynikający z nowego art. 123a ustawy z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (Dz.U. z 2024 r. poz. 1034), wprowadzonego ustawą z dnia 16 sierpnia 2023 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem rozwoju rynku finansowego oraz ochrony inwestorów na tym rynku (Dz.U. poz. 1723).

Wykres 31. Liczba i wartość transakcji bonami pieniężnymi NBP przetworzonych w systemie rozrachunku SKARBNET4 w okresie II półrocze 2017 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: opracowanie własne NBP

3.2. Systemy rozliczeń transakcji papierami wartościowymi

3.2.1. Systemy rozliczeń transakcji papierami wartościowymi prowadzone przez KDPW_CCP S.A.

KDPW_CCP S.A. jest kontrahentem centralnym, który w I półroczu 2024 r. oferował rozliczanie:

- transakcji nominowanymi w złotych instrumentami finansowymi znajdującymi się w obrocie zorganizowanym: akcjami, prawami do akcji (PDA), prawami poboru, certyfikatami inwestycyjnymi, obligacjami skarbowymi, obligacjami nieskarbowymi, listami zastawnymi, tytułami uczestnictwa funduszy ETF, instrumentami typu ETC, produktami strukturyzowanymi, a także kontraktami terminowymi na indeksy akcji i akcje spółek, opcjami indeksowymi oraz kontraktami *futures* na: kursy walut, wskaźnik referencyjny WIBOR i obligacje skarbowe,
- transakcji nominowanymi w euro papierami dłużnymi dopuszczonymi do obrotu zorganizowanego,
- transakcji *outright* nominowanymi w złotych obligacjami skarbowymi,
- zawieranych na rynku OTC transakcji nominowanymi w złotych i w euro instrumentami pochodnymi FRA, IRS, OIS i *basis swap*,
- transakcji *repo* zabezpieczonych krajowymi obligacjami skarbowymi.

KDPW_CCP S.A. organizuje dwa systemy rozliczeń: dla transakcji zawieranych na rynku zorganizowanym (rynek regulowany i alternatywny system obrotu) oraz dla transakcji na rynku OTC (obrotu niezorganizowanego). Zgodnie z obowiązującymi regulacjami³⁴ podmiot rozliczający

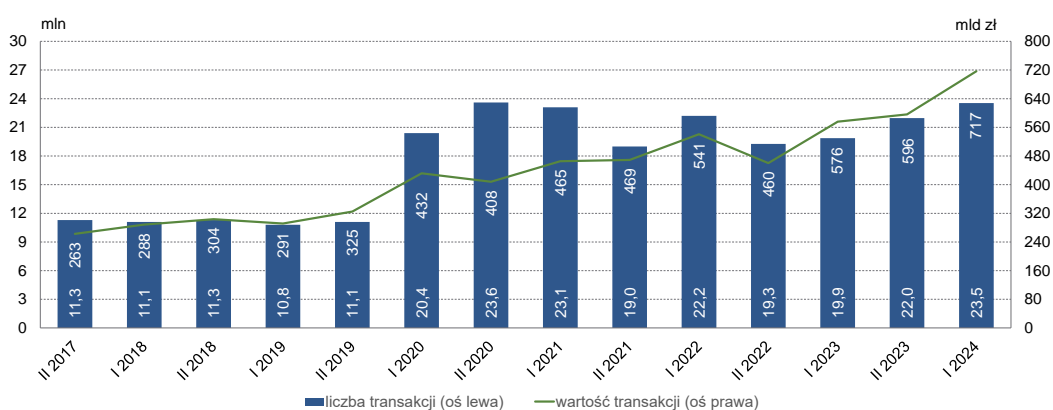
³⁴ Art. 42 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, kontrahentów centralnych i repozytoriów transakcji (Dz. Urz. UE L201 z 2012 r. s. 1 z późn. zm.) oraz art. 65 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi.

tworzy fundusze zabezpieczające prawidłowe wykonanie zobowiązań wynikających z rozliczania transakcji zawartych w obrocie zorganizowanym oraz poza tym obrotem. KDPW_CCP S.A. prowadzi trzy fundusze: fundusz rozliczeniowy dla transakcji zawieranych na rynkach regulowanych prowadzonych przez GPW S.A. i BondSpot S.A., fundusz zabezpieczający dla transakcji zawieranych w alternatywnych systemach obrotu prowadzonych przez wspomniane wyżej spółki oraz fundusz zabezpieczający OTC (dla transakcji zawieranych poza obrotem zorganizowanym).

Uczestnikami systemu rozliczeń dla obrotu zorganizowanego, czyli dla prowadzonych przez GPW S.A. i BondSpot S.A. rynków regulowanych oraz alternatywnych systemów obrotu (w tym platformy Treasury BondSpot Poland TBSP), były 24 podmioty, o jeden mniej niż na koniec grudnia 2023 r. Były to banki, domy maklerskie i jedna zagraniczna firma inwestycyjna. W rozliczeniach transakcji zawieranych na rynku OTC uczestniczyło natomiast 13 banków krajowych, o jeden więcej niż na koniec grudnia 2023 r.

W omawianym okresie w systemach prowadzonych przez KDPW_CCP S.A. przyjęto do rozliczeń 23 543 158 transakcji o wartości 716,7 mld zł. W porównaniu z II półroczem 2023 r. oznacza to wzrost zarówno ich liczby, jak i wartości o, odpowiednio, 7,1% oraz 20,2% (wykres 32). Przyczyniły się do tego wzmożona aktywność inwestorów na rynku akcji, większy wolumen transakcji kontraktami terminowymi na indeksy akcji, a także wzrost obrotów na krajowym rynku instrumentów pochodnych OTC na stopę procentową. Wśród zaewidencjonowanych operacji pod względem wartości dominowały transakcje instrumentami pochodnymi (371,6 mld zł). Pod względem liczby przeważały natomiast transakcje instrumentami udziałowymi (20 543 713 szt.) (tabela 10).

Wykres 32. Liczba i wartość transakcji przyjętych do rozliczenia w systemach prowadzonych przez KDPW_CCP S.A. w okresie II półrocze 2017 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KDPW_CCP S.A.

Tabela 10. Liczba i wartość transakcji przyjętych do rozliczenia w prowadzonych przez KDPW_CCP S.A. systemach rozliczeń w II 2023 r. i I 2024 r. półroczu w podziale na instrumenty finansowe

Transakcje instrumentami finansowymi	Liczba			Wartość w mln zł		
	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2024 r.	Zmiana %	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2024 r.	Zmiana %
Rynek zorganizowany, w tym instrumentami:	21 973 644	23 542 452	7,14	483 008	572 824	18,59
- udziałowymi	19 260 098	20 543 713	6,66	142 989	173 966	21,66
- dłużnymi	70 263	78 583	11,84	143 321	171 092	19,38
- pochodnymi	2 643 283	2 920 156	10,47	196 699	227 765	15,79
Rynek OTC – instrumentami pochodnymi	629	706	12,24	113 136	143 880	27,17

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KDPW_CCP S.A.

W I półroczu 2024 r. KDPW_CCP S.A. uzyskał gotowość operacyjną do rozliczania transakcji OIS na wskaźnik referencyjny WIRON i 9 maja 2024 r. uzyskał autoryzację KNF na świadczenie usług rozliczeniowych dla klasy instrumentów pochodnych, dla których instrumentem bazowym jest WIRON. Ponadto w analizowanym okresie kontynuowane były prace mające na celu dostosowanie systemów KDPW_CCP do tworzonoego przez NBP nowego systemu RTGS dla płatności w złotych – SORBNET3 oraz rozpoczęto przygotowania do dostosowania systemów rozliczeniowych KDPW_CCP S.A. do tworzonoego przez GPW nowego systemu transakcyjnego WATS.

Ponadto działalność tej izby rozliczeniowej w zakresie usługi zgłaszania, na zlecenie uczestnika rozliczającego, transakcji pochodnych do repozytorium transakcji, została dostosowana do wymogów rozporządzenia EMIR REFIT.

3.2.2. System rozliczeń i rozrachunku instrumentów finansowych IRGiT S.A.

Na koniec czerwca 2024 r. w organizowanym przez IRGiT S.A. systemie rozliczeń i rozrachunku instrumentów finansowych zarejestrowanych było 7 uczestników. W analizowanym okresie dokonano rozrachunku (wprowadzonej do systemu w I połowie 2023 r.) jednej transakcji instrumentem finansowym o wartości 205 tys. zł – instrumentem pochodnym na prawa majątkowe wynikające ze świadectw pochodzenia odnoszących się do produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii (OZE)³⁵.

³⁵ Transakcja ta została zawarta na prowadzonym przez Towarową Giełdę Energii S.A. Rynku Terminowym Praw Majątkowych, posiadającym status zorganizowanej platformy obrotu, obejmującej wielostronny system kojarzący zlecenia w sposób uznaniowy (*organised trading facility*, OTF).

4. Pozostałe elementy infrastruktury polskiego systemu płatniczego

4.1. Podmioty świadczące usługi płatnicze

Do instytucji świadczących usługi płatnicze w Polsce należą przede wszystkim banki, które, zgodnie z przepisami ustawy – *Prawo bankowe*³⁶ prowadzą rachunki bankowe i świadczą te usługi w najszerszym możliwym zakresie.

Pozostałe instytucje świadczące usługi płatnicze to w szczególności³⁷:

- spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (SKOK-i)³⁸, które są objęte nadzorem KNF. Z prowadzonych przez nie rachunków płatniczych zarówno osoby fizyczne, jak i prawne mogą dokonywać rozliczeń bezgotówkowych,
- krajowe instytucje płatnicze (KIP), oferujące usługi płatnicze, takie jak prowadzenie rachunków płatniczych, realizację przelewów, poleceń zapłaty, przekazu pieniężnego i *acquiring*. Działalność krajowej instytucji płatniczej prowadzona jest po uzyskaniu zezwolenia od KNF.
- małe instytucje płatnicze (MIP), prowadzące działalność w zakresie usług płatniczych, z wyłączeniem usługi inicjowania transakcji płatniczej i usługi dostępu do informacji o rachunku, przy czym miesięczna kwota obsługiwanych transakcji płatniczych nie może przekraczać równowartości 1 500 000 euro. Podjęcie tej działalności wymaga uzyskania wpisu do rejestru prowadzonego przez KNF.
- biura usług płatniczych (BUP) prowadzące działalność w zakresie świadczenia usługi przekazu pieniężnego, przy czym miesięczna wartość wykonanych transakcji nie może przekraczać równowartości 500 000 euro. Działalność biur usług płatniczych prowadzona jest na podstawie wpisu do rejestru prowadzonego przez KNF.
- dostawcy świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku (AISP – *account information service provider*). Działalność ta prowadzona jest na podstawie wpisu do rejestru prowadzonego przez KNF.
- krajowe instytucje pieniądza elektronicznego prowadzące działalność polegającą na wydawaniu pieniądza elektronicznego. Działalność prowadzona jest po uzyskaniu zezwolenia od KNF.
- zagraniczne instytucje płatnicze i instytucje pieniądza elektronicznego, czyli podmioty, które w pozostałych krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) uzyskały licencję na świadczenie usług płatniczych i na podstawie tzw. jednolitego paszportu mogą świadczyć takie usługi również w innych krajach EOG.

³⁶ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2023 r. poz. 2488, z późn. zm.).

³⁷ Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2024 r. poz. 30).

³⁸ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1278, z późn. zm.).

- Poczta Polska S.A. wykonująca niektóre czynności bankowe³⁹, spośród których najważniejszą i najpowszechniejszą jest przyjmowanie wpłat na rachunki bankowe. Oferowaną usługą jest również przekaz pocztowy, czyli przekazywanie gotówki od wpłacającego do odbiorcy.
- instytucje realizujące przekazy pieniężne, wykonujące usługi przekazu w różnych walutach, najczęściej w obrocie międzynarodowym, ale niektóre świadczą również usługi w zakresie przekazów krajowych.
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych, który, będąc dostawcą usług płatniczych jako organ administracji publicznej, umożliwia każdemu płatnikowi opłacenie kilku składek łącznie w formie jednego przelewu na prowadzone przez tę instytucję indywidualne rachunki płatnicze do opłacania składek.

Wykaz numerów i identyfikatorów instytucji świadczących w Polsce usługi płatnicze, takich jak banki i niebankowi dostawcy usług płatniczych prowadzący rachunki płatnicze, jest dostępny na stronie internetowej ewib.nbp.pl. Zawiera on również informacje o numerach rozliczeniowych oraz dane identyfikujące te instytucje.

W analizowanym okresie obserwowano dalsze ograniczanie liczby instytucji świadczących w Polsce usługi płatnicze oraz sieci ich placówek. Łączna liczba instytucji świadczących usługi płatnicze (bez NBP) zmniejszyła się w porównaniu z końcem grudnia 2023 r. o 6,2% do 1 781 na koniec czerwca 2024 r., spadła również liczba ich placówek o 1,6% do 14 478 (tabela 11).

Według danych KNF, na koniec czerwca 2024 r. funkcjonowało 29 banków komercyjnych i BGK. W porównaniu z końcem 2023 r. zmniejszyła się o jeden podmiot zarówno liczba banków spółdzielczych oraz oddziałów instytucji kredytowych. Sieć placówek bankowych (liczba oddziałów, filii, ekspozytur i innych placówek) spadła o 1,0%, z 7 234 na koniec grudnia 2023 r. do 7 160 na koniec czerwca 2024 r. Ponadto w I półroczu 2024 r. ograniczono liczbę placówek spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych o 6,3% do 625 na koniec czerwca 2024 r. oraz placówek Poczty Polskiej o 1,6% do 6 693. Wyraźnie spadła liczba biur usług płatniczych o (10,8%) do 967. Wynikało to głównie z nowych wymogów regulacyjnych, tj. nałożenia na biura usług płatniczych pod koniec 2023 r. obowiązku prowadzenia działalności wyłącznie za pośrednictwem rachunku płatniczego dedykowanego do wykonywania przekazów pieniężnych⁴⁰. Nieznacznie wzrosła natomiast liczba małych instytucji płatniczych do 183 instytucji. W analizowanym okresie nie zmieniła się liczba innych podmiotów świadczących usługi płatnicze takich jak, krajowe instytucje płatnicze i dostawcy świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku (odpowiednio 43 i 15).

³⁹ Ustawa z dnia 5 września 2008 r. o komercjalizacji państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska” (Dz. U. z 2020 r. poz. 2064) oraz zgodnie ze statutem Spółki.

⁴⁰ Ustawa z dnia 16 sierpnia 2023 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem rozwoju rynku finansowego oraz ochrony inwestorów na tym rynku (Dz. U. poz. 1723) zmieniająca m.in. art. 118 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2024 r. poz. 30).

Tabela 11. Liczba podmiotów świadczących usługi płatnicze według stanu na koniec czerwca i grudnia 2023 r.

Banki, SKOK-i, placówki Poczty Polskiej oraz pośrednicy finansowi	XII 2023	VI 2024
Liczba banków i oddziałów instytucji kredytowych		
Liczba banków	30	30
Liczba banków spółdzielczych	492	491
Liczba oddziałów instytucji kredytowych	34	33
Sieć bankowa		
Liczba oddziałów w kraju	4 941	4 881
Liczba filii, ekspozytur i innych placówek obsługi klienta w kraju	2 293	2 279
SKOK-i		
Liczba kas	18	18
Liczba placówek	667	625
Poczta Polska		
Liczba instytucji	1	1
Liczba placówek	6 805	6 693
Krajowe Instytucje Płatnicze		
Liczba instytucji	43	43
Małe Instytucje Płatnicze		
Liczba instytucji	181	183
Biura Usług Płatniczych		
Liczba instytucji	1 084	967
Dostawcy świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku		
Liczba instytucji	15	15
Ogółem		
Liczba instytucji	1 898	1 781
Liczba placówek	14 706	14 478

Uwaga: w liczbie banków i liczbie oddziałów jest uwzględniony BGK. Nie ujęto NBP, który świadczy usługi płatnicze dla określonej grupy klientów, w tym państwowych jednostek budżetowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF, Poczty Polskiej, KSKOK

Na krajowym rynku usług płatniczych funkcjonują także podmioty pośredniczące w pieniężnych przekazach transgranicznych⁴¹. Dane uzyskane od podmiotów świadczących ten typ usługi wskazują, że w I półroczu 2024 r. wysłano 1 939,5 tys. przekazów transgranicznych o wartości 2 131,0 mln zł. Otrzymano natomiast 475,8 tys. takich przekazów pieniężnych na łączną kwotę 686,0 mln zł.

⁴¹ Przekaz pieniężny: jest usługą płatniczą świadczoną bez pośrednictwa rachunku płatniczego prowadzonego dla płatnika. Polegająca na transferze środków pieniężnych do odbiorcy, lub do innego dostawcy przyjmującego środki pieniężne dla odbiorcy. Są to przekazy na kartę płatniczą, na rachunek płatniczy oraz odbiór gotówki w placówce. Opłaty rachunków za media, czynsz, telefon nie są uwzględniane w tej kategorii.

Dane za I półrocze 2024 r. nie są porównywalne z danymi za wcześniejsze półrocza ze względu na zmianę zakresu i liczby podmiotów raportujących dane do NBP.

4.2. Schematy płatnicze

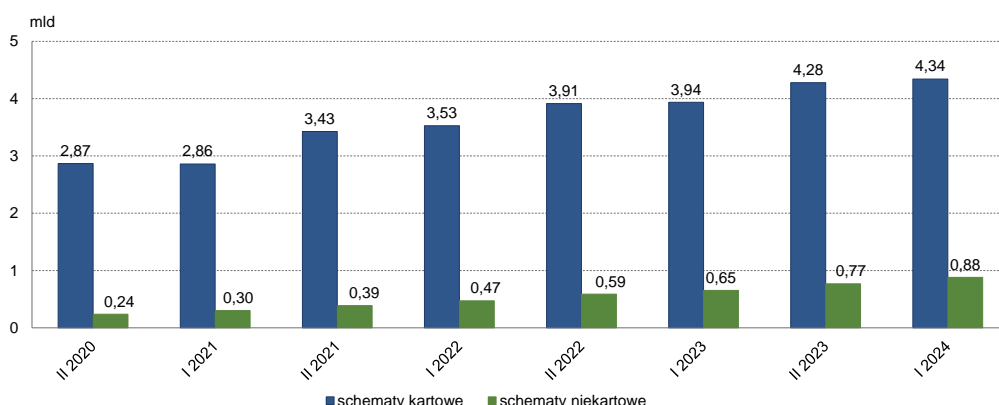
Na koniec I półrocza 2024 r. w Polsce funkcjonowało 9 schematów płatniczych (o jeden podmiot mniej w porównaniu z końcem 2023 r.⁴²) objętych nadzorem systemowym Prezesa NBP:

1. trzy schematy płatnicze będące systemami kart płatniczych:
 - Visa Europe – prowadzony przez Visa Europe Limited;
 - Mastercard – prowadzony przez Mastercard Europe S.A.;
 - American Express – prowadzony przez American Express Europe S.A.;
2. sześć schematów płatniczych niebędących systemami kart płatniczych:
 - Schemat Płatniczy BLIK – prowadzony przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o.;
 - YetiPay – prowadzony przez YetiPay Sp. z o.o.;
 - mPay – prowadzony przez mPay S.A.;
 - SkyCash – prowadzony przez SkyCash Poland S.A.;
 - Billon – prowadzony przez Billon Solutions Sp. z o.o.;
 - PaySpe – prowadzony przez UPEPO Sp. z o.o.

W omawianym okresie łącznie we wszystkich wspomnianych schematach zrealizowano 5,2 mld transakcji płatniczych o wartości 463,1 mld zł. W porównaniu z II półroczem 2023 r. nastąpił wzrost liczby i wartości tych transakcji, odpowiednio o 3,5% i 3,8% (wykres 33 i 34).

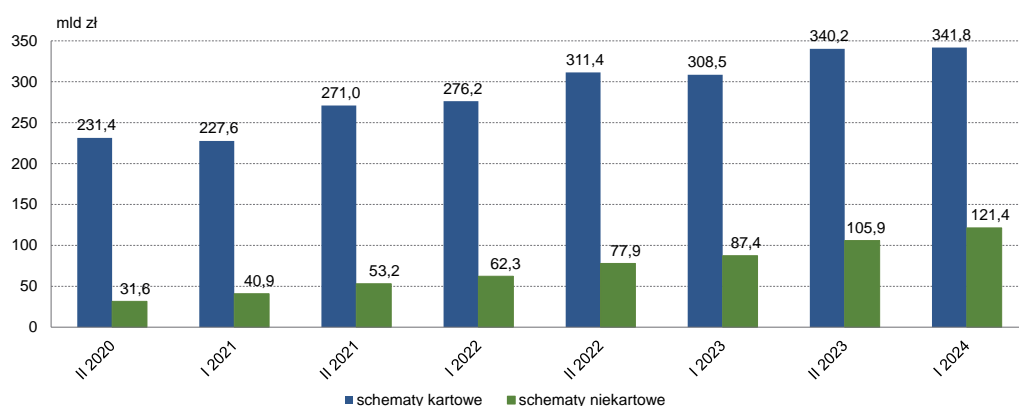
W I półroczu 2024 r. w schematach kartowych odnotowano wzrost zarówno liczby transakcji o 64,6 mln (1,5%), jak i ich wartości o 1,6 mld zł (0,5%). W przypadku schematów niekartowych od 2017 r. obserwowany jest stabilny wzrost realizowanych transakcji. W schematach tych w analizowanym okresie liczba transakcji wzrosła o 112,6 mln (14,7%), a ich wartość zwiększyła się o 15,5 mld zł (14,6%).

Wykres 33. Liczba transakcji płatniczych w schematach płatniczych w okresie II półrocze 2020 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

⁴² W związku z zaprzestaniem prowadzenia schematu płatniczego Payeye przez Payeye sp. z o.o., schemat ten został wykreślony z listy schematów i nie podlega nadzorowi Prezesa NBP począwszy od I kwartału 2024 r.

Wykres 34. Wartość transakcji płatniczych w schematach płatniczych w okresie II półrocze 2020 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

Wśród transakcji płatniczych przeważały operacje w terminalach zainstalowanych w punktach handlowo usługowych. Ich udział w liczbie i wartości wszystkich transakcji dokonanych w I półroczu 2024 r. w schematach płatniczych wyniósł, odpowiednio, 84,0% i 59,9% (tabela 12). W porównaniu z II półroczem 2023 r. liczba transakcji w terminalach wzrosła o 124,2 mln (o 2,9%) a ich wartość o 5,5 mld zł (o 2,0%).

Największą dynamikę wzrostu wykazały płatności dokonane w Internecie. Liczba i wartość tych płatności wzrosła odpowiednio o 8,8% i 12,7%. Natomiast w omawianym półroczu zmniejszyła się liczba transakcji w bankomatach - wpłat i wypłat - o 4,7 mln (spadek o 3,7%). Równocześnie odnotowano niewielki wzrost wartości takich transakcji (o 0,2%).

Tabela 12. Liczba i wartość transakcji płatniczych w schematach płatniczych w II półroczu 2023 r. oraz w I półroczu 2024 r.

Transakcje płatnicze	2023 H2	2024 H1	Zmiana	Zmiana %	Udział %
Liczba transakcji					
Terminale POS	4,264 mld	4,388 mld	124,2 mln	2,9%	84,0%
Internet/MO/TO	0,657 mld	0,715 mld	57,7 mln	8,8%	13,7%
Bankomaty	0,126 mld	0,121 mld	- 4,7 mln	- 3,7%	2,3%
Ogółem	5,047 mld	5,224 mld	177,2 mln	3,5%	100%
Wartość transakcji (zł)					
Terminale POS	271,8 mld	277,2 mld	5,5 mld	2,0%	59,9%
Internet/MO/TO	90,3 mld	101,7 mld	11,5 mld	12,7%	21,9%
Bankomaty	84,1 mld	84,2 mld	0,1 mld	0,2%	18,2%
Ogółem	446,1 mld	463,1 mld	17,1 mld	3,8%	100%

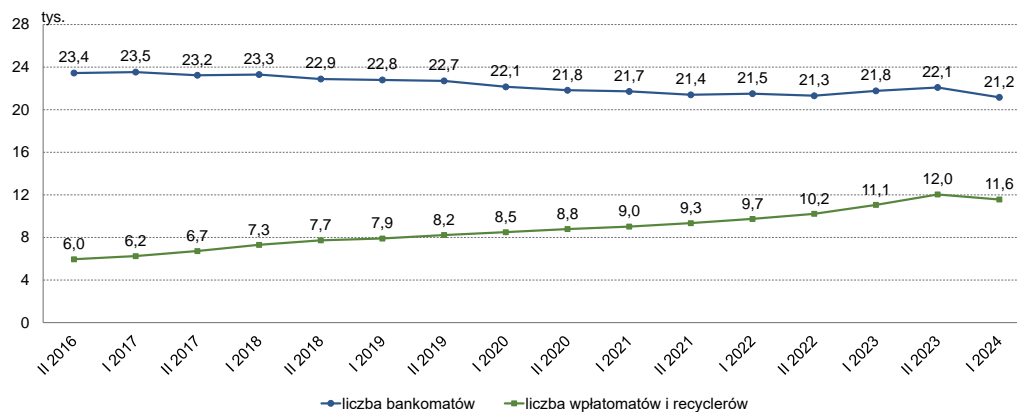
Uwaga: dane obejmują dokonane na terenie Polski transakcje instrumentami płatniczymi wydanymi w Polsce, przetworzone i rozliczone w schematach płatniczych. Dane nie obejmują transakcji dokonanych kartami płatniczymi rozliczanych w ramach jednego dostawcy usług płatniczych (transakcje typu „on-us”).

Źródło: dane NBP

4.3. Bankomaty

Według danych otrzymanych od banków krajowych i niebankowych operatorów bankomatów, na koniec czerwca 2024 r. w Polsce funkcjonowało 21 160 bankomatów⁴³. Liczba wpłatomatów oraz recyclerów wyniosła 11,6 tys. (wykres 35). Spadek liczby urządzeń w prezentowanych na wykresie statystykach jest spowodowany zmianą metodyki zbierania i opracowywania danych o tych urządzeniach. Z początkiem 2024 r. nałożony został bowiem obowiązek sprawozdawczy na operatorów bankomatów, co pozwoliło na wyeliminowanie podwójnego raportowania niektórych urządzeń. Do tej pory dane o nich były przekazywane do NBP głównie przez banki współpracujące z operatorami bankomatów na podstawie umów, do których NBP nie ma dostępu, i w związku z tym nie miał możliwości zidentyfikowania tych samych urządzeń wykazywanych w sprawozdaniach różnych banków. Gdyby do opracowania danych odnoszących się do grudnia 2023 r. przyjęto metodykę tożsamą z zastosowaną do przygotowania danych przekazanych przez podmioty za I i II kw. 2024 r., to wówczas liczba bankomatów na koniec 2023 r. wyniosłaby 20 875, co oznaczałoby wzrost liczby tych urządzeń o 285 szt. (o 1,4%) w I półroczu 2024 r. Wiodącą pozycję na rynku bankomatowym w Polsce, pod względem liczby udostępnianych urządzeń, mają niezależni operatorzy bankomatów, tj. podmioty niebędące bankami (Ramka 1).

Wykres 35. Liczba bankomatów oraz wpłatomatów i recyclerów w Polsce w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Uwaga: recyclery są również uwzględnione w kategorii bankomaty; w kategorii wpłatomaty i recyclery na koniec 2023 r. 99,9% stanowiły recyclery. Dane o liczbie bankomatów i recyclerów za I półrocze 2024 r. nie są porównywalne z danymi za II półrocze 2023 r. i wcześniejsze okresy ze względu na zmianę metodyki zbierania i opracowywania danych o tych urządzeniach. Z początkiem 2024 r. nałożony został obowiązek sprawozdawczy na operatorów bankomatów, co pozwoliło na wyeliminowanie podwójnego raportowania niektórych urządzeń.

Źródło: dane NBP

⁴³ Bankomaty to urządzenia umożliwiające wypłatę gotówki oraz urządzenia umożliwiające zarówno wypłatę, jak i wpłatę gotówki – recyclery.

Ramka 1. Rynek usług bankomatowych w Polsce

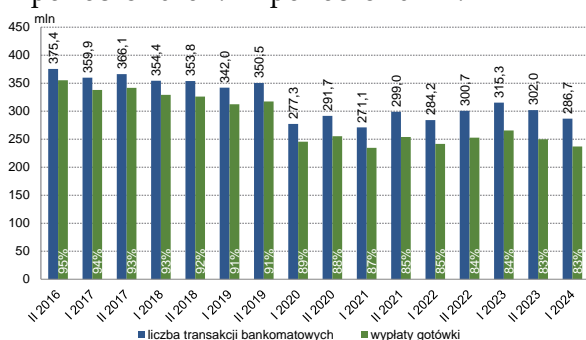
Bankomaty są najważniejszym kanałem pozyskiwania gotówki przez konsumentów. Działające w Polsce banki stosują różne strategie w celu zapewnienia swoim klientom dostępu do gotówki. Część banków posiada własne sieci bankomatów, niektóre zawierają umowy bilateralne z niebankowymi operatorami bankomatów, inne korzystają z outsourcingu (sieć bankomatów prowadzona jest pod marką banku, ale obsługiwana przez zewnętrznego operatora). Istnieje też możliwość dokonania przez klienta wypłaty środków w tzw. „obcym” bankomacie na zasadach określonych przez schematy płatnicze (Visa Europe, Mastercard, Schemat Płatniczy BLIK) w ramach tzw. bezumownej transakcji (tj. gdy jej obsługi nie reguluje umowa bilateralna między bankiem a niezależnym operatorem).

W wyniku postępującej w ostatnich latach koncentracji wiodącą pozycję na krajowym rynku bankomatowym pod względem liczby udostępnianych urządzeń uzyskali niezależni operatorzy bankomatów. Obecnie obsługują oni ponad 70% bankomatów, zarówno w ramach sieci własnych, jak i umów outsourcingowych zawartych z bankami. Niezależni operatorzy bankomatów pełnią zatem kluczową rolę w zapewnianiu klientom banków (deponentom) możliwości wypłaty gotówki. W przypadku transakcji wypłaty środków w bankomacie „obcym” stawka opłaty, jaka jest ponoszona przez bank na rzecz operatora bankomatu z tytułu wypłaty dokonanej przez klienta banku w bankomacie tego operatora (tzw. *interchange fee* bankomatowy) jest wyznaczana przez organizacje prowadzące schematy płatnicze. Dla kart Visa opłata ta, niezmiennie od 2010 r., wynosi 1,30 zł od pojedynczej transakcji wypłaty, dla kart Mastercard w latach 2010 – 2022 opłata ta wynosiła 1,2 zł od każdej wypłaty, a od stycznia 2023 r. składa się ze stałej opłaty 1,20 zł oraz 0,05% kwoty transakcji. W Schemacie Płatniczym BLIK opłata ta wynosi 1,20 zł od transakcji wypłaty. Za wyjątkiem zmiany wprowadzonej przez Mastercard w styczniu 2023 r., opłata *interchange* nie była aktualizowana od 2010 r. W tym samym okresie znacznie wzrosły koszty związane z utrzymaniem urządzeń (m.in. z uwagi na wzrost cen najmu powierzchni, energii oraz płac), a także z dostosowaniem infrastruktury do wymogów regulacyjnych. Jednocześnie w ostatnich latach wiele banków podnosi opłaty z tytułu wypłaty przez klientów gotówki z bankomatów lub zmienia inne określone w tabelach opłat i prowizji warunki świadczenia tej usługi, w taki sposób, że ograniczają klientom możliwość skorzystania z darmowej wypłaty gotówki z bankomatów.

Takie uwarunkowania bankomatowego *interchange fee* mogą negatywnie wpływać na dochodowość działalności niezależnych operatorów bankomatów, zwłaszcza na opłacalność utrzymywania urządzeń, które z racji ich lokalizacji (na terenach o niższym zaludnieniu i mniej popularnych turystycznej) generują niskie przychody z tytułu innych opłat (takich jak np. opłata *surcharge* w przypadku wypłat z użyciem zagranicznych kart płatniczych czy prowizje za przewalutowanie środków). Starając się poprawić rentowność działalności operatorzy bankomatów od kilku lat optymalizują swoje sieci, zastępując bankomaty urządzeniami z funkcją wpłatomatu i przenosząc urządzenia z lokalizacji mniej dochodowych do miejsc, w których mogą osiągnąć wyższe przychody, np. z tytułu dodatkowych opłat pobieranych za transakcje dokonywane kartami zagranicznymi, czy też wprowadzając niższe limity kwotowe jednorazowej wypłaty gotówki z bankomatu dla tzw. bezumownych transakcji kartowych (zwiększa to przychody z opłaty *interchange*, które są proporcjonalne do liczby transakcji). W dalszej perspektywie działania te mogą być niewystarczające, aby pokrywać rosnące koszty utrzymywania niektórych urządzeń przez niezależnych operatorów bankomatowych.

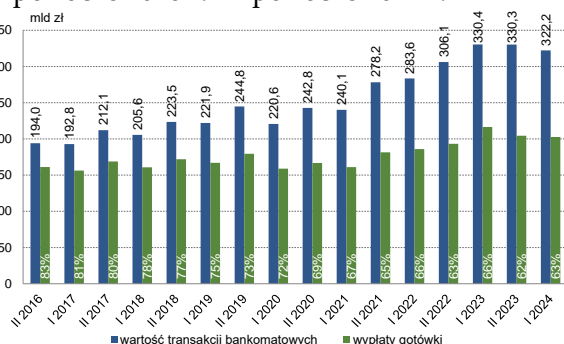
W I półroczu 2024 r. zrealizowano w bankomatach 286,7 mln transakcji (mniej o 5,1% w porównaniu z poprzedzającym półroczem), z czego 237,0 mln dotyczyło wypłaty gotówki (spadek o 5,1%). Udział wypłat gotówki we wszystkich transakcjach bankomatowych zmniejsza się systematycznie od 2012 r. i w I półroczu 2024 r. wyniósł 82,7% (wykres 36). Spadek ten spowodowany jest przede wszystkim rosnącą skalą innych operacji realizowanych w tych urządzeniach, w szczególności samoobsługowych depozytów gotówkowych w recyclerach oraz wpłatomatach.

Wykres 36. Liczba transakcji bankomatowych oraz wypłat gotówki w Polsce w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

Wykres 37. Wartość transakcji bankomatowych oraz wypłat gotówki w Polsce w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

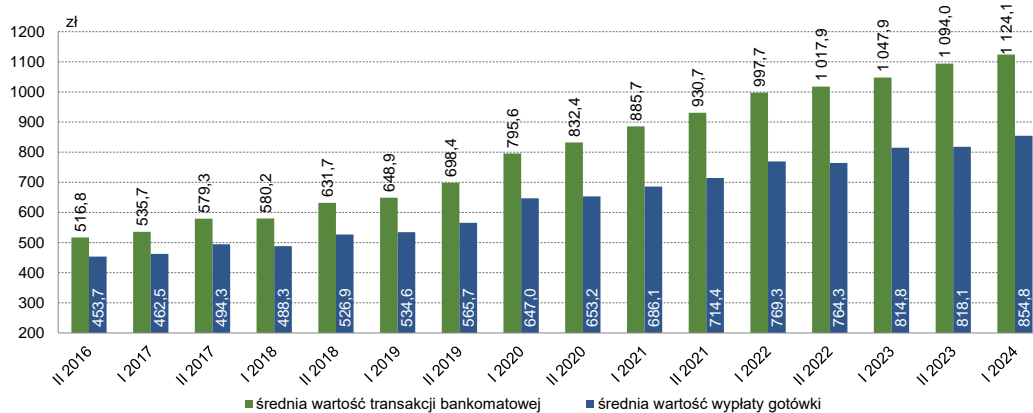

Źródło: dane NBP

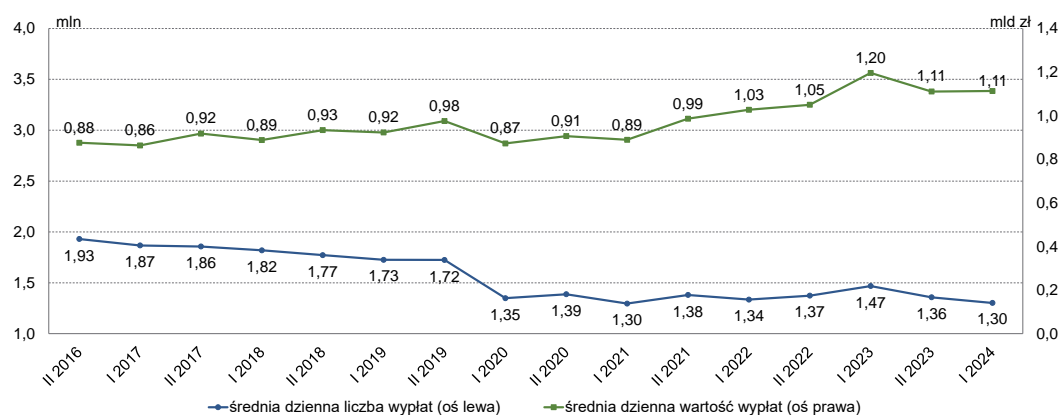
Wartość transakcji przeprowadzonych w bankomatach osiągnęła w I półroczu 2024 r. 322,2 mld zł (spadek o 2,5% w porównaniu z II półroczem 2023 r.), z czego na operacje wypłaty gotówki przypadło 202,6 mld zł (mniej o 0,9%). Udział wypłat gotówki w wartości wszystkich transakcji bankomatowych zwiększył się o 1 pp. w I półroczu 2024 r. i wyniósł 62,9%.

W I półroczu 2024 r. średnia wartość transakcji bankomatowej zwiększyła się o 2,8% do 1 124,1 zł (wykres 38). Przez transakcję bankomatową rozumie się wypłatę gotówki, depozyt gotówkowy, przelew oraz zakup towarów lub usług. Średnia wartość transakcji wypłaty gotówki (najbardziej popularny rodzaj transakcji bankomatowej) wyniosła 854,8 zł (wzrost o 4,5%). Różnica między średnią wartością transakcji bankomatowej, a średnią wartością wypłaty gotówki wynika z dużej skali wpłat gotówki do bankomatów (depozytów gotówkowych). Średnia wartość takich operacji w I półroczu 2024 r. osiągnęła 2 414,1 zł.

Średnia dzienna liczba wypłat gotówki w bankomatach w I półroczu 2024 r. wynosiła 1,30 mln (spadek o 4,1% w porównaniu z poprzedzającym półroczem), a ich średnia dzienna wartość zwiększyła się o 0,2% do 1,11 mld zł (wykres 39).

Wykres 38. Średnia wartość transakcji bankomatowej oraz wypłaty gotówki w Polsce w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

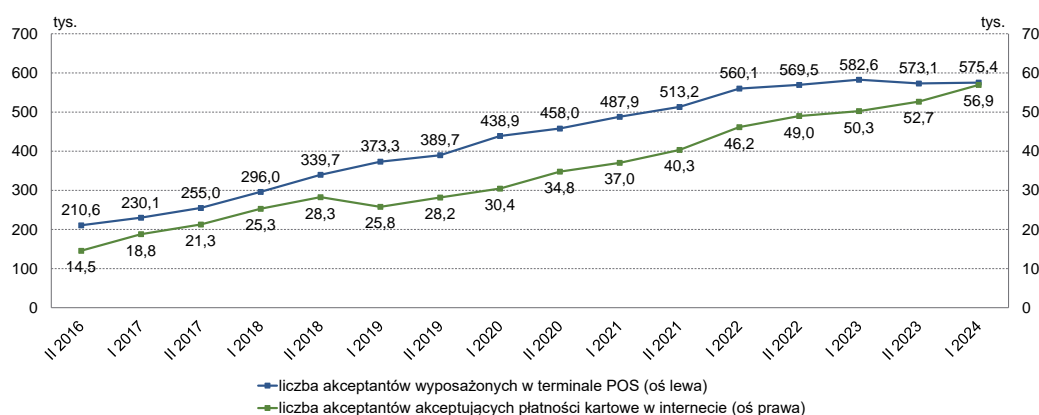
Źródło: dane NBP

Wykres 39. Średnia dzienna liczba oraz wartość wypłat gotówki z bankomatów w Polsce w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

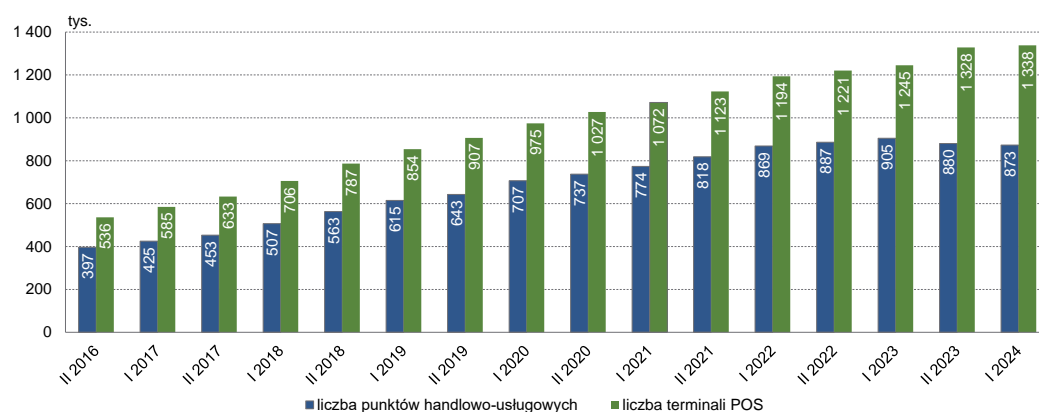
4.4. Punkty handlowo-usługowe akceptujące karty płatnicze

Z danych przekazanych przez agentów rozliczeniowych wynika, że na koniec czerwca 2024 r. liczba akceptantów kart płatniczych prowadzących działalność na polskim rynku – zarówno stacjonarnie, jak i w Internecie – zwiększyła się w porównaniu z końcem grudnia 2023 r. o 6,5 tys. (1,0%) i wyniosła 632 314. Liczba akceptantów przyjmujących płatności z użyciem terminala płatniczego POS zwiększyła się o 2,2 tys. (0,4%) do 575,4 tys. Liczba akceptantów obsługujących płatności przy użyciu elektronicznych instrumentów płatniczych w Internecie wzrosła w omawianym okresie o 4,3 tys. (8,1%) do 56,9 tys., co może być związane z rozwojem rynku e-commerce w Polsce (wykres 40).

Wykres 40. Liczba akceptantów wyposażonych w terminale POS oraz liczba akceptantów akceptujących płatności kartowe w Internecie w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

Na koniec czerwca 2024 r. w Polsce funkcjonowało 872 923 stacjonarnych punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale płatnicze (o 7,3 tys., tj. 0,8% mniej niż na koniec 2023 r.). Spadek ten ma charakter statystyczny i wynika z dwóch przyczyn. Po pierwsze jeden z agentów rozliczeniowych przeprowadził weryfikację umów z akceptantami, w wyniku której zaprzestano raportowania danych o nieaktywnych umowach. Drugą przyczyną jest zaprzestanie przekazywania do NBP sprawozdań przez zagraniczną instytucję płatniczą prowadzącą działalność agenta rozliczeniowego na terenie Polski, co było związane z zamknięciem jej oddziału w Polsce. W wyniku tej zmiany sprawozdania z działalności tej instytucji, także na terytorium Polski, przekazywane są do banku centralnego właściwego dla siedziby centrali tej instytucji płatniczej. Jednocześnie liczba terminali POS działających na polskim rynku na koniec czerwca 2024 r. była większa o 9,8 tys. (0,7%) w porównaniu z końcem grudnia 2023 r. (wykres 41).

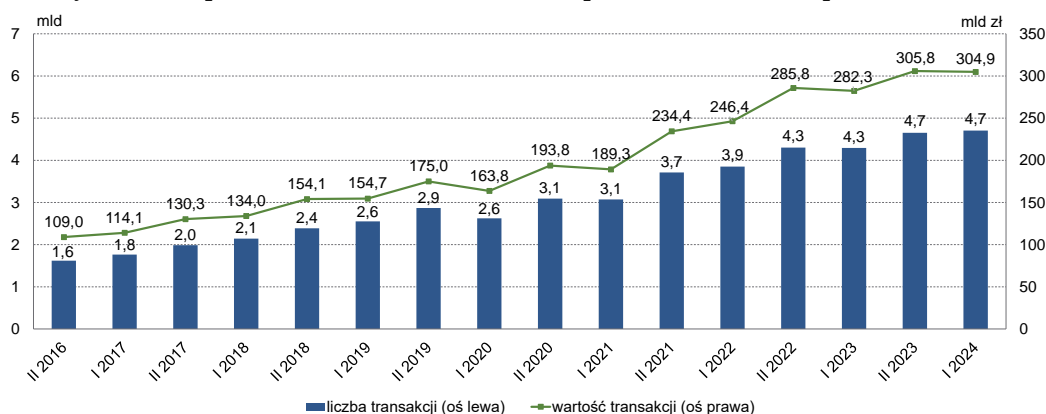
Wykres 41. Liczba punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale płatnicze oraz liczba terminali POS w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

Według danych uzyskanych od agentów rozliczeniowych, w I połowie 2024 r. zrealizowano 4,9 mld bezgotówkowych transakcji kartami płatniczymi o łącznej wartości 331,2 mld zł.

W stacjonarnych punktach handlowo-usługowych zlokalizowanych w Polsce dokonano 4,7 mld bezgotówkowych płatności kartami na kwotę 304,9 mld zł. Liczba tych transakcji wzrosła o 1,1%, natomiast ich wartość nieznacznie zmniejszyła się (o 0,3%) w porównaniu z II półroczem 2023 r. (wykres 42). Średnia wartość bezgotówkowej transakcji kartowej dokonanej w terminalu płatniczym nieznacznie zmniejszyła się w porównaniu z II połową 2023 r. i wyniosła 64,8 zł.

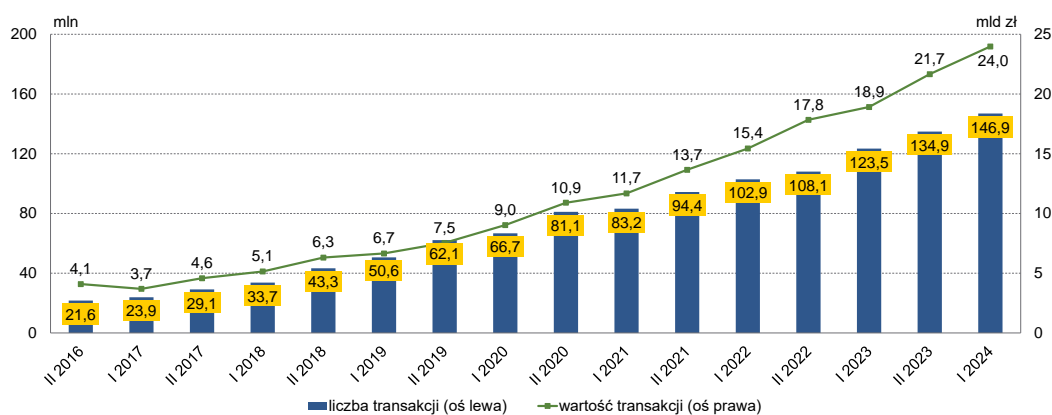
Wykres 42. Liczba i wartość bezgotówkowych transakcji kartami płatniczymi w terminalach POS zrealizowanych u akceptantów w Polsce w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

Jednocześnie w analizowanym okresie nastąpił znaczny wzrost liczby transakcji kartami płatniczymi realizowanych w sklepach internetowych (wykres 43). W I półroczu 2024 r. rozliczono 146,9 mln takich transakcji (o 8,9% więcej w porównaniu z poprzedzającym półroczem) o wartości 24,0 mld zł (wzrost o 10,7%). Średnia wartość transakcji kartą w takich sklepach zwiększyła się w porównaniu z II półroczem 2023 r. o 1,6% i wyniosła 163,2 zł. Dane te potwierdzają rosnące zainteresowanie w Polsce zakupami w sektorze e-commerce.

Wykres 43. Liczba i wartość transakcji kartami płatniczymi w sklepach internetowych w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

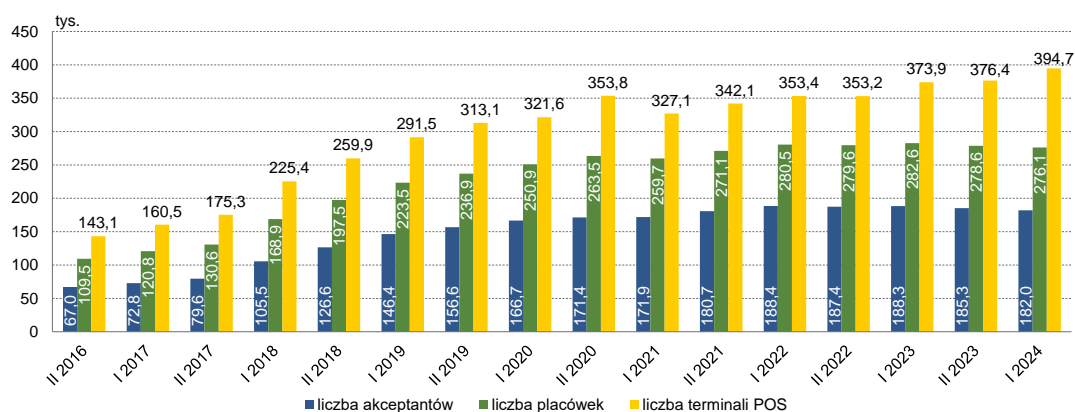
Udziały liczby i wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi wydanymi za granicą w – odpowiednio – liczbie i wartości bezgotówkowych transakcji kartowych zrealizowanych u akceptantów prowadzących działalność w Polsce spadły w porównaniu z II półroczem 2023 r. i wyniosły 3,9% i 7,5%. W I półroczu 2024 r. zrealizowano 187,1 mln płatności z użyciem kart wydanych poza terytorium Polski (mniej o 10,8%) o wartości 25,0 mld zł (spadek o 10,2%). Zmniejszenie się liczby i wartości transakcji z użyciem kart zagranicznych w omawianym okresie jest zbieżne z obserwowaną dotychczas tendencją, zgodnie z którą skala takich transakcji realizowanych w Polsce w I półroczu jest zazwyczaj niższa niż w drugiej połowie roku, która m.in. obejmuje okres wakacyjny.

4.5. Usługa *cash back*

Usługa *cash back*, nazywana także wypłatą sklepową, umożliwia wypłatę gotówki przy okazji dokonywania płatności bezgotówkowej za zakupy w placówce handlowej. Z tej usługi mogą korzystać wszyscy posiadacze kart płatniczych Visa i Mastercard wydanych przez banki, które uruchomiły funkcjonalność *cash back*. Od 1 września 2022 r. skorzystanie z tej usługi z użyciem karty płatniczej umożliwia wypłatę gotówki do 1 000 zł. Usługa *cash back* jest dostępna również za pośrednictwem schematu płatniczego BLIK prowadzonego przez PSP Sp. z o.o.

Dane przekazane przez agentów rozliczeniowych wskazują, że sieć dostępu do usługi *cash back* w Polsce jest dobrze rozwinięta (wykres 44). Na koniec I półrocza 2024 r. usługę tę oferowało 182,0 tys. akceptantów (spadek o 3,3 tys. w porównaniu z końcem 2023 r.), posiadających 276,1 tys. placówek (mniej o 2,5 tys.). Dla porównania, liczba bankomatów na koniec czerwca 2024 r. wyniosła 21 160. Liczba terminali płatniczych umożliwiających realizację wypłaty sklepowej istotnie zwiększyła się w omawianym okresie (o 18,3 tys., tj. 4,9%) do 394,7 tys. Jednak niski poziom wiedzy konsumentów o tej usłudze powoduje, że jej znaczenie dla obrotu gotówkowego jest nadal niewielkie. Wypłaty *cash back* z użyciem karty płatniczej odpowiadały tylko 5,2% liczby oraz 1,1% wartości wypłat gotówkowych z bankomatów dokonanych w Polsce w I półroczu 2024 r.

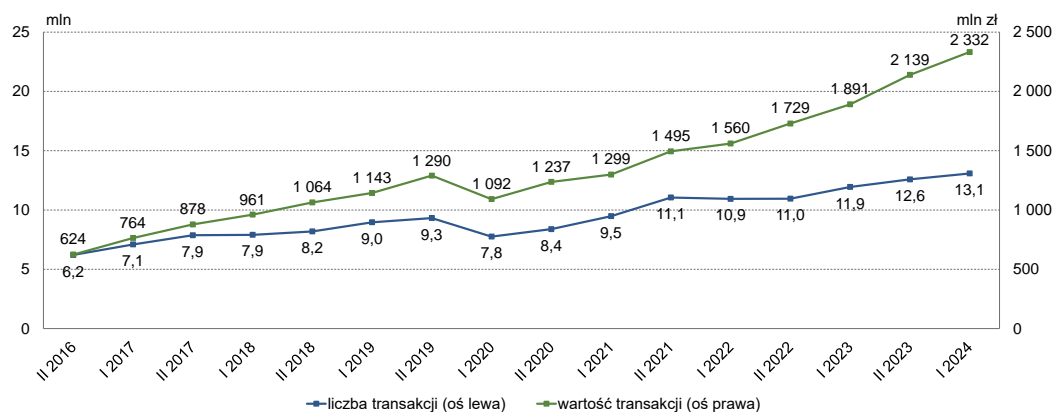
Wykres 44. Liczba akceptantów, placówek i terminali POS z usługą *cash back* w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

Zainteresowanie usługą *cash back* z użyciem kart płatniczych, choć nadal znikome, zwiększyło się nieco w I połowie 2024 r. (wykres 45), o czym świadczy wzrost do 13,1 mln (o 4,0% w porównaniu z poprzedzającym półroczem) liczby zrealizowanych transakcji oraz ich wartości (o 9,0%, do 2,3 mld zł). Średnia wartość takiej wypłaty sklepowej zwiększyła się z 170,1 zł w II półroczu 2023 r. do 178,3 zł w I półroczu 2024 r.

Wykres 45. Liczba i wartość transakcji *cash back* z użyciem kart płatniczych w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

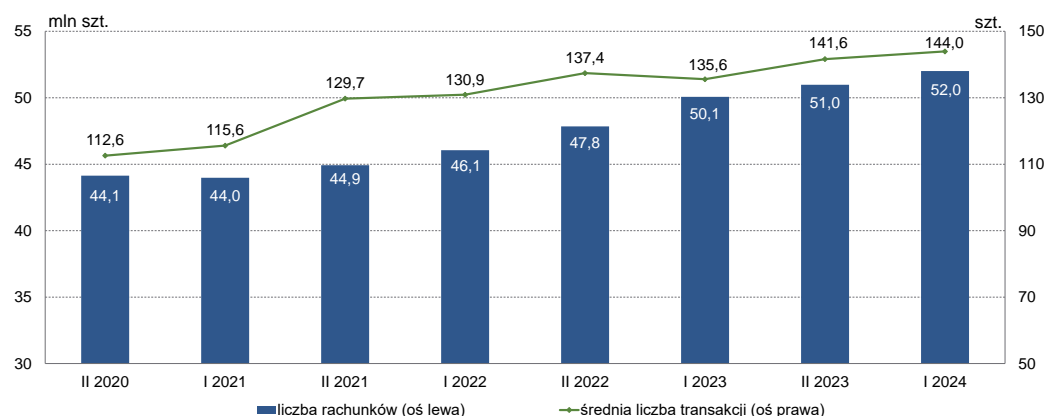
Skala wykorzystania usługi *cash back* oferowanej przez schemat płatniczy BLIK była jeszcze mniej znacząca. W I półroczu 2024 r. wykonano 589,4 tys. takich transakcji o wartości 58,6 mln zł, co odpowiadało 4,5% liczby i 2,5% wartości wypłat *cash back* zrealizowanych z użyciem kart płatniczych w tym okresie.

5. Rachunki bankowe i bezgotówkowe instrumenty płatnicze

5.1. Rachunki bankowe

Na koniec czerwca 2024 r. liczba rachunków bankowych dla osób fizycznych (prowadzonych przez banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe) wyniosła 52,0 mln, co oznacza wzrost o 1,0 mln (2%) w porównaniu z końcem 2023 r. Zwiększyła się również średnia liczba transakcji przypadających na jeden rachunek, z 141,6 w II półroczu 2023 r. do 144,0 w I półroczu 2024 r. (o 1,6%) (wykres 46).

Wykres 46. Liczba bieżących rachunków rozliczeniowych prowadzonych dla osób fizycznych oraz średnia liczba transakcji przypadających na jeden rachunek w okresie II półroczu 2020 r. – I półroczu 2024 r.

Źródło: dane NBP

5.2. Bezgotówkowe instrumenty płatnicze

W Polsce najczęściej wykorzystywanym, pod względem dokonywanych transakcji, instrumentem płatniczym umożliwiającym realizację płatności bezgotówkowych jest karta płatnicza. Na drugim miejscu znajduje się polecenie przelewu (tabela 13). W I połowie 2024 r. transakcje zrealizowane tymi instrumentami płatniczymi stanowiły prawie 100% wszystkich transakcji bezgotówkowych (taki udział utrzymuje się od 2020 r.).

Tabela 13. Liczba transakcji bezgotówkowych w Polsce w okresie II półrocze 2020 r. – I półrocze 2024 r.

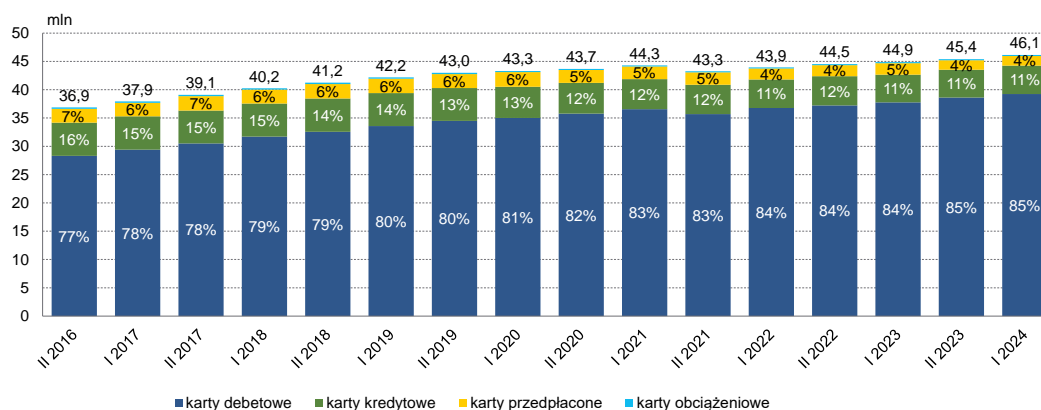
Okres	Karty płatnicze		Przelewy		Polecenia zapłaty		Razem
	liczba transakcji (tys.)	%	liczba transakcji (tys.)	%	liczba transakcji (tys.)	%	liczba transakcji (tys.)
II 2020	3 128 059	62,95	1 827 236	36,77	14 003	0,28	4 969 299
2021	6 885 853	63,09	3 998 263	36,63	29 669	0,27	10 913 785
I 2021	3 150 172	61,95	1 919 895	37,76	14 697	0,29	5 084 764
II 2021	3 735 681	64,09	2 078 369	35,66	14 972	0,26	5 829 021
2022	8 032 336	63,72	4 544 266	36,05	29 326	0,23	12 605 929
I 2022	3 821 099	63,37	2 194 540	36,39	14 450	0,24	6 030 089
II 2022	4 211 237	64,04	2 349 726	35,73	14 876	0,23	6 575 839
2023	8 817 557	62,94	5 161 423	36,84	31 115	0,22	14 010 129
I 2023	4 233 643	62,36	2 540 224	37,42	15 059	0,22	6 788 926
II 2023	4 583 914	63,48	2 621 199	36,30	16 056	0,22	7 221 169
2024	4 612 684	61,60	2 859 831	38,19	31 115	0,21	7 488 092
I 2024	4 612 684	61,60	2 859 831	38,19	15 578	0,21	7 488 092

Uwaga: polecenia przelewu realizowane w ramach systemów: SORBNET2, TARGET2-NBP i TARGET-NBP, Elixir, Euro Elixir, Express Elixir, BlueCash, BLIK oraz przelewy międzyoddziałowe i wewnątrzoddziałowe.

Źródło: dane NBP

5.2.1. Karty płatnicze

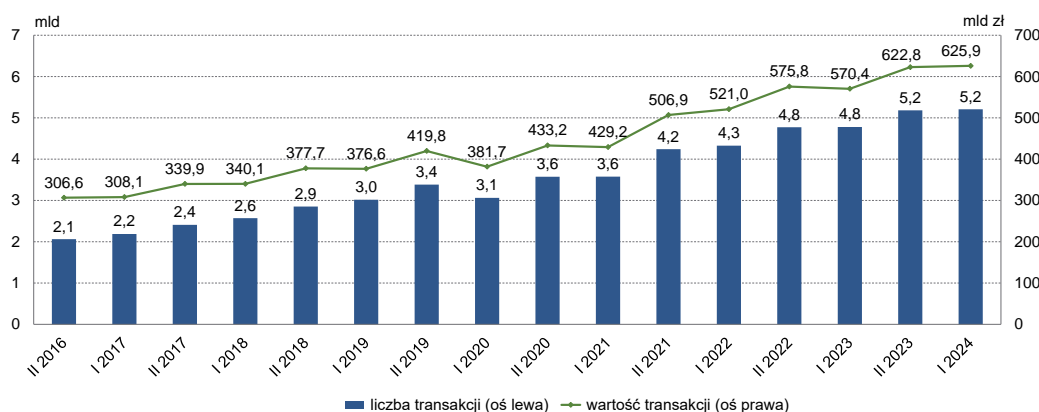
Według danych od wydawców kart płatniczych, na koniec czerwca 2024 r. na polskim rynku znajdowało się w obiegu 46,1 mln kart (wykres 47). W I półroczu 2024 r. liczba kart zwiększyła się o 744,6 tys. (1,6% w porównaniu z poprzedzającym półroczem). Karty debetowe były najliczniejszą kategorią (39,2 mln) i stanowiły 85,0% ogólnej liczby kart płatniczych wydanych w Polsce. Na koniec czerwca 2024 r. kart kredytowych było 5,0 mln, a ich udział w ogólnej liczbie kart płatniczych wyniósł 10,9% (w I połowie 2024 r. ich liczba zwiększyła się o 99,7 tys., tj. o 2,0%). Karty przedpłacone miały 3,7% udziału w rynku.

Wykres 47. Liczba kart płatniczych oraz udziały kart debetowych, kredytowych i przedpłaconych w całkowitej liczbie kart w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

W I połowie 2024 r. kartami płatniczymi zrealizowano 5,2 mld transakcji, czyli o 22,9 mln więcej niż w poprzedzającym półroczu (wzrost o 0,4%). Wartość przeprowadzonych transakcji wzrosła do 625,9 mld zł, było to więcej o 3,1 mld zł (0,5%) w porównaniu z II połową 2023 r. (wykres 48).

Wykres 48. Liczba i wartość transakcji kartami płatniczymi w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

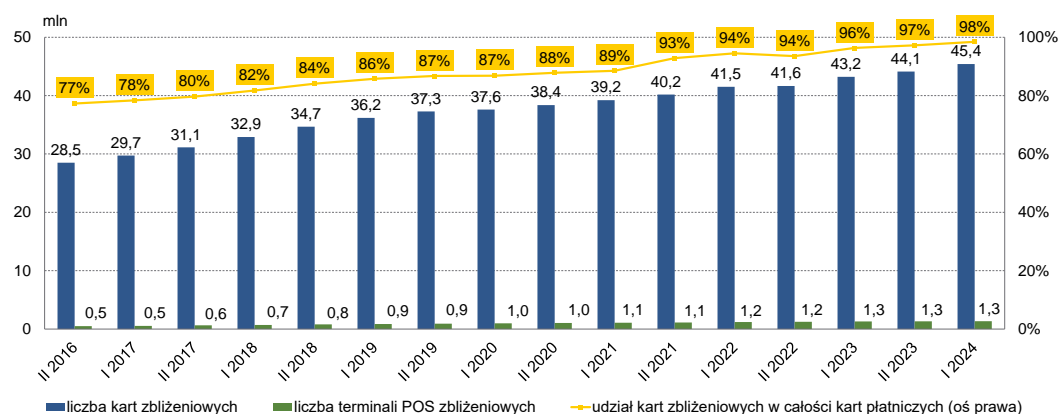

Źródło: dane NBP

Transakcje zbliżeniowe

W ostatnich latach w Polsce nastąpiło mocne upowszechnienie kart zbliżeniowych i infrastruktury do ich obsługi. Na koniec czerwca 2024 r. kart z funkcją zbliżeniową było 45,4 mln, co stanowiło 98,4% wszystkich kart płatniczych (wykres 49). W I połowie 2024 r. liczba kart zbliżeniowych zwiększyła się o 1,3 mln, tj. o 2,9%. Wzrosła także liczba terminali przystosowanych do obsługi płatności zbliżeniowych. Na koniec czerwca 2024 r. na rynku funkcjonowało 1,3 mln takich terminali, a zatem w omawianym półroczu przybyło ich 17,8 tys. (wzrost o 1,4%). Cechą charakterystyczną polskiego rynku płatności jest całościowe przystosowanie sieci dostępnych terminali do obsługi transakcji zbliżeniowych.

Wykres 49. Liczba terminali zbliżeniowych oraz liczba kart zbliżeniowych i ich udział w liczbie kart płatniczych ogółem w Polsce w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

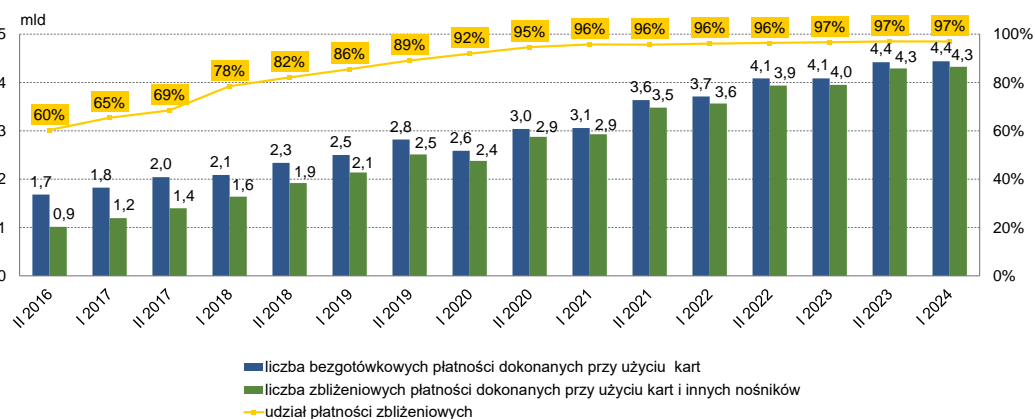
Źródło: dane NBP

Płatności kartowe obejmują płatności dokonane przy użyciu trzech różnych nośników, tj. tradycyjnych (plastikowych) kart płatniczych, aplikacji zainstalowanych w telefonie oraz innych nośników, np. gadżetów i stickerów⁴⁴. Omawiane poniżej bezgotówkowe płatności kartowe (realizowane w terminalach POS w Polsce, bez uwzględniania transakcji w Internecie) oraz płatności zbliżeniowe należy rozumieć jako płatności dokonane przy użyciu wspomnianych trzech różnych nośników. W omawianym okresie limit kwoty pojedynczej płatności zbliżeniowej, dla której podawanie kodu PIN nie było wymagane, wynosił 100 zł.

W I połowie 2024 r. dokonano 4,3 mld płatności zbliżeniowych, o 33,8 mln (0,8%) więcej w porównaniu z poprzedzającym półroczem. Udział płatności zbliżeniowych w ogólnej liczbie bezgotówkowych płatności realizowanych przy użyciu kart płatniczych, aplikacji zainstalowanych w telefonie i innych nośników osiągnął 97,4% (wykres 50).

W analizowanym okresie średnia dzienna liczba płatności zbliżeniowych przekroczyła 23,8 mln transakcji. Wskaźnik ten był większy o 1,9% w porównaniu z II połową 2023 r. (23,3 mln transakcji). Średnia wartość pojedynczej płatności zbliżeniowej wyniosła 64,6 zł (w poprzedzającym półroczu – 64,4 zł).

Wykres 50. Liczba płatności bezgotówkowych i liczba płatności zbliżeniowych oraz ich udziały w liczbie transakcji bezgotówkowych dokonanych kartami w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

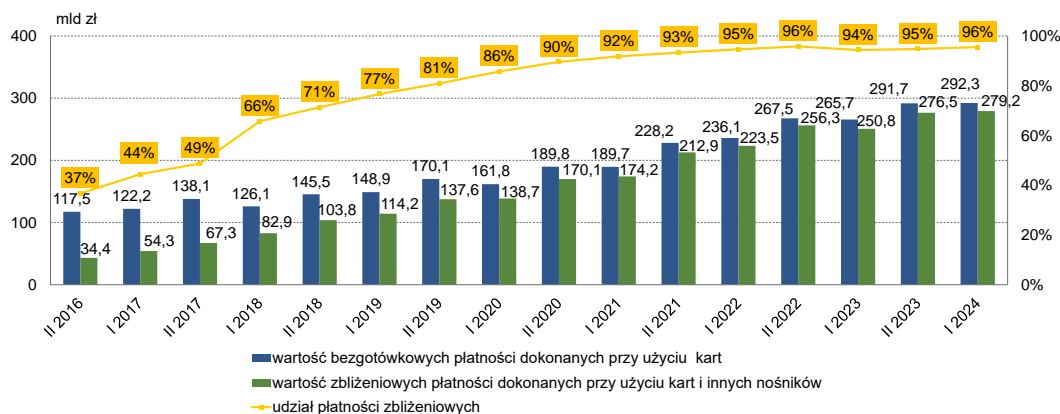

Źródło: dane NBP

Wartość płatności zbliżeniowych dokonanych w I półroczu 2024 r. wyniosła 279,2 mld zł i była większa o 2,7 mld zł (1,0%) niż w II połowie 2023 r. Udział wartości płatności zbliżeniowych w całości płatności bezgotówkowych realizowanych w terminalach POS wyniósł 95,5% (wykres 51).

⁴⁴ Transakcje zbliżeniowe wykonane kartami płatniczymi podpętymi do aplikacji zainstalowanych w telefonie i innych nośników.

Wykres 51. Wartość płatności bezgotówkowych i wartość płatności zbliżeniowych oraz ich udziały w wartości transakcji bezgotówkowych dokonanych kartami w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

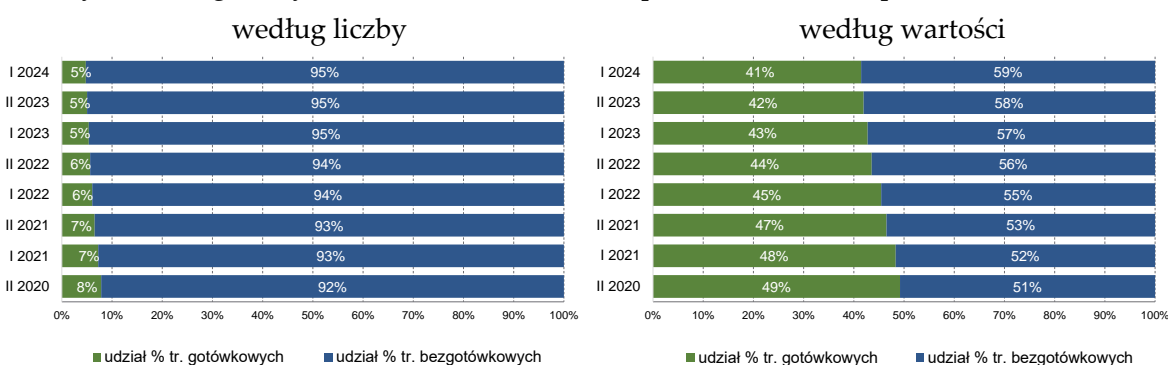

Źródło: dane NBP

Transakcje bezgotówkowe

Karty płatnicze w Polsce są powszechnie wykorzystywane do realizacji płatności bezgotówkowych. W I połowie 2024 r. takie płatności stanowiły 95,2% ogólnej liczby transakcji dokonanych kartami płatniczymi. Udział ten liczony dla wartości transakcji systematycznie wzrastał w ostatnich latach i w analizowanym okresie wyniósł 58,6% (wykres 52). Do rosnącego znaczenia płatności bezgotówkowych na polskim rynku przyczynia się przede wszystkim popularność kart zbliżeniowych, które umożliwiają dokonywanie płatności relatywnie najwygodniej i najszybciej dla posiadacza karty.

Wykres 52. Udział płatności bezgotówkowych i transakcji gotówkowych w transakcjach kartowych według liczby oraz wartości w okresie II półrocze 2020 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

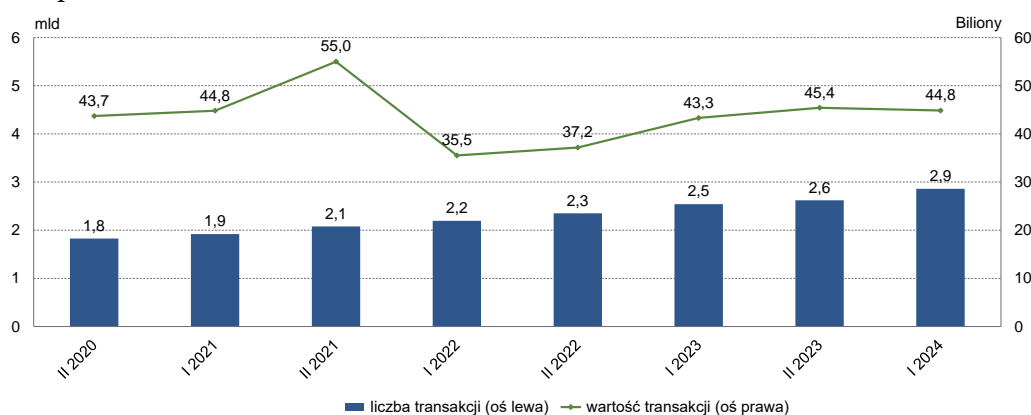
W I połowie 2024 r. liczba płatności bezgotówkowych wyniosła 5,0 mld, czyli była o 34,9 mln (0,7%) większa niż w II półroczu 2023 r. Wartość płatności bezgotówkowych dokonanych przy użyciu kart osiągnęła 366,5 mld zł (wzrost o 4,9 mld zł, tj. o 1,4%). W analizowanym okresie

średnia wartość pojedynczej bezgotówkowej płatności realizowanej kartą płatniczą wyniosła 73,9 zł (w II połowie 2023 r. – 73,5 zł).

5.2.2. Polecenie przelewu

Liczba transakcji poleceniem przelewu systematycznie rośnie od kilku lat. W I półroczu 2024 r. wyniosła 2,9 mld i w porównaniu z poprzednim półroczem zwiększyła się o 9,1% (wykres 53). Natomiast wartość transakcji tym instrumentem płatniczym osiągnęła w omawianym okresie 44,8 bln zł (spadek o 1,3% względem II półrocza 2023 r.).

Wykres 53. Liczba i wartość transakcji poleceniem przelewu w Polsce w okresie II półrocze 2020 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

5.2.3. Polecenie zapłaty

Polecenie zapłaty polega na udzieleniu upoważnienia wierzycielowi do obciążania rachunku bankowego dłużnika kwotą zobowiązania wynikającą z rachunku wystawionego przez wierzyciela. Jest to forma rozliczeń pieniężnych używana do regulowania tzw. płatności masowych, czyli opłat za energię elektryczną, gaz, czynsz, czy opłat abonamentowych za usługi telekomunikacyjne (telefon, Internet, telewizja).

W I półroczu 2024 r. poleceniem zapłaty zrealizowano prawie 15,6 mln transakcji (spadek o 3,0% w porównaniu z II półroczem 2023 r.) o wartości 20,3 mld zł (wzrost o 0,5%). Płatności dokonane poleceniem zapłaty stanowią zaledwie 0,2% liczby wszystkich transakcji bezgotówkowych. Na małą popularności i ograniczone wykorzystanie tego instrumentu płatniczego mogą wpływać niechęć Polaków do upoważnienia wierzycieli do bezwarunkowego i terminowego obciążania ich rachunków bankowych przez podmioty trzecie oraz bardziej skomplikowane, niż w przypadku przelewu, zasady ustanawiania polecenia zapłaty.

5.2.4. Instrumenty pieniądza elektronicznego – Billon

W I półroczu 2024 r. funkcjonował jeden podmiot z licencją krajowej instytucji pieniądza elektronicznego – Billon Solutions Sp. z o.o. Rozwiązania stworzone przez ten podmiot, wykorzystujące sieć blockchain z ograniczonym dostępem⁴⁵, obejmują m.in. płatności niskokwotowe z wykorzystaniem pieniądza elektronicznego, jak również usługi elektronicznego przechowywania dokumentów w sposób spełniający wymogi tzw. trwałego nośnika.

5.2.5. Innowacyjne instrumenty i usługi płatnicze

Aplikacje płatnicze firm technologicznych oparte o technologię NFC

Usługa Google Pay działająca w ramach aplikacji Portfel Google umożliwia wykorzystanie smartfona do płatności zbliżeniowych w sklepach stacjonarnych. Pozwala też na dokonywanie płatności w aplikacjach zakupowych i w wybranych sklepach internetowych. W celu dokonywania płatności niezbędne jest zarejestrowanie w aplikacji Portfel Google karty debetowej lub kredytowej⁴⁶. Do aplikacji Portfel Google można również dodawać karty podarunkowe, lojalnościowe, pokładowe, elektroniczne bilety na imprezy oraz cyfrowe klucze do samochodu lub pomieszczenia. Funkcjonalność Portfela Google ma być poszerzona o możliwość dodawania dokumentów tożsamości i przepustek służbowych. Na koniec czerwca 2024 r. z Portfela Google mogli korzystać klienci 65 instytucji płatniczych mających siedzibę lub działających transgranicznie w Polsce⁴⁷. Rozwiązanie Fitbit Pay do płatności w sklepach i w Internecie oferowało 12 instytucji płatniczych działających w Polsce⁴⁸.

Aplikacja Portfel Apple i powiązana z nią usługa Apple Pay oferują użytkownikom telefonów z systemem operacyjnym iOS podobne funkcjonalności jak usługa Portfel Google. Na koniec lipca 2024 r. usługa Apple Pay była dostępna dla klientów 57 instytucji płatniczych mających siedzibę lub działających transgranicznie w Polsce⁴⁹.

Usługa Garmin Pay umożliwia dokonywanie płatności zbliżeniowych za pomocą wybranych modeli zegarków marki Garmin. Na koniec czerwca 2024 r. z usługi Garmin Pay mogli korzystać

⁴⁵ Technologia łańcucha bloków (*blockchain*) – jako łańcuch bloków określa się zapisane, zatwierdzone i pogrupowane w blokach informacje o transakcjach, które są połączone po kolei między sobą za pomocą mechanizmu kryptograficznego. Technologia łańcucha bloków może być wykorzystana w systemach zaliczanych do rejestrów rozproszonych (DLT). W rejestrach DLT informacje o transakcjach są przechowywane przez komputery tworzące sieć (węzły sieci), a transakcje są zatwierdzane wspólnie przez węzły sieci przy użyciu algorytmu konsensusu, ustalonego z góry w regułach funkcjonowania danej sieci. Sieć *blockchain* z ograniczonym dostępem oznacza taki rejestr rozproszony, w którym węzły sieci DLT mogą być prowadzone jedynie przez podmioty zatwierdzone przez podmiot administrujący daną siecią.

⁴⁶ Portfel Google, google.pl, https://wallet.google/intl/pl_pl/

⁴⁷ Znajdowanie obsługiwanych form płatności, google.com,

https://support.google.com/wallet/answer/12059326?visit_id=638251991337829758-3290933336&rd=2

⁴⁸ Banks & Transit Supporting Fitbit Pay, fitbit.com, <https://www.fitbit.com/global/us/technology/fitbit-pay/banks>. Płatności Fitbit Pay od 29 lipca 2024 r. zostały zastąpione przez usługę Portfel Google.

⁴⁹ Banki na terenie Afryki, Europy i Bliskiego Wschodu uczestniczące w programie Apple Pay, apple.com, <https://support.apple.com/pl-pl/HT206637>

klienci 26 instytucji finansowych działających w Polsce⁵⁰. Możliwość dokonywania płatności zbliżeniowych mają także użytkownicy smartwatchów i opasek sportowych marki Xiaomi. Obecnie usługa Xiaomi Pay jest dostępna w Polsce w 10 instytucjach płatniczych⁵¹. Podobne usługi są świadczone również z wykorzystaniem wybranych modeli zegarków Swatch (oferta dla klientów 9 instytucji płatniczych działających w Polsce)⁵².

Według danych przekazywanych przez wydawców kart płatniczych, na koniec czerwca 2024 r. we wspomnianych wyżej usługach było zarejestrowanych 13,4 mln kart. Klienci za ich pomocą w I półroczu 2024 r. wykonali 1 281,1 mln transakcji, w tym 1 178,2 mln transakcji zbliżeniowych w punktach handlowo-usługowych, 101,5 mln transakcji zdalnych oraz 1,4 mln transakcji wypłaty gotówki.

Płatności odroczone

Odroczona płatność (*Buy Now, Pay Later, BNPL*) to usługa finansowa, będąca *de facto* formą kredytu konsumenckiego, umożliwiającą dokonywanie płatności za zakupy on-line i w sklepach stacjonarnych w późniejszym terminie niż data otrzymania towaru (lub wykonania usługi). W ramach oferty BNPL w Polsce kredyt jest bezpłatny przez 30-35 dni. Jeśli klient nie spłaci zobowiązania w okresie bezodsetkowym kredyt jest spłacany w ratach.

Od 1 stycznia 2024 r. podmioty niebankowe oferujące pożyczki konsumenckie, w tym również w formule BNPL, są objęte nadzorem KNF. Nadzorowane podmioty są objęte obowiązkami sprawozdawczymi i są zobowiązane przekazywać KNF dane kwartalne i roczne dotyczące prowadzonej działalności⁵³.

Finansowanie w formule BNPL jest oferowane w Polsce przez banki (PKO BP S.A., Alior Bank S.A., ING Bank Śląski S.A. oraz litewski Revolut Bank UAB), jak i podmioty niebankowe o różnych rodzajach podstawowej działalności gospodarczej. Konkurencyjną wobec ofert banków usługę BNPL pod własną marką „Blik Płać Później” wdraża Polski Standard Płatności sp. z o.o., operator systemu Blik⁵⁴. Największą skalę działalności w krajowym segmencie BNPL wykazuje Allegro Pay sp. z o.o. Według sprawozdań finansowych grupy Allegro w 2023 r. wartość udzielonych

⁵⁰ Banki partnerskie Garmin Pay, garmin.com, <https://www.garmin.com/pl-PL/garminpay/banks/>

⁵¹ Aktualna lista banków Xiaomi Pay, mi-home.pl, <https://mi-home.pl/blogs/news/aktualna-lista-bankow-xiaomi-pay>

⁵² Karty obsługiwane przez Swatchpay!, swatch.com, <https://www.swatch.com/pl-pl/swatch-pay/how-it-works/supported-cards.html#poland>

⁵³ Po objęciu podmiotów sektora pożyczkowego nadzorem KNF analizy zawierające dane sprawozdawcze nie były jeszcze publikowane. Regularna sprawozdawczość podmiotów niebankowych oferujących pożyczki konsumenckie obejmuje dane o: udzielonych kredytach konsumenckich (m.in. o liczbie, wartości i jakości portfela), zawartych umowach o kredyt konsumencki (ich liczbie, rodzajach oraz statusie), liczbie klientów, którym udzielono kredytu konsumenckiego, przychodach z działalności (w tym pozaodsetkowych kosztach kredytu), bilansie, ze wskazaniem źródeł finansowania, osobach zarządzających firmą pożyczkową oraz spełnianiu przez nie wymagań w zakresie niekaralności.

⁵⁴ Blik, Płać Później, 2024 r., <https://blik.com/place-pozniej>.

pożyczek z odroczeniem płatności wyniosła 8,3 mld zł i 5 mld zł w pierwszym półroczu 2024 r.⁵⁵ Drugim co do wielkości dostawcą usług BNPL w Polsce jest firma PayPo sp. z o.o., która w 2023 r. udzieliła pożyczek w formule BNPL o wartości około 3,6 mld zł.

Usługi BNPL są oferowane na polskim rynku również przez podmioty zagraniczne, specjalizujące się w tym produkcie. Przykładem takiego podmiotu jest Klarna Bank A/B, jedna z największych firm oferujących usługi BNPL w skali międzynarodowej. Obok usługi odroczenia płatności, od lutego 2024 r. – po podpisaniu umowy partnerskiej z PayU S.A. – Klarna oferuje klientom sprzedawców współpracujących z PayU usługi BNPL z możliwością spłaty udzielonej pożyczki w ratach⁵⁶. Niektóre firmy udzielające pożyczek w formule BNPL i posiadające licencję instytucji płatniczych zaczynają również oferować dodatkowe produkty: karty płatnicze umożliwiające korzystanie z limitu kredytowego i rachunki płatnicze (Twisto Polska sp. z o.o. i PayPo sp. z o.o.).

Na rynku dostrzec można zjawisko rozszerzania zakresu i urozmaicenia oferty usług kredytowych i płatniczych podmiotów niebankowych wcześniej budujących ofertę pożyczek i płatności odroczonej. Łatwość korzystania z odroczonej płatności, innowacyjność kanałów ich dystrybucji i dostępność tego rozwiązania w wielu punktach handlowych sprzyja szybkiej popularyzacji tej usługi w Polsce. Pojawienie się nowych kanałów dystrybucji usług BNPL w postaci kart płatniczych może zwiększać presję konkurencyjną na sektor bankowy, szczególnie w niektórych obszarach produktowych, takich jak: kredyty ratalne, krótkoterminowe kredyty i pożyczki gotówkowe oraz karty kredytowe. Upowszechnienie usług BNPL nie stało się dotychczas źródłem istotnego ryzyka dla konsumentów (nadmierne zadłużenie) ani dla kredytodawców (wzrost ryzyka kredytowego).

Rozwiązania SoftPOS

Wśród akceptantów płatności popularność zyskują rozwiązania typu SoftPOS, czyli aplikacje rozszerzające funkcjonalność smartfonów i tabletów z modułem NFC o możliwość przyjmowania płatności bezgotówkowych. Pozwalają one punktom handlowo-usługowym na przyjmowanie płatności zbliżeniowymi kartami płatniczymi lub urządzeniami mobilnymi z funkcją NFC bez konieczności stosowania dodatkowego sprzętu (np. osobnego czytnika kart czy urządzenia do autoryzacji płatności), a także na wykorzystanie jednego urządzenia jako terminala płatniczego i kasy fiskalnej (w branżach, które mogą korzystać z wirtualnych kas fiskalnych).

Aplikacje SoftPOS, opracowane zazwyczaj przez wyspecjalizowane firmy oferowane są w Polsce zarówno przez agentów rozliczeniowych, jak i przez banki. W I półroczu 2024 r. do tej grupy dołączył PKO BP S.A. udostępniający aplikację LikePOS (tabela 14). Według publicznie dostępnych informacji, na koniec 2023 r. w Polsce instytucje świadczące usługę *acquiringu*

⁵⁵ Allegro, *Half-year report of Allegro.eu group for six month period ended 30 June 2024.*, 19.09.2024 r., <https://about.allegro.eu/static-files/b8c1a581-a5df-4e30-aaa9-55e86238a9bb>

⁵⁶ *Partnerstwo PayU i Klarny. Odroczone płatności trafiają do kolejnych sklepów*, brief.pl, 22.02.2024 r., <https://brief.pl/partnerstwo-payu-i-klarny-odroczone-płatności-trafia-do-kolejnych-sklepów/>.

obsługiwały około 33 tys. aplikacji SoftPOS. Dane o liczbie terminali aplikacyjnych prezentuje pięć firm. Najwięcej aplikacji obsługuje Fiserv Polska S.A. (Polcard) – 19 tys.⁵⁷.

Tabela 14. Aplikacje softPOS oferowane w Polsce

Nazwa aplikacji	Twórca aplikacji	Instytucje świadczące usługę <i>acquiringu</i> poprzez aplikacje SoftPOS
eTerminal	ING Group N.V.	ING Bank Śląski S.A.
Planet Pay POSapp	ITCard S.A. i PlanetPay sp. z o.o.	mBank S.A. Volkswagen Bank GmbH Sp. z o.o. Oddział w Polsce
Elavon SoftPos	Elavon Financial Services DAC	Credit Agricole Bank Polska S.A. BNP Paribas Bank Polska S.A. Santander Bank Polska S.A.
PolCard Go	Fiserv Polska S.A.	mBank S.A.
LightPOS SmartPos	PayTel S.A.	Millennium Bank S.A. Nest Bank S.A.
PeP Pay	Polskie ePłatności S.A. i Softpay ApS	Alior Bank S.A. Polskie ePłatności S.A.
LikePOS	eService sp. z o.o.	PKO Bank Polski S.A.

Źródło: strony internetowe wymienionych banków i instytucji płatniczych

Płatności z wykorzystaniem biometrii

Technologie biometryczne (np. rozpoznawanie twarzy, odcisków palców czy tęczy oka) stają istotnym elementem nowoczesnych rozwiązań płatniczych. Jest to możliwe za sprawą rozwoju smartfonów, których wiele modeli posiada obecnie możliwości techniczne (kamera, czytniki linii papilarnych i oprogramowanie), umożliwiające identyfikację przez pomiar cech fizycznych np. twarzy użytkownika telefonu. Popularne aplikacje płatnicze wykorzystują wbudowane w smartfonie narzędzia uwierzytelnienia biometrycznego dla zatwierdzenia transakcji.

Na polskim rynku dostępna jest tzw. płatność spojrzeniem, czyli rozwiązanie wykorzystujące biometrię tęczy oka użytkownika do autoryzacji transakcji płatniczej. Taką technologię oferuje polski fintech PayEye sp. z o.o. W usłudze PayEye 2.0 połączono biometrię tęczy oka oraz twarzy, co wzmacnia zabezpieczenie płatności. Technologia PayEye osiągnęła w badaniu, które dotyczyło szybkości różnych metod płatności w lokalach gastronomicznych – zarówno w zakresie bezpieczeństwa, jak i czasu realizacji transakcji – lepsze rezultaty niż płatności gotówką, kartami płatniczymi czy urządzeniami wykorzystującymi technologię NFC. Z tej nowej metody płatności można obecnie korzystać w około 200 punktach handlowo-usługowych we Wrocławiu i jego okolicach (gdzie zaczynał działalność fintech PayEye), w Warszawie, Poznaniu, Gdańsku i Krakowie⁵⁸. Firma PayEye rozpoczęła również świadczenie usług w Stanach Zjednoczonych, we

⁵⁷ Operatorzy terminali z Polski obsługują 33 tys. softposów, cashless.pl, 12.02.2024 r., <https://www.cashless.pl/14919-liczba-softposow-w-polsce-2023-r>. Dla porównania, według danych NBP na koniec I półrocza 2024 r. w Polsce w użyciu było ok. 1,338 mln terminali płatniczych wszystkich typów.

⁵⁸ Fintech PayEye rozpoczyna działalność w Gdańsku i Krakowie, fintek.pl, 28.04.2023 r., <https://fintek.pl/fintech-payeye-rozpoczyna-dzialalnosc-w-gdansk-i-krakowie>

współpracy z firmą płatniczą Stripe Inc.⁵⁹. W czerwcu 2024 r. PayEye uruchomił pilotaż płatności biometrycznych w salonach jednej z sieci sklepów z branży wydawniczej i multimediiów we współpracy z firmami Mastercard Inc. i PlanetPay sp. z o.o.⁶⁰

Inne innowacyjne rozwiązania płatnicze

Usługa Visa Mobile, bazująca na standardzie płatności EMV Secure Remote Commerce (SRC), została wprowadzona w Polsce jako w pierwszym kraju na świecie. W usłudze tej użytkownik przypisuje do numeru posiadanej karty płatniczej numer telefonu, który jest później wykorzystywany jako identyfikator klienta przy płatności w Internecie. Użytkownik może zarejestrować swoją kartę w usłudze Visa Mobile i autoryzować transakcje korzystając z aplikacji mobilnej banku lub dedykowanej aplikacji Visa Mobile. Omawiana usługa jest dostępna w aplikacjach mobilnych ING Banku Śląskiego S.A., Nest Banku S.A. i SGB Mobile (Banki Spółdzielcze SGB). Z kolei możliwość rejestracji karty w tej usłudze przez aplikację Visa Mobile oferują: mBank S.A., Nest Bank S.A., SKOKi, banki spółdzielcze Grupy BPS i SGB, Krakowski Bank Spółdzielczy, Bank Spółdzielczy w Brodnicy i Bank Spółdzielczy Rzemiosła w Krakowie. Płatności z wykorzystaniem oferty Visa Mobile obsługuje 7 operatorów tzw. bramek płatniczych (instytucji świadczących usługę *acquiringu* na rzecz sklepów internetowych).

Usługa Visa Direct umożliwia, za pośrednictwem rozwiązania VisaNet, transfery pieniężne bezpośrednio z karty na kartę lub wpłacanie gotówki na kartę odbiorcy. Oferta Visa Direct obejmuje: transfer środków w czasie rzeczywistym dla osób fizycznych pomiędzy rachunkami bankowymi powiązanych z odpowiednimi kartami płatniczymi i realizowanie transgranicznych przekazów pieniężnych. Z płatności Visa Direct korzystają do transgranicznych przekazów pieniężnych następujący pośrednicy: MoneyGram International Inc., WesternUnion International Bank GmbH, Remitly Inc., PayPal Inc. (usługa świadczona pod marką Xoom) i Paysend Group. Wymienione firmy obsługują klientów z Polski. Visa Direct jest wykorzystywana m.in. w płatności PayU Card Push przez serwis Zrzutka.pl, służący zbieraniu środków na cele określone przez inicjatorów zbiórek. Płatności oparte na Visa Direct oferują także firma PaySafe Ltd. i polski fintech Fenige S.A. Innym zastosowaniem jest usługa Visa Direct Cash Deposit, która umożliwia wpłatę pieniędzy na konto bankowe przypisane do karty Visa. Usługę tę uruchomiono na terminalach płatniczych należących do Fiserv Polska sp. z o.o. (Polcard) i udostępniono w niektórych sieciach sklepów stacjonarnych.

Mastercard Send jest odpowiednikiem usługi Visa Direct. W Polsce produkt Mastercard Send oferują małe banki spółdzielcze, takie jak np.: Bank Spółdzielczy w Sokołowie Podlaskim, Bank Spółdzielczy we Wschowie, Bank Spółdzielczy w Ruścu i instytucja płatnicza Fenige S.A.

⁵⁹ J. Uryniuk, *Pierwsze terminale PayEye stanęły w USA*, cashless.pl, 6.12.2023 r., <https://www.cashless.pl/14630-payeye-usa>

⁶⁰ R. Tomaszewski, *Empik wdraża płatności spojrzeniem od PayEye wspólnie z Mastercard i Planet Pay*, fintek.pl, 6.06.2024 r., <https://fintek.pl/empik-wdraza-platnosci-spojrzeniem-od-payeye-wspolnie-z-mastercard-i-planet-pay/>

PayU S.A. oferuje przelewy Mastercard Send dla firm i klientów indywidualnych, dzięki czemu mogą transferować pieniądze, w różnych walutach, do wielu krajów na świecie⁶¹. Mastercard Send umożliwia wpłaty i wypłaty pieniędzy w czasie zbliżonym do rzeczywistego w kraju i za granicą, a płatności można dokonywać na rachunki bankowe, karty płatnicze lub aplikacje płatnicze.

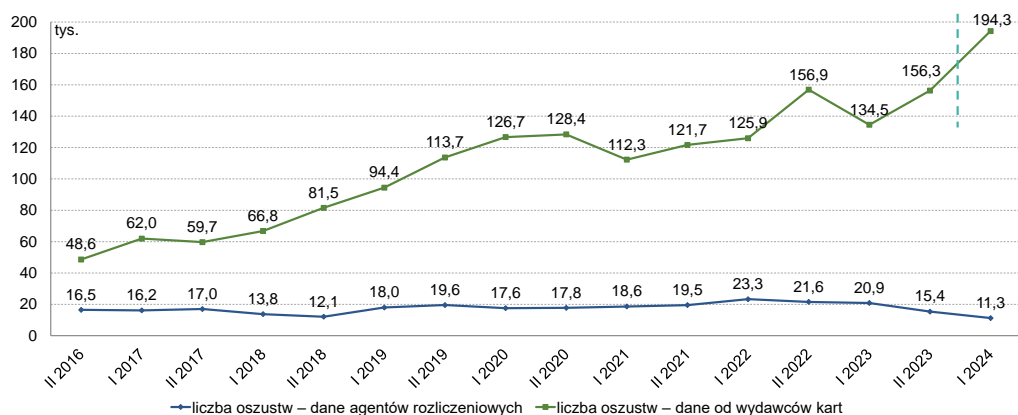
5.3. Oszustwa dotyczące instrumentów płatniczych

Dane od wydawców kart płatniczych (tj. banków oraz krajowych instytucji płatniczych) za I półrocze 2024 r. były po raz pierwszy zebrane przez NBP na podstawie rozszerzonej sprawozdawczości, zgodnie z rozporządzeniem EBC⁶². Ze względu na zmianę metodyki opracowywania tych danych, przekładającą się na większy niż dotychczas zakres raportowanych informacji (uwzględnienie oszustw polegających na zmanipulowaniu posiadacza karty) występują różnice między statystykami za poprzednie półrocza i I półrocze 2024 r. W celu zwiększenia przejrzystości prezentacji danych z nowej sprawozdawczości na tle danych z poprzednich okresów, statystyki płatności kartami płatniczymi za I półrocze 2024 r. nie obejmują danych o transakcjach inicjowanych w formie innej niż elektroniczna, tj. transakcji polegających na obciążeniu rachunku przez maila lub za pośrednictwem telefonu (transakcje MO/TO), transakcji wykonywanych w imprinterach oraz zamówień pocztowych. W przypadku transakcji oszukańczych z wykorzystaniem polecenia przelewu również wykorzystano po raz pierwszy szerszy zakres danych, tj. uwzględniający oszustwa wynikające z wykorzystania socjotechniki względem posiadacza rachunku, który zmanipulowany realizuje zlecenie płatnicze.

Metodyka opracowywania danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych nie zmieniła się, jednakże z uwagi na różny zakres ujmowanych w sprawozdaniach informacji dotyczących oszustw dokonywanych kartami płatniczymi, od lat występuje rozbieżność w danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych oraz wydawców kart. Liczba oszustw raportowana przez agentów rozliczeniowych jest znacznie mniejsza od liczby przekazywanej przez wydawców kart (wykres 54). Dane od agentów rozliczeniowych nie obejmują bowiem transakcji dokonywanych przez oszustów w bankomatach kartami skradzionymi lub kartami skopionymi wraz z kodem PIN oraz transakcji oszukańczych dokonanych poza granicami kraju kartami wydаныmi w Polsce. Natomiast dane od wydawców kart płatniczych nie uwzględniają bezgotówkowych transakcji oszukańczych dokonanych w Polsce kartami wydаныmi w innych krajach. Transakcje te są z kolei objęte sprawozdawczością od agentów rozliczeniowych.

⁶¹ PayU oferuje natychmiastowe wpłaty pieniędzy na kartę dzięki integracji z Mastercard Send, mastercard.com, 30.10.2023 r., <https://www.mastercard.com/news/europe/pl-pl/centrum-prasowe/aktualnosci/pl-pl/2023/pazdziernik/payu-oferuje-natychmiastowe-wp%C5%82aty-pieni%C4%99dzy-na-kart%C4%99-dzi%C4%99ki-integracji-z-mastercard-send/>

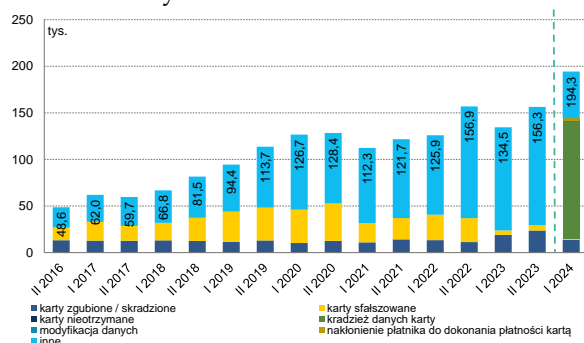
⁶² Rozporządzenie Europejskiego Banku Centralnego (UE) 2020/2011 z dnia 1 grudnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1409/2013 w sprawie statystyki płatności (EBC/2013/43) (EBC/2020/59)

Wykres 54. Liczba oszustw dokonanych przy użyciu karty według danych od agentów rozliczeniowych oraz wydawców kart w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Uwaga: dane za I półrocze 2024 r. nie są porównywalne z danymi za wcześniejsze półrocza ze względu na szerszy zakres rodzajów transakcji oszukańczych raportowanych przez wydawców kart. Nowe rodzaje transakcji oszukańczych uwzględnione w danych za I półrocze 2024 r. to: modyfikacja zlecenia płatniczego przez oszusta oraz nakłonienie płatnika do dokonania płatności kartą.

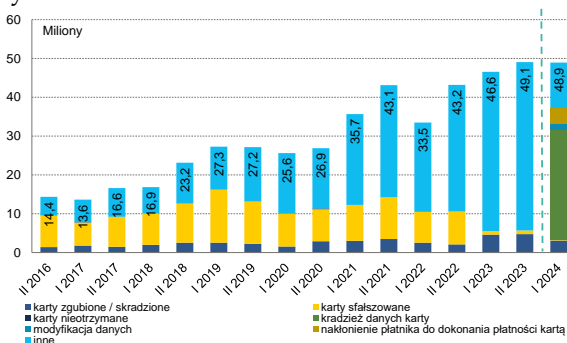
Źródło: dane NBP

Według danych przekazywanych przez wydawców kart, w I półroczu 2024 r. liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła 194,3 tys. i była większa o 24,3% w porównaniu z poprzedzającym półroczem (wykres 55). Na wzrost tej liczby pewien wpływ miała zmiana metodyki opracowywania danych (wykres 55). Natomiast wartość tych transakcji osiągnęła 48,9 mln zł i była mniejsza o 0,2% względem II półrocza 2023 r. (wykres 56).

Wykres 55. Liczba oszustw kartami płatniczymi w podziale na rodzaje operacji w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r. – dane od wydawców kart

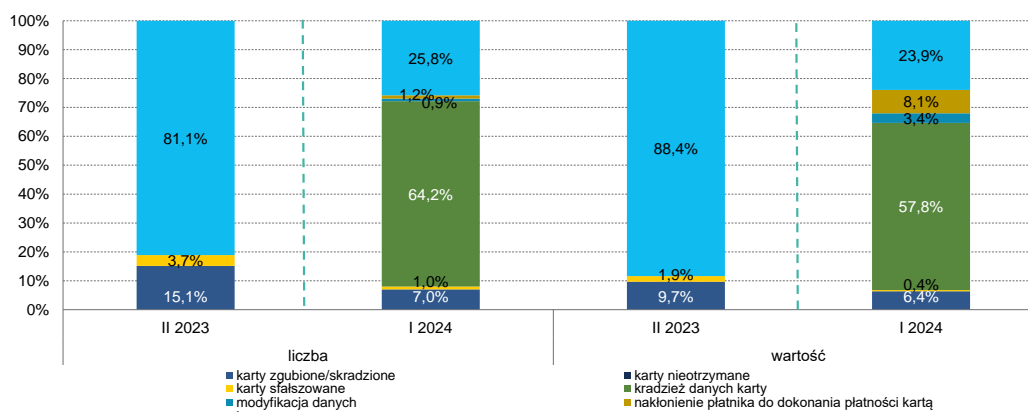
Uwaga: dane za I półrocze 2024 r. nie są porównywalne z danymi za wcześniejsze półrocza ze względu na szerszy zakres rodzajów transakcji oszukańczych raportowanych przez wydawców kart. Nowe rodzaje transakcji oszukańczych uwzględnione w danych za I półrocze 2024 r. to: modyfikacja zlecenia płatniczego przez oszusta oraz nakłonienie płatnika do dokonania płatności kartą. Oszustwa związane z kradzieżą danych karty były wykazywane w danych za poprzednie okresy przede wszystkim w kategorii inne.

Źródło: dane NBP

Wykres 56. Wartość oszustw kartami płatniczymi w podziale na rodzaje operacji w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r. – dane od wydawców kart

Przy porównywaniu statystyk za I półrocze 2024 r. z danymi za poprzednie okresy należy uwzględnić, że dane za analizowane półrocze po raz pierwszy przedstawiają transakcje oszukańcze polegające na modyfikacji zlecenia płatniczego przez oszusta oraz nakłonieniu płatnika do dokonania płatności kartą. Te kategorie oszustw stanowiły liczbowo, odpowiednio, 0,9% i 1,2% wszystkich transakcji oszukańczych. W przypadku wartości transakcji oszukańczych wskaźniki te wyniosły 3,4% oraz 8,1%. Oszustwa związane z kradzieżą danych karty były raportowane w poprzednich okresach głównie w kategorii inne oraz w kategorii karty zgubione lub skradzione. Transakcje sprawozdawane przez wydawców kart płatniczych w kategorii kradzież danych karty miały liczbowo i wartościowo największe znaczenie w ogóle transakcji oszukańczych (w I półroczu 2024 r., odpowiednio, 64,2% oraz 57,8%). W kategorii tej wydawcy kart przekazują informacje głównie o transakcjach dokonanych bez fizycznej obecności karty, przy użyciu jej skradzionych danych (wykres 57).

Wykres 57. Struktura operacji oszukańczych kartami płatniczymi według liczby i wartości w II półroczu 2023 r. i I półroczu 2024 r. – dane od wydawców kart

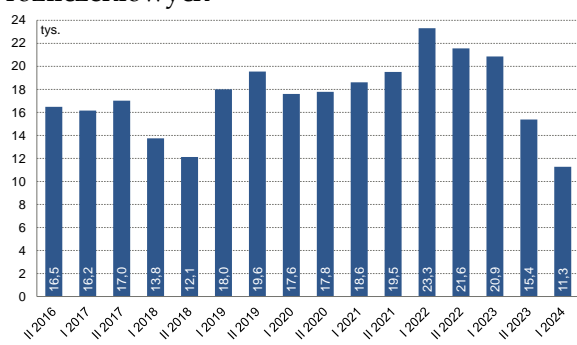
Źródło: dane NBP

Z danych zgromadzonych od agentów rozliczeniowych wynika, że w I półroczu 2024 r. dokonano 11,3 tys. transakcji oszukańczych o wartości 8,7 mln zł. W porównaniu z II połową 2023 r. wskaźniki te były mniejsze o, odpowiednio, 26,8% oraz 24,0% (wykres 58 i 59). Większość transakcji oszukańczych dokonywanych było bez fizycznego udziału karty (*card not present*, CNP). Takie operacje płatnicze stanowiły 55,2% liczby i 79,4% wartości wszystkich transakcji oszukańczych sprawozdawanych przez agentów rozliczeniowych za analizowany okres. Pozostałe transakcje były przeprowadzane w urządzeniach akceptujących karty płatnicze (terminale POS).

Według danych od wydawców kart w I półroczu 2024 r. operacje oszukańcze dokonane za granicą kartami wydanymi w Polsce stanowiły 85,9% liczby oraz 86,7% wartości transakcji oszukańczych ogółem (wykres 60). W przypadku transakcji oszukańczych dokonywanych za granicą zdecydowanie przeważały transakcje typu CNP bez wykorzystania silnego uwierzytelnienia (SCA). Wpływ na wyraźnie większą niż w Polsce liczbę zagranicznych transakcji oszukańczych może mieć duża liczba (wydanych przez banki krajowe) kart płatniczych podpiętych do aplikacji,

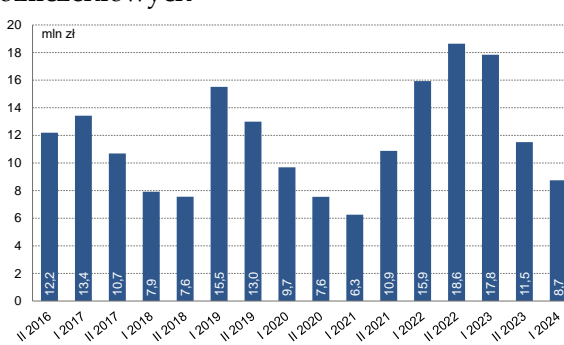
portali, stron internetowych, których właścicielami są inkorporowane za granicą podmioty świadczące m.in. usługi streamingowej lub usługi transportu. W związku z tym wycieki danych od tych podmiotów lub ataki hackerskie nakierowane na nie mogą skutkować użyciem danych klientów i ich kart płatniczych w transakcjach oszukańczych realizowanych poza Polską.

Wykres 58. Liczba oszustw kartami płatniczymi w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r. – dane od agentów rozliczeniowych

Źródło: dane NBP

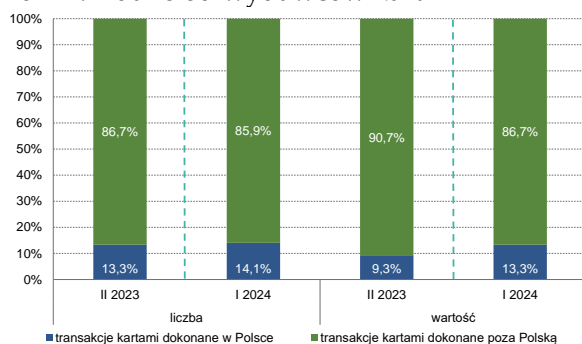
Wykres 59. Wartość oszustw kartami płatniczymi w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r. – dane od agentów rozliczeniowych

Źródło: dane NBP

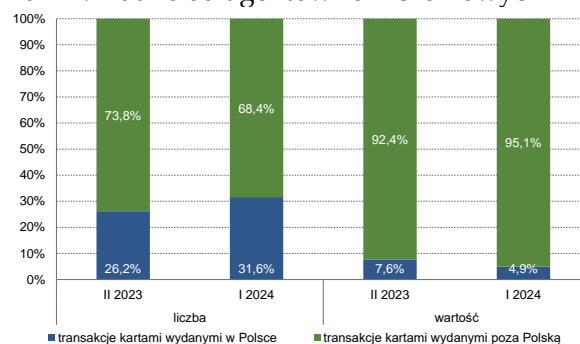
Dane od agentów rozliczeniowych wykazują na zdecydowaną przewagę oszustw dokonywanych kartami wydawanymi poza Polską. W I półroczu 2024 r. transakcje dokonane kartami zagranicznymi stanowiły 68,4% liczby wszystkich transakcji oszukańczych oraz 95,1% ich wartości (wykres 61). W transakcjach dokonywanych kartami wydanymi poza Polską również przeważały transakcje CNP.

Wykres 60. Struktura geograficzna operacji oszukańczych w II półroczu 2023 r. i I półroczu 2024 r. – dane od wydawców kart

Źródło: dane NBP

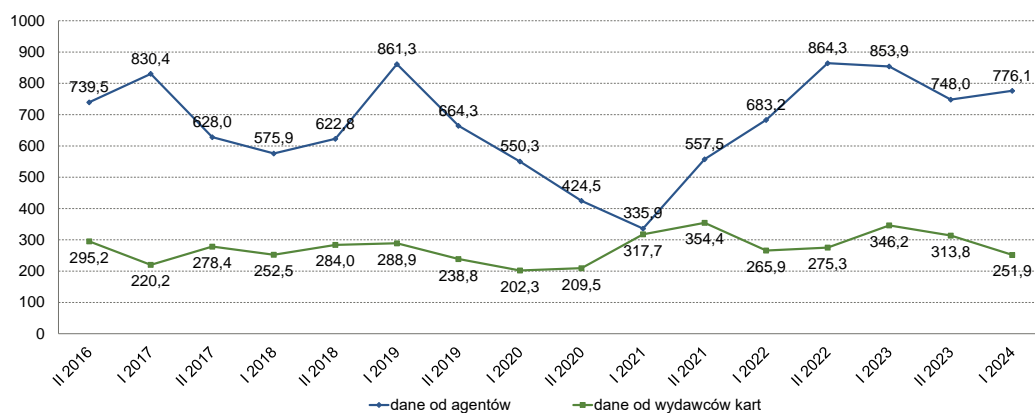
Wykres 61. Struktura geograficzna operacji oszukańczych w II półroczu 2023 r. i I półroczu 2024 r. – dane od agentów rozliczeniowych

Źródło: dane NBP

Średnia wartość zaraportowanych przez wydawców kart transakcji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła w I połowie 2024 r. 251,9 zł i była mniejsza o 19,7% w porównaniu z poprzedzającym półroczem. Natomiast średnia liczona na podstawie danych uzyskanych od agentów rozliczeniowych osiągnęła 776,1 zł (wykres 62).

Wykres 62. Średnia wartość transakcji oszukańczej dokonanej kartą płatniczą w okresie II półrocze 2016 r. – I półrocze 2024 r.

Źródło: dane NBP

W I połowie 2024 r. oszukańcze operacje kartowe stanowiły 0,004% liczby i 0,008% wartości wszystkich transakcji dokonanych kartami płatniczymi wydanyymi przez raportujących do NBP wydawców kart. Natomiast według danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych transakcje oszukańcze stanowiły 0,0002% ogólnej liczby i 0,003% wartości obsługiwanych przez nich transakcji kartami płatniczymi. Porównując powyższe wskaźniki z danymi dotyczącymi transakcji oszukańczych dla innych krajów UE, prezentowanymi w raporcie opracowanym przez EBA i EBC⁶³, można stwierdzić, że Polska ma jedną z najniższych w UE relację transakcji oszukańczych do ogólnej liczby i wartości transakcji kartowych.

W I półroczu 2024 r. odnotowano 30,8 tys. oszustw przy użyciu polecenia przelewu, na kwotę 274,8 mln zł. W porównaniu z II półroczem 2023 r. nastąpił wzrost o 70,0% liczby i o 98,5% wartości transakcji oszukańczych realizowanych tym instrumentem płatniczym. Tak duże zmiany tych wskaźników wynikają wyłącznie ze zmiany metodyki sprawozdawania danych przez banki. Opracowane przez NBP statystyki za I półrocze 2024 r. po raz pierwszy obejmują bowiem także oszustwa powstałe w wyniku nakłonienia zmanipulowanego płatnika do realizacji przelewu. Oszustwa te (20,2 tys. operacji o wartości 177,0 mln zł) stanowiły 65,5% liczby oraz 64,4% wartości wszystkich sprawozdanych za ten okres transakcji oszukańczych z wykorzystaniem polecenia przelewu. W przypadku tego samego dla obu okresów (II półrocze 2023 r. i I półrocze 2024 r.) zakresu rodzajów oszustw przy użyciu polecenia przelewu odnotowano wyraźne zmniejszenie ich skali. Średnia wartość jednego oszukańczego przelewu w I półroczu 2024 r. wyniosła 8 914,6 zł (wzrost o 16,8% względem poprzedniego półrocza).

W I połowie 2024 r., podobnie jak w poprzednich półroczach, nie odnotowano w Polsce żadnej operacji oszukańczej przy użyciu czeku oraz polecenia zapłaty.

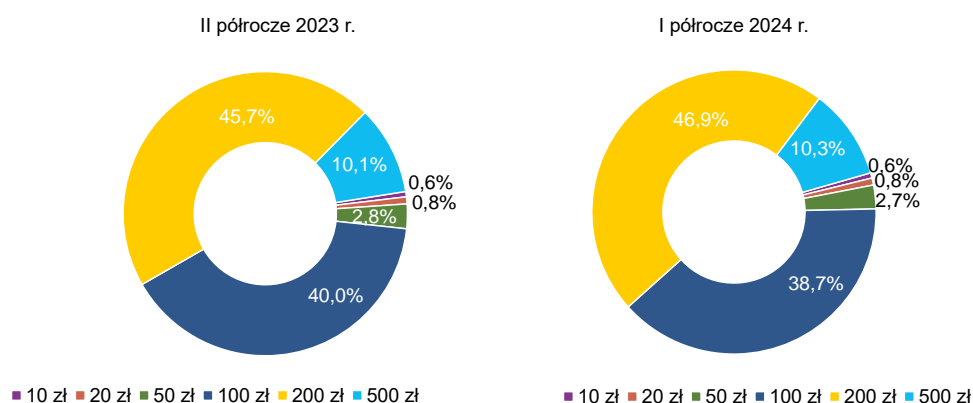
⁶³ 2024 Report on Payment Fraud, European Banking Authority, European Central Bank, publikacja dostępna pod adresem: https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/2024-08/465e3044-4773-4e9d-8ca8-b1cd031295fc/EBA_ECB%202024%20Report%20on%20Payment%20Fraud.pdf

6. Obrót gotówkowy

W I półroczu 2024 r. odnotowano wzrost pieniądza gotówkowego w obiegu (z kasami banków) o 16,3 mld zł. Na koniec czerwca 2024 r. wartość pieniądza gotówkowego w obiegu (z kasami banków) wyniosła 393,5 mld zł (o 4,3% więcej w porównaniu z końcem 2023 r.). Dla porównania w I połowie 2023 r. odnotowano spadek pieniądza gotówkowego w obiegu o 0,1% (0,5 mld zł), co było efektem trwającego jeszcze od maja 2022 r. sukcesywnego powrotu gotówki do NBP, po gwałtownym wzroście zapotrzebowania na nią w pierwszych dniach po agresji Rosji na Ukrainę.

Na koniec czerwca 2024 r. zwiększył się udział banknotów o nominale 500 zł i 200 zł w strukturze wartościowej obiegu banknotów (odpowiednio o 0,2 i 1,2 pkt. procentowego w porównaniu z końcem 2023 r.). Jednocześnie spadł udział banknotu o nominale 100 zł o 1,3 pkt. procentowego (wykres 63).

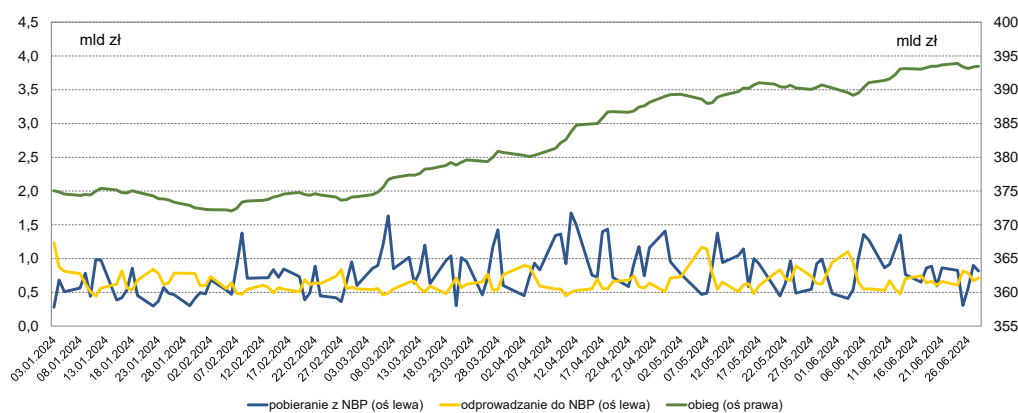
Wykres 63. Struktura wartościowa banknotów w obiegu według nominalów stan na koniec II półrocza 2023 r. i I półrocza 2024 r.

Źródło: dane NBP

W I półroczu 2024 r. wartość pobrań waluty polskiej z NBP wyniosła 99,2 mld zł i była mniejsza niż w II półroczu 2023 r. o 0,6% (99,8 mld zł). Jednocześnie wartość odprowadzeń waluty polskiej do NBP spadła z 90,4 mld zł do 82,9 mld zł, tj. o 8,3%. Wynikało to ze zmniejszonej skali powrotu waluty polskiej do NBP. W strukturze nominalowej pobrań i odprowadzeń nie nastąpiły istotne zmiany. Największe udziały w wartości pobrań miały banknoty o nominale 200 zł (46,0%), oraz 100 zł (40,2%). W przypadku wartości odprowadzeń relacja ta była odwrotna: 100 zł (46,6%) oraz 200 zł (40,5%).

Wykres 64. Dienne wartości pobrań z NBP i odprowadzeń do NBP oraz wartość waluty polskiej w obiegu (z kasami banków) w I półroczu 2024 r.

Źródło: dane NBP

Zaopatrywanie banków w walutę polską przez NBP jest realizowane zgodnie z art. 68 pkt 2 *ustawy Prawo bankowe*⁶⁴ oraz art. 37 *ustawy o Narodowym Banku Polskim*⁶⁵. Znaki pieniężne, pobrane z oddziałów okręgowych NBP przez banki lub firmy CIT działające w imieniu banków, trafiają do centrów gotówkowych banków lub firm CIT zajmujących się procesowaniem gotówki w imieniu banków, a następnie do konsumentów za pośrednictwem oddziałów banków, sieci bankomatów oraz sieci detalicznych. Odwrotną drogę banknoty i monety pokonują, powracając do banku centralnego. Za pośrednictwem dużych sieci detalicznych i urzędzeń samoobsługowych strumień gotówki trafia od konsumentów do centrów gotówkowych banków lub firm CIT zajmujących się procesowaniem gotówki w imieniu banków. Zostaje tam rozdzielony na znaki pieniężne nadające się do obiegu i nienadające się do obiegu. Część znaków pieniężnych nadających się do obiegu jest ponownie wprowadzana do obrotu zgodnie z potrzebami banków i ich klientów. Nadmiar znaków pieniężnych jest odprowadzany do NBP.

Zaopatrywanie w walutę polską jest szczegółowo uregulowane w *zarządzeniu w sprawie sposobu i trybu przeliczania, sortowania, pakowania i oznaczania opakowań banknotów i monet oraz wykonywania czynności związanych z zaopatrywaniem banków w te znaki*⁶⁶, wydanym na podstawie art. 68 pkt 2 *ustawy Prawo bankowe*. Banki i Poczta Polska S.A.⁶⁷ zawierają z NBP umowy o warunkach pobierania i odprowadzania waluty polskiej. Na koniec czerwca 2024 r. zawartych było 18 umów regulujących współpracę oddziałów okręgowych NBP z bankami w ramach systemu

⁶⁴ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2023 r. poz. 2488, z późn. zm.).

⁶⁵ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2022 r. poz. 2025).

⁶⁶ Zarządzenie nr 19/2016 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 17 sierpnia 2016 r. w sprawie sposobu i trybu przeliczania, sortowania, pakowania i oznaczania opakowań banknotów i monet oraz wykonywania czynności związanych z zaopatrywaniem banków w te znaki (Dz. Urz. NBP z 2020 r. poz. 28, z późn. zm.).

⁶⁷ Zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 5 września 2008 r. o komercjalizacji państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska” (Dz. U. z 2020 r. poz. 2064). W dalszej części rozdziału termin banki obejmuje również Poczta Polska S.A.

podstawowego i depozytowego⁶⁸. Liczba tych umów nie zmieniła się w porównaniu z końcem grudnia 2023 r.⁶⁹ W wyniku współpracy NBP z bankami, Poczta Polska S.A., podmiotami procesującymi gotówkę w imieniu banków (tzw. firmami CIT) oraz innymi uczestnikami rynku, zaopatrywanie w walutę polską przebiegało płynnie.

W I półroczu 2024 r. banki i firmy CIT przeprocesowały (przeliczyły, posortowały i sprawdziły pod kątem autentyczności) 4,0 mld banknotów (mniej o 5,9% w porównaniu z poprzednim półroczem) oraz 1,2 mld monet (więcej o 1,6%). Spośród tych znaków pieniężnych w analizowanym okresie banki ponownie wprowadziły do obrotu 2,9 mld banknotów (mniej o 4,6% niż w II półroczu 2023 r.) oraz 0,6 mld monet (spadek o 3,5%).

Banknoty znacznie częściej rotowały w bankach i firmach CIT (132 dni) niż powracały do NBP (650 dni). Analiza wskaźników rotacji (tabela 15) wskazuje, że w przypadku każdego nominału banknoty częściej powracały do sortowni banków i firm CIT niż do sortowni oddziałów okręgowych NBP.

Tabela 15. Wskaźniki rotacji poszczególnych nominałów banknotów w cyklach i dniach w II półroczu 2023 r. i I półroczu 2024 r.

Nominał	NBP				Rynek			
	Wskaźnik rotacji (cykle)		Wskaźnik rotacji (dni)		Wskaźnik rotacji (cykle)		Wskaźnik rotacji (dni)	
	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2024 r.	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2024 r.	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2024 r.	II półrocze 2023 r.	I półrocze 2024 r.
500 zł	0,16	0,15	2 223	2 418	0,99	0,90	369	406
200 zł	0,43	0,41	841	901	2,23	2,17	164	168
100 zł	0,59	0,55	623	662	3,14	3,08	116	118
50 zł	1,25	1,20	293	305	5,24	5,01	70	73
20 zł	1,03	0,90	354	405	2,40	2,21	152	165
10 zł	0,61	0,55	600	664	2,01	1,87	181	195
Ogółem	0,60	0,56	605	650	2,86	2,77	127	132

Źródło: dane NBP

⁶⁸ Waluta polska złożona jako depozyt NBP stanowi własność NBP i jest przechowywana w pomieszczeniach skarbcowych jednostki organizacyjnej banku, przy spełnieniu warunku, że depozyt NBP jest odpowiednio zabezpieczony oraz oddzielony od banknotów i monet będących własnością tego banku. Z systemu depozytowego korzysta część banków. Limity kwotowe dotyczące przechowywania depozytów NBP są ustalane z bankami w umowach. Depozyt NBP może być zasilany wyłącznie znakami pieniężnymi otrzymanymi z NBP.

⁶⁹ Banki będące stroną takich umów zobowiązane są, zgodnie ze wspomnianym zarządzeniem Prezesa NBP nr 19/2016, przekazywać do NBP sprawozdania dotyczące obrotu gotówkowego oraz urządzeń wykorzystywanych do procesowania gotówki. Gromadzenie i interpretowanie informacji, wynikających ze wspomnianych sprawozdań, wspomaga NBP w działaniach na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa uczestników rynku obrotu gotówkowego.

7. Działania w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego

7.1. Funkcjonowanie Rady ds. Systemu Płatniczego

W I połowie 2024 r. odbyło się jedno posiedzenie Rady ds. Systemu Płatniczego⁷⁰ – 24 kwietnia 2024 r. Omówiono na nim następujące tematy:

- funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2023 r.,
- sprawozdanie z działalności Rady w 2023 r.,
- sprawozdanie z działalności w 2023 r. Grupy Roboczej ds. Bezpieczeństwa Płatności,
- działania Komisji Nadzoru Finansowego w zakresie cyberbezpieczeństwa podmiotów rynku finansowego w 2023 r.,
- propozycje Rzecznika Finansowego dotyczące rekomendowanych działań dostawców usług płatniczych w przypadku informacji dotyczących kompromitacji danych instrumentu płatniczego.

Na omawianym posiedzeniu Rada przyjęła plan prac na 2024 r. Plan ten został przygotowany na podstawie zgłoszeń podmiotów, które wyraziły chęć zaprezentowania ważnych dla polskiego systemu płatniczego tematów.

W pierwszym półroczu 2024 r. funkcjonująca w ramach Rady stała Grupa Robocza ds. Bezpieczeństwa Płatności kontynuowała prace w czterech zespołach zadaniowych: prawa, procesów, technologii i edukacji. Grupa przygotowała projekt raportu na temat zastosowania analiz behawioralnych w ograniczaniu transakcji oszukańczych w płatnościach bezgotówkowych i przekazała go do opinii Rady.

Ponadto, w analizowanym okresie Członkowie Rady otrzymali przygotowane przez NBP cykliczne materiały informacyjne dotyczące rynku kart płatniczych oraz transakcji oszukańczych dokonanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych (za trzeci i czwarty kwartał 2023 r.), a także rozliczeń i rozrachunków międzybankowych (za czwarty kwartał 2023 r.) Rada zapoznała się również z analizą ZBP na temat gotowości polskiego sektora finansowego do nowych przepisów unijnych regulujących obszar kryptoaktywów.

7.2. Działania na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa obrotu gotówkowego

W I połowie 2024 r. Rada ds. obrotu gotówkowego, organ opiniodawczo–doradczy przy Zarządzie NBP, kontynuowała, we współpracy z uczestnikami rynku, działania mające na celu usprawnianie oraz zapewnienie płynności i bezpieczeństwa obrotu gotówkowego. Podejmowane prace

⁷⁰ Komunikaty z posiedzeń Rady ds. Systemu Płatniczego dostępne są pod adresem: <https://nbp.pl/system-płatniczy/rada-ds-systemu-płatniczego/komunikaty-rady-ds-systemu-płatniczego/>

wynikały w szczególności z zaakceptowanej przez Radę w październiku 2021 r. i przyjętej przez Zarząd NBP w listopadzie 2021 r. Narodowej Strategii Bezpieczeństwa Obrotu Gotówkowego. Realizowane, zgodnie z przyjętym w tej Strategii harmonogramem, działania miały charakter analityczny, legislacyjny i samoregulacyjny, a także służyły formułowaniu rekomendacji. Dotyczyły one poszczególnych filarów Narodowej Strategii, tj.: powszechnej akceptacji i dostępności gotówki, płynnego zaopatrywania rynku w walutę polską, bezpieczeństwa fizycznego banknotów i monet oraz cyberbezpieczeństwa systemów informatycznych wykorzystywanych w obrocie gotówkowym.

W analizowanym okresie odbyło się jedno posiedzenie Rady ds. obrotu gotówkowego – 25 marca 2024 r.⁷¹ Podczas posiedzenia:

- Rada zapoznała się z danymi dotyczącymi obiegu znaków pieniężnych i zaopatrywania w walutę polską, działaniami w zakresie dostępności gotówki przedstawionymi przez członków Rady oraz analizą rynku bankomatów w Polsce,
- Rada przyjęła informację o postępie prac w ramach działań ujętych w Narodowej Strategii,
- NBP przedstawił wyniki kolejnej edycji badania dostępności gotówki, a Rada przyjęła informację, że kryterium dostępności gotówki określone w Narodowej Strategii jest spełnione,
- Rada podjęła uchwałę w sprawie dobrych praktyk dotyczących sposobu przetwarzania gotówki w sektorze komercyjnym.

W I półroczu 2024 r. NBP prowadził prace służące dalszemu usprawnianiu zaopatrywania w walutę polską oraz wymiany zużytych lub uszkodzonych znaków pieniężnych, w szczególności banknotów uszkodzonych przez systemy neutralizacji papierowych wartości pieniężnych. Znowelizowano⁷² *zarządzenie w sprawie szczegółowych zasad i trybu wymiany znaków pieniężnych, które wskutek zużycia lub uszkodzenia przestają być prawnym środkiem płatniczym na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej*⁷³. Zgodnie ze zmianami wprowadzonymi tą nowelizacją od 1 maja 2024 r. oddziały okręgowe NBP wymieniają wyłącznie banknoty uszkodzone w sposób wskazujący na zadziałanie systemu neutralizacji papierowych wartości pieniężnych, przyjęte do wymiany od podmiotów profesjonalnie zajmujących się gotówką. Natomiast banknoty przyjęte do wymiany od klientów innych niż podmioty profesjonalnie zajmujące się gotówką są przekazywane do wymiany do Centrali NBP, która realizuje tę wymianę i zawiadamia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa Komendę Stołeczną Policji. W omawianym okresie znowelizowano⁷⁴ także *zarządzenie w sprawie*

⁷¹ Komunikat z posiedzenia Rady ds. obrotu gotówkowego dostępny jest pod adresem: <https://nbp.pl/banknoty-i-monety/rada-do-spraw-obrotu-gotowkowego/>

⁷² Zarządzenie nr 9/2024 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 9 kwietnia 2024 r. zmieniające zarządzenie w sprawie szczegółowych zasad i trybu wymiany znaków pieniężnych, które wskutek zużycia lub uszkodzenia przestają być prawnym środkiem płatniczym na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. Urz. NBP poz. 2).

⁷³ Zarządzenie nr 31/2013 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu wymiany znaków pieniężnych, które wskutek zużycia lub uszkodzenia przestają być prawnym środkiem płatniczym na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. Urz. NBP z 2022 r. poz. 23).

⁷⁴ Zarządzenie nr 10/2024 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 9 kwietnia 2024 r. zmieniające zarządzenie w sprawie sposobu i trybu przeliczania, sortowania, pakowania i oznaczania opakowań banknotów i monet oraz wykonywania czynności związanych z zaopatrywaniem banków w te znaki (Dz. Urz. NBP poz. 3).

sposobu i trybu przeliczania, sortowania, pakowania i oznaczania opakowań banknotów i monet oraz wykonywania czynności związanych z zaopatrywaniem banków w te znaki. Zgodnie z tą nowelizacją, urządzenia obsługiwane przez klienta powinny:

- od 1 maja 2024 r. kwalifikować banknoty posiadające cechy wskazujące na ich uszkodzenie przez system neutralizacji papierowych wartości pieniężnych jako: nierozpoznawalne albo jako podejrzane co do autentyczności;
- od 1 stycznia 2025 r. zapewnić możliwość wypłaty banknotów we wszystkich nominałach.

Istotne znaczenie dla bezpieczeństwa obrotu gotówkowego mają szeroko rozumiane działania na rzecz przeciwdziałania fałszowaniu znaków pieniężnych. Aktywność NBP w tym obszarze koncentruje się głównie na wykonywaniu ekspertyz oraz sporządzaniu opinii w przedmiocie autentyczności znaków pieniężnych. Obejmuje ona również działania o charakterze edukacyjnym i informacyjnym, skupione na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie rozpoznawania autentyczności banknotów i monet waluty polskiej i wybranych walut obcych oraz postępowania ze znakami pieniężnymi podejrzanymi co do autentyczności. Warunki i tryb postępowania przy zatrzymywaniu znaków pieniężnych podejrzanymi co do autentyczności oraz postępowania z fałszywymi znakami pieniężnymi reguluje *rozporządzenie w sprawie znaków pieniężnych podejrzanymi co do autentyczności oraz fałszywych znaków pieniężnych*⁷⁵.

W I półroczu 2024 r. oddziały okręgowe NBP przeprowadziły 143 szkolenia z rozpoznawania autentyczności znaków pieniężnych (w tym 109 z waluty polskiej) dla podmiotów zewnętrznych. Uczestnikami szkoleń byli m.in. przedstawiciele podmiotów zajmujących się profesjonalną obsługą gotówki (banki, CIT-y), organów ścigania, sądów, uczelni wyższych, zespołów szkół, Poczty Polskiej S.A., urzędów skarbowych i celno-skarbowych, sieci handlowych. Oddziały okręgowe NBP realizowały również inne działania informacyjno-edukacyjne dotyczące zabezpieczeń i rozpoznawania autentyczności znaków pieniężnych waluty polskiej, prowadzone m.in. w ramach zajęć i programów edukacyjnych dla szkół, przedszkoli, uczelni wyższych oraz podczas imprez lokalnych.

W ramach wzmocnienia efektywnego funkcjonowania rynku obrotu gotówkowego, kontynuowano rozpoczęte w 2019 r. udostępnienie klientom indywidualnym usługi zamiany monet na wyższe nominały za pośrednictwem urządzeń samoobsługowych. Od maja 2023 r. NBP dysponuje 32 urządzeniami, które są zainstalowane we wszystkich 16 oddziałach okręgowych banku centralnego. Możliwość zamiany monet cieszy się dużym zainteresowaniem klientów i przyczynia się do powrotu do obiegu monet gromadzonych w gospodarstwach domowych. W I półroczu 2024 r. dokonano zamiany 130,7 mln monet, tj. o 2,22% więcej niż w tym samym okresie 2023 r. Spośród przyjętych monet 49% stanowiły monety o najniższych nominałach, tj. 1 gr, 2 gr i 5 gr.

⁷⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2022 r. w sprawie znaków pieniężnych podejrzanymi co do autentyczności oraz fałszywych znaków pieniężnych (Dz. U. poz. 776).

7.3. Działania monitorujące i analityczne w zakresie pieniądza cyfrowego banku centralnego

W I połowie 2024 r. NBP monitorował prace w innych jurysdykcjach dotyczące pieniądza cyfrowego banku centralnego (Central Bank Digital Currency, CBDC)⁷⁶. Analiza obejmowała najważniejsze publikacje oraz działania podejmowane przez wybrane banki centralne w celu przygotowania ewentualnej emisji CBDC, a także stanowiska banków centralnych oraz międzynarodowych instytucji finansowych na temat tej formy pieniądza. Poniżej przedstawiono główne wnioski z jego monitoringu.

Wyniki ankiety przeprowadzonej przez BIS pod koniec 2023 r. wśród 86 banków centralnych na całym świecie wskazują, że 94% z nich prowadzi prace analityczno-badawcze związane z CBDC⁷⁷. Większość banków centralnych rozważa emisję zarówno detalicznego, jak również hurtowego CBDC. Około 30% ankietowanych banków centralnych pracuje tylko nad detalicznym CBDC, a 2% wyłącznie nad hurtowym CBDC. W 2023 r. nastąpił znaczący wzrost liczby eksperymentów i programów pilotażowych z wykorzystaniem hurtowego CBDC. Z deklaracji banków centralnych uczestniczących w badaniu wynika, że w 2029 r. detaliczny CBDC miałby funkcjonować w obiegu prawdopodobnie w 10 jurysdykcjach, a w 9 hurtowy CBDC.

Detaliczny CBDC

Państwa wprowadzające powszechnie dostępny CBDC (Bahamy, Nigeria i Jamajka) odnotowują niskie i stale malejące jego wykorzystanie w transakcjach detalicznych. Dotychczasowe działania podejmowane przez poszczególne banki centralne na rzecz upowszechnienia waluty cyfrowej, takie jak kampanie promocyjne i edukacyjne, nie przyniosły trwałych efektów. Banki centralne decydują się więc na podejmowanie dodatkowych inicjatyw w celu zwiększenia skali wykorzystania CBDC w płatnościach detalicznych. Na Jamajce dostosowywane są terminale płatnicze, aby umożliwić przyjmowanie płatności bezgotówkowych w sklepach stacjonarnych również w CBDC. Z kolei na Bahamach przygotowany jest projekt regulacji nakładającej na banki obowiązek dystrybucji Sand Dollar wśród użytkowników końcowych.

⁷⁶ CBDC jest definiowany przez BIS (*Central bank digital currencies*) jako cyfrowy pieniądz emitowany przez bank centralny, nominowany w krajowej jednostce rozrachunkowej i stanowiący zobowiązanie banku centralnego. Jeśli CBDC jest powszechnie dostępny, tj. przeznaczony do użytku przez ogół społeczeństwa, jest określany jako CBDC ogólnego przeznaczenia (*general purpose*) lub detaliczny, do płatności detalicznych (*retail*). Taki pieniądz cyfrowy oferuje użytkownikom nową opcję dokonywania płatności i przechowywania wartości. Z kolei hurtowy CBDC, do płatności wysokokwotowych (*wholesale*) skierowany jest do innej grupy użytkowników końcowych, tj. do instytucji finansowych. Tego rodzaju CBDC jest podobny do dzisiejszych środków dostępnych na rachunkach rezerwy obowiązkowej i rachunkach bieżących w banku centralnym. Celem emisji hurtowego CBDC jest najczęściej rozrachunek płatności międzybankowych lub transakcji instrumentami finansowymi na platformach zbudowanych z wykorzystaniem technologii rozproszonego rejestru (DLT).

⁷⁷ Alberto Di Iorio, Anneke Kosse, Ilaria Mattei, *Embracing diversity, advancing together – results of the 2023 BIS survey on central bank digital currencies and crypto*, BIS Papers No 147, <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap147.pdf>

Banki centralne prowadzące testy pilotażowe detalicznego CBDC intensyfikują swoje działania. Bank centralny Indii (RBI) zapewnił interoperacyjność systemu cyfrowej rupii z krajowym systemem płatności natychmiastowych (UPI), dzięki czemu użytkownicy końcowi mogą dokonywać płatności za pośrednictwem obu systemów używając tego samego kodu QR. RBI pracuje nad wprowadzeniem funkcjonalności *offline* na obszarach o słabej lub ograniczonej łączności z siecią internetową, jak również nad wprowadzeniem programowalnych płatności, które mogą znaleźć zastosowanie m.in. przy wypłatach dotacji dla rolników lub rozliczaniu wydatków na podróże służbowe w firmach. Bank centralny Chin (PBoC) skupia się na rozszerzeniu dostępności cyfrowego juana (e-CNY) w płatnościach transgranicznych w Hongkongu, Singapurze i Makao. PBoC zachęca również turystów do korzystania z e-CNY, poprzez publikację wirtualnego podręcznika. W Kazachstanie plany rozwoju cyfrowego tenge do 2025 r. obejmą 36 przypadków jego zastosowań w płatnościach detalicznych. Obecnie projekty pilotażowe badają skuteczność wykorzystania cyfrowego tenge, wspieranego przez smart kontrakty, m.in. do zapewnienia weryfikacji sposobu wydatkowania środków publicznych przyznawanych w ramach dotacji rządowych dla rolnictwa.

Postęp prac widoczny jest także wśród państw prowadzących projekty analityczno-badawcze dotyczące detalicznego CBDC. W czerwcu 2024 r. EBC opublikował raport z prac w fazie przygotowawczej projektu cyfrowego euro. Raport zawiera wyniki dotychczasowych działań podejmowanych przez Eurosystem w takich obszarach, jak: rozwiązania chroniące prywatność użytkowników, realizacja płatności w trybie *offline*, zbiór zasad schematu płatniczego cyfrowego euro, budowa infrastruktury technicznej na potrzeby cyfrowego euro oraz analiza skutków jego potencjalnej emisji na stabilność finansową czy mechanizm transmisji polityki pieniężnej. Ewentualna decyzja Rady Prezesów EBC o emisji cyfrowego euro może nastąpić dopiero po przyjęciu podstaw prawnych dla jego funkcjonowania w strefie euro. W I połowie 2024 r. w Radzie UE i PE kontynuowano prace legislacyjne nad przedstawionymi w czerwcu 2023 r. przez KE projektami rozporządzeń dotyczących cyfrowego euro⁷⁸.

Hurtowy CBDC

Eurosystem rozpoczął w maju 2024 r. prace badawcze dotyczące przeprowadzania rozrachunku transakcji instrumentami finansowymi na platformach DLT w pieniądzu banku centralnego, w tym z udziałem hurtowego CBDC. Rozrachunek symulowanych transakcji w środowisku testowym, jak i próbnych transakcji w warunkach realnych będzie realizowany przez Eurosystem we współpracy z wybranymi bankami centralnymi i podmiotami rynkowymi do listopada 2024 r.

W czerwcu 2024 r. Zarząd centralnego banku Szwajcarii (SNB) podjął decyzję o wydłużeniu o co najmniej dwa lata testów pilotażowych dotyczących emisji hurtowego CBDC na regulowanej

⁷⁸ Wnioski legislacyjne KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczące rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustanowienia cyfrowego euro oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie świadczenia usług związanych z cyfrowym euro przez dostawców usług płatniczych zarejestrowanych w państwach członkowskich, których walutą nie jest euro, zmieniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1230.

platformie obrotu tokenizowanymi instrumentami finansowymi SIX Digital Exchange (SDX). Na początku czerwca 2024 r. po raz pierwszy przeprowadzono operacje otwartego rynku z wykorzystaniem DLT. SNB wyemitował na platformie SDX cyfrowe bony pieniężne o łącznej wartości 64 mln CHF, z terminem zapadalności 1 tygodnia. Ponadto, na zlecenie Banku Światowego, na platformie SDX dokonano emisji 7-letnich obligacji cyfrowych nominowanych we frankach szwajcarskich o wartości 200 mln CHF. Rozrachunek części pieniężnej transakcji tymi papierami wartościowymi zrealizowano na tej samej platformie przy wykorzystaniu hurtowego CBDC.

W I połowie 2024 r. BIS Innovation Hub (BISIH) przedstawił postępy prac realizowanych w ramach projektu Mandala, którego celem jest usprawnienie procedur zgodności w płatnościach transgranicznych z wykorzystaniem CBDC. Poinformowano również o osiągnięciu gotowości do rozszerzenia skali działania wielowalutowej platformy technologicznej, zbudowanej w ramach projektu mBridge, służącej do realizacji natychmiastowego rozrachunku płatności transgranicznych z użyciem hurtowego CBDC. BISIH uruchomił dwa nowe projekty, które mają usprawnić transgraniczne płatności przez automatyzację rozrachunku transakcji walutowych z użyciem hurtowego CBDC. Automatyzację tę zapewnia nowy element infrastruktury, który w jednym przypadku łączy krajowe systemy rozrachunku brutto w czasie rzeczywistym (projekt Meridian FX), a w drugim łączy krajowe systemy płatności natychmiastowych (projekt Rialto). BISIH uruchomił również projekt Agorá, którego celem jest zbadanie możliwości rozrachunku transgranicznych transakcji tokenizowanymi aktywami finansowymi, także z użyciem hurtowego CBDC, na programowalnych platformach typu *unified ledger*⁷⁹.

⁷⁹ Pojęcie *unified ledger* wprowadził BIS, proponując oparcie infrastruktury rynku finansowego na koncepcji tzw. integrującej platformy technologicznej bazującej na tokenizacji. Na platformie takiej mogłyby funkcjonować różne formy tokenizowanych aktywów: pieniądź prywatny (depozyty bankowe), pieniądź banku centralnego oraz inne aktywa finansowe (akcje, obligacje skarbowe i korporacyjne) i niefinansowe (prawa własności nieruchomości). Programowalność umożliwiłaby integrację i automatyzację transakcji finansowych na jednej współdzielonej platformie bądź różnych współdziałających ze sobą platformach, m.in. w celu usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych czy ułatwienia finansowania handlu w łańcuchu dostaw. Zob. *BIS Annual Economic Report 2023, Chapter III. Blueprint for the future monetary system: improving the old, enabling the new*, str. 85-118, czerwiec 2023 r., <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2023e3.htm>

7.4. Zagadnienia prawne

7.4.1. Krajowe i unijne akty prawne dotyczące funkcjonowania polskiego systemu płatniczego przyjęte w I półroczu 2024 r.

*Ustawa o zapewnianiu spełniania wymagań dostępności niektórych produktów i usług przez podmioty gospodarcze*⁸⁰

Ustawa określa wymagania mające zapewnić dostępność produktów i usług, obowiązki podmiotów gospodarczych w zakresie spełniania wspomnianych wymagań oraz ustanawia system, zasady i tryb sprawowania nadzoru, nad spełnianiem tych wymagań. Rozwiązania przyjęte w ustawie wynikają z przepisów dyrektywy 2019/882⁸¹ i implementują w całości jej obligatoryjne postanowienia. Celem tej regulacji jest zwiększenie dostępności produktów i usług dla wszystkich konsumentów, ze szczególnym uwzględnieniem osób z ograniczeniami funkcjonalnymi, w tym osób z niepełnosprawnościami, rozwój konkurencyjności i innowacyjności produktów i usług, a także znoszenie barier technicznych w handlu oraz ułatwianie obrotu towarowego i świadczenia usług. Przepisy ustawy będą miały zastosowanie m.in. do oferowanych lub świadczonych na rzecz konsumentów usług bankowości detalicznej, a także m.in. do terminali płatniczych oraz terminali samoobsługowych, takich jak bankomaty i wpłatomaty.

Zgodnie z art. 16 omawianej ustawy w ramach usług bankowości detalicznej, poza spełnianiem ogólnych wymagań dostępności, o których mowa w art. 12 ustawy, należy także zapewnić:

- postrzegalność, funkcjonalność, zrozumiałość i kompatybilność metod identyfikacji konsumenta, składania podpisów elektronicznych, bezpieczeństwa i usług płatniczych;
- przekazywanie informacji w języku polskim lub – za zgodą konsumenta – w innym języku na poziomie B2.

Organem nadzoru rynku w zakresie spełniania wymagań dostępności w odniesieniu do usług bankowości detalicznej będzie Rzecznik Finansowy, a w odniesieniu do terminali płatniczych i samoobsługowych Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej.

Obowiązki nałożone nową ustawą mają być – z pewnymi wyjątkami – stosowane od 28 czerwca 2025 r., przy czym dla niektórych rodzajów produktów i usług przewidziano dłuższe okresy przejściowe. Przykładowo, zgodnie z art. 85 ust. 3 ustawy, niespełniające wymagań dostępności terminale, w tym terminale płatnicze oraz bankomaty i wpłatomaty, wykorzystywane przez usługodawców do oferowania lub świadczenia usług przed dniem wejścia w życie ustawy (tj. przed 28 czerwca 2025 r.⁸²), będą mogły być w dalszym ciągu stosowane do świadczenia

⁸⁰ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2024 r. o zapewnianiu spełniania wymagań dostępności niektórych produktów i usług przez podmioty gospodarcze (Dz. U. poz. 731).

⁸¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/882 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wymogów dostępności produktów i usług (Dz.U. L 151 z 7.6.2019, s. 70); (tzw. Europejski akt o dostępności, ang. *European Accessibility Act*, EAA).

⁸² Ustawa wejdzie w życie 28 czerwca 2025 r., z wyjątkiem kilku artykułów, które weszły w życie 30 maja 2024 r. i nałożyły określone obowiązki na ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego oraz na Prezesa Zarządu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

podobnych usług, aż do upływu okresu ich ekonomicznej użyteczności, ale nie dłużej niż 20 lat od daty rozpoczęcia ich wykorzystywania.

*Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie dodatkowych informacji przekazywanych KDPW S.A. przed zawarciem umowy, której przedmiotem jest rejestracja papierów wartościowych*⁸³

30 maja 2024 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Finansów określające szczegółowy zakres dodatkowych, odnoszących się do emisji papierów wartościowych informacji, które emitent lub agent emisji działający na rzecz emitenta są obowiązani przekazać KDPW S.A. przed zawarciem umowy o rejestrację tych papierów w depozycie papierów wartościowych. Informacje te dotyczą charakterystyki papierów wartościowych, wynikających z nich zobowiązań, szczegółów subskrypcji tych papierów, oferty publicznej oraz docelowego rynku notowań. Rozporządzenie określa również terminy przekazywania KDPW S.A. powyższych informacji.

*Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) w odniesieniu do poleceń przelewu natychmiastowego w euro (IPR)*⁸⁴

W lutym 2024 r. PE i Rada przyjęły ostateczny tekst rozporządzenia IPR, który następnie został opublikowany 19 marca 2024 r. w Dzienniku Urzędowym UE. Rozporządzenie to weszło w życie 8 kwietnia 2024 r. Omawiana regulacja ustanawia podstawy prawne dla funkcjonowania i rozwoju natychmiastowych przelewów w euro⁸⁵, a także dla uczestnictwa instytucji płatniczych oraz instytucji pieniądza elektronicznego w tzw. wyznaczonych systemach płatności⁸⁶.

Głównym celem wspomnianej regulacji jest zwiększenie wykorzystania natychmiastowych poleceń przelewu⁸⁷ w euro przez nowelizację rozporządzeń (UE) nr 260/2012⁸⁸ oraz rozporządzenia (UE) 2021/1230⁸⁹. Służą temu następujące wymogi:

⁸³ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 marca 2024 r. w sprawie dodatkowych informacji przekazywanych Krajowemu Depozytowi Papierów Wartościowych S.A. przed zawarciem umowy, której przedmiotem jest rejestracja papierów wartościowych ([Dz. U. z 2024 r., poz. 472](#)).

⁸⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/886 z dnia 13 marca 2024 r. w sprawie zmiany rozporządzeń (UE) nr 260/2012 i (UE) 2021/1230 oraz dyrektyw 98/26/WE i (UE) 2015/2366 w odniesieniu do poleceń przelewu natychmiastowego w euro (Dz.U. L, 2024/886, 19.3.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/886/oj>).

⁸⁵ Rozporządzenie IPR ustanawia przepisy dotyczące transakcji poleceń przelewu natychmiastowego w euro w UE, natomiast zgodnie z motywem 4 tego rozporządzenia, państwa członkowskie, których walutą nie jest euro, mogą stosować zasady równoważne z zasadami określonymi w tym rozporządzeniu do krajowych poleceń przelewu natychmiastowego realizowanych w ich własnej walucie.

⁸⁶ Do wyznaczonych systemów płatności (*designated payment systems*) zalicza się takie, które ze względu na swoje znaczenie zostały określone przez państwa członkowskie jako objęte zakresem stosowania dyrektywy SFD i zgłoszone do ESMA zgodnie z art. 10 ust. 1 SFD.

⁸⁷ Rozporządzenie IPR wprowadza definicję polecenia przelewu natychmiastowego, określonego jako polecenie przelewu wykonywane natychmiast, 24 godziny na dobę i w dowolnym dniu kalendarzowym.

⁸⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 260/2012 z dnia 14 marca 2012 r. ustanawiające wymogi techniczne i handlowe w odniesieniu do poleceń przelewu i poleceń zapłaty w euro oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 924/2009 (Dz.U. L 94 z 30.3.2012, s. 22).

⁸⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1230 z dnia 14 lipca 2021 r. w sprawie płatności transgranicznych w Unii (Dz.U. L 274 z 30.7.2021, s. 20).

- obowiązek oferowania usługi odbierania i wykonywania natychmiastowych poleceń przelewu w euro przez dostawców usług płatniczych, którzy świadczą usługę polecenia przelewu w euro;
- ograniczenie wysokości opłat w związku z realizacją poleceń przelewu natychmiastowego;
- obowiązek świadczenia bezpłatnej usługi weryfikacji odbiorcy przed umożliwieniem autoryzacji danego polecenia przelewu w euro (nie tylko natychmiastowego);
- obowiązek kontroli przez dostawców oferujących polecenia przelewu natychmiastowego w euro, czy użytkownik usług płatniczych jest objęty sankcjami finansowymi⁹⁰; takie kontrole powinny być dokonywane co najmniej raz dziennie lub natychmiast po wprowadzeniu nowych lub zmianie takich sankcji.

Dostawcy usług płatniczych muszą zapewnić, aby wszystkie rachunki płatnicze, które mogą odbierać polecenia przelewu w euro, mogły również odbierać polecenia przelewu natychmiastowego w euro przez 24 godziny na dobę i w dowolnym dniu kalendarzowym. Ponadto muszą oni umożliwiać składanie zleceń dotyczących poleceń przelewu natychmiastowego w euro za pośrednictwem wszystkich dostępnych kanałów płatności, za pomocą których płatnicy mogą składać zlecenia płatnicze dotyczące innych poleceń przelewu. Po otrzymaniu zlecenia, dostawca natychmiast sprawdza warunki niezbędne do przetworzenia transakcji, rezerwuje środki i przekazuje transakcję do dostawcy usług płatniczych odbiorcy. Dostawca odbiorcy w ciągu 10 sekund od otrzymania zlecenia przez dostawcę płatnika musi udostępnić kwotę transakcji na rachunku odbiorcy w walucie, w której denominowany jest rachunek odbiorcy, i potwierdzić dostawcy płatnika wykonanie transakcji płatniczej. Dostawca usług płatniczych płatnika informuje płatnika, czy środki zostały udostępnione na rachunku odbiorcy. Jeśli transakcja nie zostanie potwierdzona w ciągu 10 sekund, dostawca płatnika musi przywrócić rachunek płatnika do stanu, jaki istniałby, gdyby dana transakcja nie miała miejsca.

Przepisy rozporządzenia IPR wprowadzają dwa odstępstwa od obowiązku wykonywania natychmiastowych poleceń przelewu w euro. Dla dostawców usług płatniczych z państw, których walutą nie jest euro, za uprzednim zezwoleniem właściwego organu, istnieje możliwość wykonywania natychmiastowych poleceń przelewu w euro z rachunków płatniczych w walucie danego państwa poza godzinami pracy tylko do określonego przez właściwy organ limitu na transakcję (nie niższego niż 25 000 EUR). Zezwolenie to będzie uzależnione od oceny dostępu danego dostawcy do płynności w euro i wydane na rok, z możliwością przedłużenia o kolejne roczne okresy. Ponadto, banki centralne mogą ograniczyć usługę płatniczą wykonywania natychmiastowych poleceń przelewu w euro do godzin, w których oferują usługę odbierania i wykonywania tradycyjnych poleceń przelewu w euro. Przepisy rozporządzenia IPR przewidują

⁹⁰ Przepisy rozporządzenia IPR posługują się terminem „ukierunkowane finansowe środki ograniczające”, które są rozumiane jako zamrożenie aktywów nałożone na osobę fizyczną lub prawną, organ lub podmiot lub zakaz udostępniania osobie fizycznej lub prawnej, organowi lub podmiotowi lub na ich rzecz, bezpośrednio lub pośrednio, środków finansowych lub zasobów gospodarczych na podstawie środków ograniczających przyjętych zgodnie z art. 215 TFUE. Dostawcy usług płatniczych muszą nadal stosować się do przepisów dotyczących innych sankcji finansowych oraz przepisów dotyczących prania pieniędzy i finansowania terroryzmu.

odpowiedni czas dla dostawców usług płatniczych na stopniowe dostosowanie się do wspomnianych wymogów (tabela 16).

Tabela 16. Terminy implementacji wymogów rozporządzenia IPR

Wymóg	Kategoria dostawcy usług płatniczych	Termin
Odbieranie natychmiastowych poleceń przelewu w EUR	Dostawcy usług płatniczych ze strefy euro niebędący instytucjami płatniczymi i instytucjami pieniądza elektronicznego	9 stycznia 2025 r.
	Dostawcy usług płatniczych spoza strefy euro niebędący instytucjami płatniczymi i instytucjami pieniądza elektronicznego	9 stycznia 2027 r.
	Instytucje płatnicze i instytucje pieniądza elektronicznego	9 kwietnia 2027 r.
Wykonywanie natychmiastowych poleceń przelewu w EUR	Dostawcy usług płatniczych ze strefy euro niebędący instytucjami płatniczymi i instytucjami pieniądza elektronicznego	9 października 2025 r.
	Instytucje płatnicze i instytucje pieniądza elektronicznego ze strefy euro	9 kwietnia 2027 r.
	Dostawcy usług płatniczych spoza strefy euro	9 lipca 2027 r.; w odniesieniu do rachunków w walucie krajowej do 9 czerwca 2028 r. dostawcy nie muszą wykonywać natychmiastowych poleceń przelewu w euro w czasie, gdy nie obsługują tradycyjnych poleceń przelewu w euro
Dostosowanie opłat	Dostawcy usług płatniczych ze strefy euro	9 stycznia 2025 r.
	Dostawcy usług płatniczych spoza strefy euro	9 stycznia 2027 r.
Usługa weryfikacji odbiorcy	Dostawcy usług płatniczych ze strefy euro	9 października 2025 r.
	Dostawcy usług płatniczych spoza strefy euro	9 lipca 2027 r.
Kontrola użytkowników usług płatniczych w zakresie sankcji	Dostawcy usług płatniczych	9 stycznia 2025 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia IPR

Rozporządzenie IPR nowelizuje również dyrektywy SFD⁹¹ i PSD2⁹² w celu umożliwienia instytucjom płatniczym oraz instytucjom pieniądza elektronicznego ubiegania się o uczestnictwo w wyznaczonych systemach płatności. Do takich systemów płatności, które podlegają prawu polskiemu, należą systemy prowadzone przez NBP (SORBNET2 oraz TARGET-NBP), a także

⁹¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 98/26/WE z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych (Dz.U. L 166 z 11.6.1998, s. 45).

⁹² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylająca dyrektywę 2007/64/WE (Dz.U. L 337 z 23.12.2015, s. 35).

systemy płatności detalicznych wskazane w rozporządzeniu Ministra Finansów (Elixir oraz Euro Elixir prowadzone przez KIR S.A.)⁹³.

Najważniejsza zmiana w dyrektywie SFD sprowadza się do włączenia instytucji płatniczych i instytucji pieniądza elektronicznego do katalogu podmiotów, które mogą ubiegać się o uczestnictwo w wyznaczonych systemach płatności⁹⁴. Równoległe zmiany w odniesieniu do dostępu do systemów płatności zostały wprowadzone w dyrektywie PSD2. Przede wszystkim wyznaczone systemy płatności objęto wymogami art. 35 ust. 1 dyrektywy PSD2⁹⁵, które wskazują, że zasady dostępu do systemów płatności muszą być oparte na obiektywnych, niedyskryminujących i proporcjonalnych kryteriach, a wprowadzane ograniczenia w dostępie do tych systemów muszą być uzasadnione koniecznością ochrony przed szczególnymi rodzajami ryzyka (takimi jak ryzyko rozrachunku, operacyjne i biznesowe) oraz ochrony stabilności finansowej i operacyjnej systemu płatności. Jednocześnie w art. 35a ust. 1 dyrektywy PSD2 wprowadzono dodatkowe warunki dla instytucji płatniczych i instytucji pieniądza elektronicznego chcących ubiegać się o uczestnictwo lub uczestniczących w systemach płatności wskazanych na podstawie dyrektywy SFD. Wśród tych warunków szczegółowo określono wymagania odnoszące się do ochrony środków pieniężnych użytkowników usług płatniczych, zasad zarządzania i mechanizmów kontroli wewnętrznej oraz rozwiązań w zakresie usług informacyjno-komunikacyjnych, a także planu likwidacji na wypadek upadłości. Państwa członkowskie muszą określić w ustawodawstwie krajowym sposób oceny zgodności instytucji płatniczych oraz instytucji pieniądza elektronicznego z wymogami określonymi we wspomnianym art. 35a ust. 1 dyrektywy PSD2 (samoocena, wyraźna decyzja właściwego organu nadzoru lub jakakolwiek inna procedura, której celem będzie zapewnienie, że instytucje płatnicze i instytucje pieniądza elektronicznego stosują się do tych wymogów).

Jak wskazano w motywie 16 rozporządzenia IPR, instytucje płatnicze oraz instytucje pieniądza elektronicznego mogą stać się uczestnikami wyznaczonych systemów płatności pod warunkiem zapewnienia zgodności z wymogami art. 35a PSD2 oraz spełniania wymogów i przestrzegania zasad tych systemów. Oznacza to, że oprócz spełnienia warunków określonych w zmienionych przepisach dyrektywy PSD2, konieczne dla uzyskania dostępu do wyznaczonych systemów płatności przez te instytucje będzie przestrzeganie przez nie wymogów i zasad obowiązujących w tych systemach. Operatorzy systemów płatności określają bowiem własne zasady funkcjonowania i wymogi systemu dla jego uczestników, w tym m.in. organizacyjne, techniczne, w zakresie cyberbezpieczeństwa i zarządzania płynnością śróddzienną w walucie systemu. Dotyczy to w szczególności prowadzonych przez banki centralne systemów płatności RTGS,

⁹³ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 15 czerwca 2016 r. w sprawie określenia systemów, w których istnieje ryzyko systemowe (Dz. U. poz. 873).

⁹⁴ Zmiana definicji instytucji zawartej w art. 2 lit. b) dyrektywy SFD.

⁹⁵ Przepisy rozporządzenia IPR nowelizują art. 35 ust. 2 dyrektywy PSD2 przez rezygnację z wyłączenia stosowania ust. 1 tego artykułu do systemów płatności wyznaczonych na podstawie dyrektywy SFD.

w których kryteria uczestnictwa i zasady dostępu muszą uwzględnić realizowane przez te banki ustawowe cele i zadania.

Przepisami rozporządzenia IPR zmieniono również art. 10 ust. 1 dyrektywy PSD2 przez dopuszczenie – jako jeden z możliwych sposobów ochrony środków pieniężnych klientów instytucji płatniczych oraz instytucji pieniądza elektronicznego otrzymanych przez nie w celu wykonania transakcji płatniczych – deponowania tych środków na odrębnym rachunku w banku centralnym według uznania tego banku. Zgodnie z zasadą niezależności banków centralnych, przepis dyrektywy nie nakłada na banki centralne obowiązku prowadzenia takich rachunków, a jedynie daje taką możliwość stanowiąc, że decyzja w tym zakresie należy do danego banku centralnego.

W dniach 30 kwietnia oraz 29 maja 2024 r. Komisja Europejska (KE) przeprowadziła warsztaty dotyczące implementacji rozporządzenia IPR w celu zapewnienia jednolitego rozumienia przepisów regulacji oraz wsparcia dostawców usług płatniczych w pracach dostosowawczych. Wśród przedstawionych wyjaśnień⁹⁶ KE wskazała, że zmiany w regulacjach dotyczące uczestnictwa w wyznaczonych systemach płatności nie oznaczają automatycznego przyznania instytucjom płatniczym oraz instytucjom pieniądza elektronicznego dostępu do tych systemów, w tym systemów prowadzonych przez banki centralne. Na przykładzie systemu płatności TARGET, KE podkreśliła, że kryteria kwalifikowalności (*eligibility criteria*) i zasady dostępu do tego systemu wywodzą się z podstawowego mandatu Eurosystemu, jakim jest stabilność cen, oraz z podstawowych zadań banku centralnego, jakimi są realizacja polityki pieniężnej oraz wspieranie sprawnego funkcjonowania systemu płatniczego.

Podczas wspomnianych warsztatów wskazano także, że banki centralne nie są zobowiązane, ale mają swobodę w udzielaniu zezwolenia instytucjom płatniczym oraz instytucjom pieniądza elektronicznego na deponowanie środków klientów na rachunkach w bankach centralnych w celu spełnienia obowiązku zabezpieczenia środków pochodzących od klientów tych podmiotów. To stanowisko jest zgodne z opinią EBC z 30 kwietnia 2024 r.⁹⁷ EBC zwrócił uwagę, że dostęp do systemów płatności może być przyznawany wyłącznie, gdy spełnione zostaną wszystkie niezbędne wymogi w zakresie ograniczania ryzyka, z uwzględnieniem zasady proporcjonalności, natomiast decyzja o tym, czy oferować podmiotom niebankowym usługi mające na celu ochronę środków użytkowników, należy wyłącznie do swobodnego uznania banków centralnych. EBC zaakcentował również kompetencje banków centralnych należących do ESBC dotyczące

⁹⁶ Pytania będące przedmiotem warsztatów wraz ze stanowiskiem KE (*Q&As on IPR implementation*) są dostępne na stronie internetowej Komisji Europejskiej: https://finance.ec.europa.eu/publications/clarification-requirements-instant-payments-regulation_en?prefLang=pl.

⁹⁷ Opinia Europejskiego Banku Centralnego CON/2024/3869 z dnia 30 kwietnia 2024 r. w sprawie wniosku dotyczącego Rozporządzenia i Dyrektywy w sprawie usług płatniczych i usług związanych z pieniądzem elektronicznym (CON/2024/13) (Dz.U. C, C/2024/3869, 19.6.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2024/3869/oj>).

nadzoru nad systemami płatności, w tym nad tymi, które nie mają znaczenia systemowego (tj. innymi niż systemy wyznaczone w rozumieniu dyrektywy SFD).

Do 9 kwietnia 2025 r. państwa członkowskie są zobowiązane do przyjęcia i publikacji przepisów krajowych niezbędnych do wykonania zmienionych przepisów dyrektyw SFD i PSD2, a także rozpoczęcia ich stosowania.

Pakiet legislacyjny mający na celu wzmocnienie ram UE w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu

19 czerwca 2024 r. w Dzienniku Urzędowym UE opublikowano trzy regulacje tworzące pakiet aktów prawnych służących modernizacji regulacji UE dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu⁹⁸:

- rozporządzenie w sprawie ustanowienia Urzędu ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu (rozporządzenie AMLA)⁹⁹, które weszło w życie 26 czerwca 2024 r. i będzie stosowane – z pewnymi wyjątkami – od 1 lipca 2025 r.,
- rozporządzenie w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (rozporządzenie AML)¹⁰⁰, które weszło w życie 9 lipca 2024 r. i będzie stosowane – z pewnymi wyjątkami – od 10 lipca 2027 r.,
- dyrektywę w sprawie mechanizmów, które państwa członkowskie powinny wprowadzić w celu zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (VI dyrektywa AML)¹⁰¹, która weszła w życie 9 lipca 2024 r.

Rozporządzenie AMLA powołuje unijny Urząd ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu (*Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism*, AMLA), którego celem jest ochrona interesu publicznego, stabilności i integralności systemu finansowego UE oraz prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego m.in. przez:

- przeciwdziałanie wykorzystywaniu systemu finansowego UE do prania pieniędzy i finansowania terroryzmu,

⁹⁸ Czwarta regulacja została przyjęta wcześniej, w 2023 r. Było to rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1113 z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie informacji towarzyszących transferom środków pieniężnych i niektórych kryptoaktywów oraz zmiany dyrektywy (UE) 2015/849 (Dz.U. L 150 z 9.6.2023, s. 1), które weszło w życie 29 czerwca 2023 r. i będzie stosowane od 30 grudnia 2024 r.

⁹⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1620 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie ustanowienia Urzędu ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu oraz zmiany rozporządzeń (UE) nr 1093/2010, (UE) nr 1094/2010 i (UE) nr 1095/2010 (Dz.U. L, 2024/1620, 19.6.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1620/oj>).

¹⁰⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1624 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (Dz.U. L, 2024/1624, 19.6.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1624/oj>).

¹⁰¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1640 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie mechanizmów, które państwa członkowskie powinny wprowadzić w celu zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca dyrektywę (UE) 2019/1937 oraz zmieniająca i uchylająca dyrektywę (UE) 2015/849 (Dz.U. L, 2024/1640, 19.6.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1640/oj>).

- zapewnienie wysokiej jakości nadzoru w odniesieniu do przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu na obszarze EOG,
- przyczynianie się do harmonizacji praktyk w zakresie wykrywania przez jednostki analityki finansowej (ang. *financial intelligence unit*) podejrzanych przepływów środków pieniężnych lub podejrzanej działalności,
- wspieranie i koordynowanie wymiany informacji między jednostkami analityki finansowej oraz między jednostkami analityki finansowej a innymi właściwymi organami.

Siedziba AMLA znajduje się we Frankfurcie nad Menem w Niemczech. KE jest odpowiedzialna za ustanowienie i początkowe funkcjonowanie tej instytucji do 31 grudnia 2025 r.

Rozporządzenie AML ustanawia podstawy prawne w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. W regulacji tej rozszerzono dotychczasową definicję podmiotów zobowiązanych, tj. podmiotów które muszą spełniać wymogi w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. Obowiązki związane z zachowaniem należytej staranności wobec klientów oraz obowiązki sprawozdawcze zostały nałożone m. in. na dostawców usług i pośredników w zakresie finansowania społecznościowego. Rozszerzono także stosowanie środków należytej staranności wobec klienta. Podmioty zobowiązane zostały zobligowane do stosowania takich środków, gdy wartość sporadycznej transakcji wynosi 10 000 EUR lub równowartość tej kwoty w walucie krajowej – niezależnie od tego, czy transakcja jest przeprowadzana jako pojedyncza operacja czy w ramach transakcji powiązanych (zgodnie z przepisami V dyrektywy AML¹⁰² wartość sporadycznej transakcji wynosiła 15 000 EUR). Odstępstwo od powyższej zasady dotyczy dostawców usług w zakresie kryptoaktywów, którzy muszą stosować środki należytej staranności wobec klienta podczas przeprowadzania transakcji sporadycznej o wartości co najmniej 1 000 EUR lub równowartości tej kwoty w walucie krajowej – niezależnie od tego, czy transakcja jest przeprowadzana jako pojedyncza operacja czy w ramach transakcji powiązanych.

W omawianej regulacji został wprowadzony zakaz prowadzenia anonimowych rachunków bankowych i płatniczych, anonimowych książeczek oszczędnościowych, anonimowych skrytek depozytowych lub anonimowych rachunków kryptoaktywów, jak również wszelkich rachunków umożliwiających w inny sposób anonimizację posiadacza rachunku bądź anonimizację lub mocniejsze zatajanie transakcji, w tym z wykorzystaniem kryptowalut zwiększających anonimowość. Ponadto instytucje kredytowe i instytucje finansowe działające w charakterze agentów rozliczeniowych nie mogą akceptować płatności dokonywanych za pomocą anonimowych kart przedpłaconych wydanych w państwach trzecich¹⁰³.

¹⁰² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu oraz zmieniająca dyrektywy 2009/138/WE i 2013/36/UE (Dz.U. L 156 z 19.6.2018, str. 43).

¹⁰³ Odstępstwo od tej zasady jest możliwe wyłącznie w sytuacji, jeżeli regulacyjne standardy techniczne opracowane przez AMLA i przyjęte przez KE stanowią inaczej, na podstawie wykazanego niskiego ryzyka.

W art. 80 ust. 1 rozporządzenia AML wprowadzono limit dla osób prowadzących handel towarami lub świadczących usługi do przyjmowania lub dokonywania płatności w gotówce wyłącznie do kwoty 10 000 EUR lub równowartości tej kwoty w walucie krajowej lub obcej, bez względu na to, czy transakcja jest przeprowadzana jako pojedyncza operacja czy kilka operacji, które wydają się być ze sobą powiązane. Powyższy limit nie ma zastosowania do:

- płatności pomiędzy osobami fizycznymi, które nie działają w ramach swoich obowiązków zawodowych,
- płatności lub depozytów dokonywanych w lokalach instytucji kredytowych, dostawców pieniądza elektronicznego i dostawców usług płatniczych.

Państwa członkowskie mogą przyjąć niższe limity po konsultacji z EBC, zgodnie z art. 2 ust. 1 decyzji Rady 98/415/WE¹⁰⁴. Jeżeli zaś na poziomie krajowym istnieją już limity niższe od 10 000 EUR lub równowartości tej kwoty w walucie krajowej lub obcej, nadal mają one zastosowanie.

Państwa członkowskie musiały powiadomić KE o tych limitach do 10 października 2024 r.

VI dyrektywa AML ustanawia przepisy dotyczące:

- środków mających zastosowanie do sektorów narażonych na pranie pieniędzy i finansowanie terroryzmu na poziomie krajowym,
- wymogów w zakresie rejestracji, identyfikacji i kontroli kadry kierowniczej wyższego szczebla i beneficjentów rzeczywistych podmiotów zobowiązanych,
- identyfikacji ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu na poziomie UE i państw członkowskich,
- utworzenia rejestrów beneficjentów rzeczywistych i rachunków bankowych oraz dostępu do nich, a także dostępu do informacji o nieruchomościach,
- obowiązków i zadań jednostek analityki finansowej,
- obowiązków i zadań organów zaangażowanych w nadzór nad podmiotami zobowiązanymi,
- współpracy między właściwymi organami i współpracy z organami objętymi innymi aktami prawnymi UE.

W art. 16 VI dyrektywa AML nakłada na państwa członkowskie obowiązek wprowadzenia scentralizowanych automatycznych mechanizmów, takich jak centralne rejestry lub centralne elektroniczne systemy wyszukiwania danych. Mają one umożliwić terminową identyfikację dowolnej osoby fizycznej lub prawnej posiadającej lub kontrolującej rachunki płatnicze lub rachunki bankowe oznaczone za pomocą numeru IBAN, w tym wirtualnego numeru IBAN, rachunki papierów wartościowych, rachunki kryptoaktywów, a także skrytki depozytowe w instytucji kredytowej lub instytucji finansowej na ich terytorium.

¹⁰⁴ Decyzja Rady z dnia 29 czerwca 1998 r. w sprawie konsultacji Europejskiego Banku Centralnego udzielanych władzom krajowym w sprawie projektów przepisów prawnych (Dz.U. L 189 z 3.7.1998, str. 42).

*Dyrektywa dotycząca dostępu właściwych organów do scentralizowanych rejestrów rachunków bankowych*¹⁰⁵

Regulacja ta zmienia dyrektywę 2019/1153¹⁰⁶ i ma na celu zapewnienie właściwym organom dostępu i możliwości przeszukiwania informacji o rachunkach bankowych (w tym o rachunkach płatniczych) zgromadzonych w scentralizowanych rejestrach rachunków bankowych w innych państwach członkowskich. Omawiana dyrektywa weszła w życie 9 lipca 2024 r. Wprowadza ona wymóg, aby instytucje finansowe i instytucje kredytowe w całej UE, w tym dostawcy usług w zakresie kryptoaktywów, przekazywały rekordy transakcji (tj. szczegółowe informacje dotyczące operacji przeprowadzanych w określonym czasie za pośrednictwem danego rachunku płatniczego lub rachunku bankowego zidentyfikowanych za pomocą numeru IBAN lub szczegółowe informacje dotyczące transferu kryptoaktywów) w formie łatwej do przetwarzania i analizy przez właściwe organy.

Na podstawie art. 32a dyrektywy 2015/849¹⁰⁷ państwa członkowskie zostały zobowiązane do ustanowienia scentralizowanych zautomatyzowanych mechanizmów, takich jak centralne rejestry lub centralne systemy wyszukiwania danych elektronicznych, które będą umożliwiły identyfikację każdej osoby fizycznej lub prawnej posiadającej lub kontrolującej rachunki płatnicze, rachunki bankowe oraz skrytki depozytowe. Zgodnie z dyrektywą (UE) 2019/1153 upoważnione do bezpośredniego dostępu do odnoszących się do rachunków bankowych informacji, które są zawarte w scentralizowanych rejestrach rachunków bankowych¹⁰⁸ prowadzonych przez państwa członkowskie, zostały krajowe właściwe organy wyznaczone przez te państwa członkowskie. Rejestry te, zgodnie z omawianą wcześniej dyrektywą 2024/1640, mają do 10 lipca 2029 r. zostać zintegrowane za pośrednictwem systemu integracji rejestrów rachunków bankowych, który ma być opracowany i obsługiwany przez KE. Na podstawie art. 16 ust. 9 VI dyrektywy AML dostęp do informacji o rachunkach za pośrednictwem tego systemu integrującego przyznano jednostkom analityki finansowej, AMLA oraz organom nadzorczym. Aby zapobiec i ułatwić wykrywanie poważnych przestępstw, które mają także transgraniczny charakter, omawiana dyrektywa nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia, aby ich właściwe organy miały uprawnienia do bezpośredniego i natychmiastowego dostępu – za pośrednictwem wspomnianego

¹⁰⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1654 z dnia 31 maja 2024 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2019/1153 w odniesieniu do dostępu właściwych organów do scentralizowanych rejestrów rachunków bankowych za pośrednictwem systemu integracji oraz w odniesieniu do środków technicznych ułatwiających korzystanie z rekordów transakcji (Dz.U. L 2024/1654, 19.6.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1654/oj>).

¹⁰⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1153 z dnia 20 czerwca 2019 r. ustanawiająca zasady ułatwiające korzystanie z informacji finansowych i innych informacji w celu zapobiegania niektórym przestępstwom, ich wykrywania, prowadzenia dochodzeń w ich sprawie lub ich ścigania oraz uchylająca decyzję Rady 2000/642/WSiSW (Dz.U. L 186 z 11.07.2019, s. 122).

¹⁰⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE (Dz.U. L 141 z 5.6.2015, s. 73).

¹⁰⁸ Scentralizowane rejestry rachunków bankowych w dyrektywie 2019/1153 oznaczają scentralizowane zautomatyzowane mechanizmy, o których mowa we wspomnianej dyrektywie 2015/849.

systemu integrującego – do informacji dotyczących rachunków bankowych i przeszukiwania takich informacji również w innych państwach członkowskich. Regulacja ta nałożyła na państwa członkowskie obowiązek wprowadzenia w życie do 10 lipca 2029 r. przepisów niezbędnych do zapewnienia właściwym organom dostępu do takich informacji.

Ponadto z uwagi na różnice w formatach wykorzystywanych do przekazywania rekordów transakcji i związane z tym trudności w ich przetwarzaniu, które utrudniają wymianę informacji między właściwymi organami różnych państw UE oraz prowadzenie transgranicznych dochodzeń finansowych, omawiany akt prawny nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia, aby do 10 lipca 2027 r. instytucje finansowe i instytucje kredytowe, w tym dostawcy usług w zakresie kryptoaktywów, przestrzegały specyfikacji technicznych i przekazywały rekordy transakcji w ustrukturyzowanym formacie elektronicznym oraz w określony sposób.

7.4.2. Projekty krajowych aktów prawnych związanych z funkcjonowaniem polskiego systemu płatniczego

Projekt rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie identyfikatorów i numerów rozliczeniowych nadawanych niektórym dostawcom usług płatniczych oraz unikatowych identyfikatorów nadawanych rachunkom płatniczym prowadzonym przez tych dostawców¹⁰⁹

W marcu 2024 r. skierowano do konsultacji publicznych projekt rozporządzenia Ministra Finansów określającego sposób nadawania przez NBP niebędącym bankami dostawcom usług płatniczych identyfikatorów i numerów rozliczeniowych, zakres i sposób przekazywania do NBP przez dostawców informacji w celu ich nadania oraz sposób nadawania unikatowych identyfikatorów rachunkom płatniczym prowadzonym przez tych dostawców.

Projekt rozporządzenia został przygotowany w związku ze zmianą w *ustawie o usługach płatniczych*¹¹⁰. Nowelizacja¹¹¹ tej ustawy z sierpnia 2023 r. wprowadziła nowy przepis upoważniający ministra właściwego do spraw instytucji finansowych do określenia sposobu publikacji przez NBP wykazu identyfikatorów dostawców i numerów rozliczeniowych. Projektowane rozporządzenie ma zastąpić dotychczasowe rozporządzenie¹¹² odnoszące się do tych zagadnień.

¹⁰⁹ Projekt rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie identyfikatorów i numerów rozliczeniowych nadawanych niektórym dostawcom usług płatniczych oraz unikatowych identyfikatorów nadawanych rachunkom płatniczym prowadzonym przez tych dostawców ([Projekt \(rcl.gov.pl\)](#)).

¹¹⁰ Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2024 r. poz. 30).

¹¹¹ Ustawa z dnia 16 sierpnia 2023 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem rozwoju rynku finansowego oraz ochrony inwestorów na tym rynku (Dz. U. poz. 1723).

¹¹² Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 5 lipca 2017 r. w sprawie identyfikatorów i numerów rozliczeniowych nadawanych niektórym dostawcom usług płatniczych oraz unikatowych identyfikatorów nadawanych rachunkom płatniczym prowadzonym przez tych dostawców (Dz. U. z 2022 r. poz. 1181).

*Projekt ustawy o kryptoaktywach*¹¹³

Pod koniec czerwca 2023 r. weszło w życie unijne rozporządzenie w sprawie rynków kryptoaktywów (dalej: MiCA)¹¹⁴. Przepisy tego aktu prawnego stosuje się od 30 grudnia 2024 r., przy czym od 30 czerwca 2024 r. stosuje się wymogi dotyczące tokenów powiązanych z aktywami (ART) oraz tokenów będących pieniądzem elektronicznym. Dla zapewnienia stosowania MiCA w Polsce niezbędne jest uchwalenie ustawy, która m.in. określi organ odpowiedzialny za nadzór nad emitentami kryptoaktywów i podmiotami świadczącymi usługi w zakresie kryptoaktywów.

Projekt *ustawy o kryptoaktywach* powierza nadzór nad rynkiem kryptoaktywów Komisji Nadzoru Finansowego, między innymi dając temu organowi uprawnienia do przeprowadzania kontroli działalności podmiotów działających na tym rynku. Projekt zawiera ponadto szczegółowe rozwiązania dotyczące procedury licencyjnej (w zakresie nieuregulowanym rozporządzeniem MiCA), przepisy dotyczące tajemnicy zawodowej i dostępu do informacji objętej tajemnicą zawodową, jak również ustala obowiązki informacyjne emitentów kryptoaktywów i podmiotów świadczących usługi w zakresie kryptoaktywów. Projekt ustawy uprawnia też KNF do nakładania kar i sankcji administracyjnych w przypadkach naruszenia przez nadzorowane podmioty wymogów rozporządzenia MiCA, jak również zawiera sankcje karne za naruszenia niektórych postanowień tej regulacji.

Projektodawca proponuje ponadto utworzenie krajowego rejestru domen internetowych wykorzystywanych przez podmioty świadczące usługi w zakresie kryptoaktywów bez zezwolenia. Dostawcy usług dostępu do Internetu byliby zobowiązani do blokowania dostępu użytkowników do wskazanych w rejestrze domen. Wpisu do tego rejestru dokonywałaby KNF.

Przedstawiony projekt zawiera również propozycję skrócenia okresu przejściowego, podczas którego podmioty, które uzyskały wpis do rejestru działalności w zakresie walut wirtualnych (prowadzonego na podstawie *ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu*¹¹⁵), mogłyby świadczyć bez zezwolenia KNF wyszczególnione w ich wpisie do rejestru usługi w zakresie walut wirtualnych. Rozporządzenie MiCA przewiduje świadczenie takich usług na podstawie przepisów przejściowych maksymalnie do 1 lipca 2026 r. Art. 143 tej regulacji daje jednak możliwość skrócenia okresu przejściowego, jeśli władze krajowe uznają, że rozwiązania narodowe dotyczące dostawców usług w zakresie kryptoaktywów, obowiązujące przed wejściem w życie rozporządzenia MiCA, są mniej rygorystyczne niż te wynikające z przepisów MiCA. Ponieważ dotychczasowe krajowe regulacje obowiązujące podmioty świadczące usługi w zakresie walut wirtualnych obejmowały jedynie zagadnienia

¹¹³ Projekt ustawy o kryptoaktywach (projekt z dnia 22 lutego 2024 r.), <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12382311/katalog/13040393#13040393>.

¹¹⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1114 z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie rynków kryptoaktywów oraz zmiany rozporządzeń (UE) nr 1093/2010 i (UE) nr 1095/2010 oraz dyrektyw 2013/36/UE i (UE) 2019/1937 (Dz. Urz. UE L 150 z 9.6.2023, s. 40).

¹¹⁵ Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. z 2023 r. poz. 1124).

przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, Ministerstwo Finansów zaproponowało w projekcie skrócenie okresu przejściowego do 30 czerwca 2025 r.

Jednocześnie w projekcie zaproponowano wprowadzenie możliwości wykreślenia podmiotów z istniejącego obecnie rejestru działalności w zakresie walut wirtualnych w przypadku, gdy taki podmiot odmawia przyjęcia lub nie odbiera zawiadomienia o kontroli wszczynanej na podstawie ustawy *Prawo przedsiębiorców*¹¹⁶, lub też dwukrotnie nie wypełni obowiązków sprawozdawczych nałożonych przez GIFF. Uzasadnieniem takiego rozwiązania jest w opinii projektodawcy wysokie ryzyko prowadzenia działalności nielegalnej, zarówno oszustw, jak i prania pieniędzy, przez masowo wpisywane do istniejącego rejestru podmioty.

Omawiany projekt zakłada wejście w życie ustawy o kryptoaktywach w dniu 30 grudnia 2024 r.

*Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem operacyjnej odporności cyfrowej sektora finansowego*¹¹⁷

Projektowana ustawa ma wprowadzić do polskiego systemu prawnego i zapewnić możliwość stosowania rozporządzenia DORA¹¹⁸ oraz dyrektywy zmieniającej przepisy unijne w związku z tym rozporządzeniem¹¹⁹. Wprowadzenie wymogów rozporządzenia DORA ma na celu podniesienie odporności podmiotów finansowych na zdarzenia operacyjne pojawiające się w cyberprzestrzeni i ograniczenie związanych z nimi zagrożeń dla stabilności finansowej i bezpiecznego funkcjonowania rynku finansowego. Rozwój gospodarki cyfrowej zwiększa bowiem wykorzystanie technologii teleinformatycznych (ICT) w sektorze finansowym, co powoduje wzrost narażenia na ryzyko cybernetyczne zarówno pojedynczych instytucji finansowych, jak i całego systemu finansowego.

Rozporządzenie DORA i wspomniana dyrektywa harmonizują wymogi dotyczące operacyjnej odporności cyfrowej i bezpieczeństwa ICT w obszarze usług finansowych. Choć, co do zasady, wymogi rozporządzenia DORA wiążą podmioty finansowe bezpośrednio, to niektóre przepisy wymagają na przykład wskazania odpowiedniej krajowej instytucji publicznej i przekazania jej niezbędnych uprawnień nadzorczych umożliwiających stosowanie rozporządzenia DORA.

Omawiany projekt regulacji zmienia przepisy niektórych ustaw sektorowych, między innymi dotyczących instytucji świadczących usługi płatnicze i banków, doprecyzowując obowiązki tych

¹¹⁶ Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2024 r. poz. 236).

¹¹⁷ Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem operacyjnej odporności cyfrowej sektora finansowego (Projekt z dnia 5 kwietnia 2024 r.), <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12384252>

¹¹⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2554 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie operacyjnej odporności cyfrowej sektora finansowego i zmieniającego rozporządzenia (WE) nr 1060/2009, (UE) nr 648/2012, (UE) nr 600/2014, (UE) nr 909/2014 oraz (UE) 2016/1011 (Dz. Urz. UE L 333 z 27.12.2022, s. 1);

¹¹⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2022/2556 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie zmiany dyrektyw 2009/65/WE, 2009/138/WE, 2011/61/UE, 2013/36/UE, 2014/59/UE, 2014/65/UE, (UE) 2015/2366 oraz (UE) 2016/2341 w odniesieniu do operacyjnej odporności cyfrowej sektora finansowego (Dz. Urz. UE L 333 z 27.12.2022, s. 153).

podmiotów związane z przestrzeganiem przepisów rozporządzenia DORA¹²⁰. Wskazuje KNF jako podmiot odpowiedzialny za nadzór nad przestrzeganiem wymogów rozporządzenia DORA w Polsce. Zobowiązuje ten organ nadzoru do kontroli działalności podmiotów finansowych (również w formie inspekcji na miejscu) w zakresie zarządzania ryzykiem ICT, w tym analizy wyników testów operacyjnej odporności cyfrowej sieci i systemów informatycznych nadzorowanych podmiotów. W ramach czynności nadzorczych projekt przewiduje możliwość formułowania zaleceń pionspekcyjnych i zlecenia przeprowadzenia dodatkowych zaawansowanych testów operacyjnej odporności cyfrowej przez podmioty o szczególnym znaczeniu w systemie finansowym. Projekt daje KNF uprawnienia do stosowania sankcji w przypadku naruszenia obowiązków zawartych w rozporządzeniu.

Projekt zakłada wejście w życie omawianej ustawy 17 stycznia 2025 r. (zgodnie z harmonogramem określonym w rozporządzeniu DORA).

7.5. Działania w zakresie upowszechniania obrotu bezgotówkowego

Najważniejszą inicjatywą służącą popularyzacji płatności bezgotówkowych w Polsce jest *Program wsparcia obrotu bezgotówkowego*, koordynowany przez Fundację Polska Bezgotówkowa (FPB)¹²¹. Program ten ma na celu upowszechnienie wśród konsumentów płatności bezgotówkowych przez rozwój sieci akceptacji tych płatności wspierany okresowym dofinansowaniem terminali płatniczych dla przedsiębiorców oraz podmiotów sektora publicznego.

Według zasad operacyjnych programu obowiązujących od 1 maja 2024 r., w ramach współpracy z podmiotami komercyjnymi fundacja oferuje dofinansowanie nowego terminala przez 12 miesięcy i do kwoty 100 tys. zł.¹²² Przedsiębiorca może otrzymać dofinansowanie jednego terminala oraz do trzech urządzeń samoobsługowych (*vending*) oraz, pod warunkiem spełnienia określonych zasad, dodatkowego terminala aplikacyjnego. Możliwość skorzystania z dofinansowania na dodatkowy terminal ma charakter pilotażowy i, zgodnie z regulaminem, będzie oferowana do 31 grudnia 2024 r. W przypadku podmiotów prowadzących działalność

¹²⁰ Ustawa zmienia m.in. przepisy: ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 930, z późn. zm.); ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz. U. z 2023 r. poz. 2488); ustawy z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (Dz. U. z 2023 r. poz. 681, z późn. zm.); ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz. U. z 2023 r. poz. 646, z późn. zm.); ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 135); ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2024 r. poz. 30); ustawy z dnia 11 września 2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Dz. U. z 2023 r. poz. 656, z późn. zm.); ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (Dz. U. z 2024 r. poz. 487); ustawy z dnia 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa (Dz. U. z 2023 r. poz. 913, z późn. zm.).

¹²¹ Informacje o działalności Fundacji Polska Bezgotówkowa: <https://polskabezgotowkowa.pl/>

¹²² *Program Wsparcia Obrotu Bezgotówkowego – Wyciąg dla Akceptantów standardowych*, www.polskabezgotowkowa.pl, https://api.polskabezgotowkowa.pl/uploads/Wyciąg_dla_Akceptanta_standardowego_PWOB_wersja_14_0_b7f_0538319.pdf

w zakresie transportu osób (z wyłączeniem taksówek) i korzystających wyłącznie z terminali płatniczych liczba ta może wynieść do 20 urządzeń.

W I półroczu 2024 r. kontynuowano działania wspierające rozbudowę sieci akceptacji instrumentów płatniczych wśród przedsiębiorców. Według danych FPB, od uruchomienia omawianego programu do czerwca 2024 r. liczba umów na dofinansowanie terminali płatniczych dla tej grupy akceptantów płatności wyniosła 481,0 tys. (przyrost w I półroczu 2024 r. o ponad 24,2 tys.), a liczba urządzeń nim objętych osiągnęła 636,2 tys. (wzrost o 24,2 tys.). W analizowanym okresie dokonano z użyciem tych terminali 251 mln transakcji o wartości 19,0 mld zł. W jednym terminalu objętym programem realizowano średnio 99 transakcji miesięcznie o wartości 7,5 tys. zł. Przeciętna płatność w takim urządzeniu wyniosła 76 zł.

W programie FPB mogą uczestniczyć także instytucje administracji publicznej i urzędy samorządu terytorialnego każdego stopnia, a także podmioty przez nie utworzone i kontrolowane, które nie są przedsiębiorstwami państwowymi lub spółkami prawa handlowego, takie jak zakłady i jednostki budżetowe, instytucje kultury i służba zdrowia.¹²³ Mogą one uzyskać finansowanie na pokrycie kosztów m.in. instalacji terminali, ich obsługi, serwisowania oraz obsługi transakcji bezgotówkowych w liczbie odpowiadającej liczbie punktów kasowych działających w danej jednostce. W okresie od 1 września 2018 r., tj. od momentu rozszerzenia programu o podmioty sektora publicznego¹²⁴, do końca czerwca 2024 r. przystąpiły do niego 2 851 jednostki administracji publicznej, w których zainstalowano łącznie 15 279 terminali. W I półroczu 2024 r. przybyło 79 nowych akceptantów i udostępniono 485 nowych urządzeń dla tej grupy podmiotów. W tym okresie z użyciem terminali objętych programem w sektorze publicznym dokonano 5,1 mln transakcji o wartości 867,4 mln zł.

W analizowanym półroczu FPB wspierała także wykorzystanie urządzeń samoobsługowych z funkcją przyjmowania płatności bezgotówkowych. W ramach tej działalności fundacja zorganizowała wraz z Katolicką Agencją Informacyjną konkurs *Aktywna parafia*, którego laureaci – 10 parafii – otrzymali urządzenia bezgotówkowe (datkomaty i terminale płatnicze). Ponadto, we współpracy z Ministerstwem Cyfryzacji i Centralnym Ośrodkiem Informatyki, realizowała projekt uruchomienia płatności kartami w aplikacji mObywatel.

Fundacja kontynuowała prace uczestników rynku związane z wprowadzeniem w Polsce nowego standardu płatności kartowych dla sklepów internetowych – *Click to Pay*. W czerwcu 2024 r. nastąpiło rynkowe uruchomienie tej usługi przez operatora płatności. Ponadto w I półroczu 2024 r. FPB popularyzowała usługę *cash back* i usługę terminala w telefonie (aplikacja softPOS), a także prowadziła działania edukacyjne skierowane do przedsiębiorców i konsumentów. W ramach

¹²³ Program Wsparcia Obrotu Bezgotówkowego – Wyciąg dla Akceptantów sektorowych, [www.polskabezgotowkowa.pl, https://api.polskabezgotowkowa.pl/uploads/Wyciąg_dla_Akceptanta_sektorowego_PWOB_wersja_14_0_aa9847a014.pdf](https://api.polskabezgotowkowa.pl/uploads/Wyciąg_dla_Akceptanta_sektorowego_PWOB_wersja_14_0_aa9847a014.pdf)

¹²⁴ Od kwietnia 2017 r. do sierpnia 2018 r. podmioty sektora publicznego mogły uczestniczyć w *Programie upowszechniania płatności bezgotówkowych w jednostkach administracji publicznej*, realizowanym przez Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii oraz KIR S.A.

działalności badawczej fundacja zleciła przeprowadzenie szóstej edycji badania pt. *Zwyczajne płatnicze a rozwój akceptacji kart w Polsce*, a także wsparła m.in. analizy dotyczące znajomości usługi *cash back*, luk akceptacji (czyli obszarów rynku, w których konsumentom nadal brakuje płatności kartą) oraz szarej strefy (projekt prowadzony przez Instytut Prognoz i Analiz Gospodarczych).

7.6. Działania na rzecz ograniczenia wykluczenia finansowego

Sektor bankowy podejmuje działania, których celem jest zapewnienie odpowiedniej jakości obsługi bankowej klientów, także osób z niepełnosprawnościami i szczególnymi potrzebami. Działania te skoncentrowane są na przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu i finansowemu tych osób. Koordynacją podejmowanych inicjatyw zajmuje się Grupa robocza ds. dostępności usług bankowych działająca przy ZBP od 2011 r.

W I połowie 2024 r. działania grupy koncentrowały się na przygotowaniach banków do wypełnienia wymogów wynikających z *dyrektywy w sprawie wymogów dostępności produktów i usług (EAA)*¹²⁵ oraz wprowadzającej ją do krajowego porządku prawnego *ustawy o zapewnianiu spełniania wymagań dostępności niektórych produktów i usług przez podmioty gospodarcze*¹²⁶. Przepisy te określają rozwiązania, dotyczące infrastruktury dostawców usług płatniczych oraz stosowanych przez nich procesów, których implementacja ma zapewnić możliwie najszerszą dostępność usług finansowych dla wszystkich zainteresowanych. Ponadto, w omawianym okresie grupa opracowywała wytyczne na potrzeby interpretacji wyżej wymienionej ustawy oraz plan włączenia organizacji zrzeszających osoby z niepełnosprawnością w proces przygotowania środowiska bankowego do spełniania wspomnianych wymogów dostępności.

7.7. Działania na rzecz SEPA

Paneuropejskie polecenie przelewu w euro – SEPA Credit Transfer (SCT)

Na koniec czerwca 2024 r.¹²⁷ uczestnikami podstawowego schematu polecenia przelewu SEPA było 23 polskich dostawców usług płatniczych, a uczestnikami schematu natychmiastowego polecenia przelewu SEPA (SCT Inst) dwóch dostawców usług płatniczych. NBP był bankiem rozliczeniowym w obsłudze SCT dla 17 banków, które podpisały z bankiem centralnym umowę

¹²⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/882 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wymogów dostępności produktów i usług (Dz. Urz. UE L 151/70 z 7.6.2019, s. 70-115).

¹²⁶ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2024 r. o zapewnianiu spełniania wymagań dostępności niektórych produktów i usług przez podmioty gospodarcze (Dz. U. 2024 poz. 731).

¹²⁷ Zgodnie z listą podmiotów, dla których ostatni termin zgłaszania się do European Payments Council w 2024 r. wyznaczono na 17 maja (z pierwszym dniem operacyjnym 1 lipca 2024 r.): [List of payment service providers who can make and receive SEPA transactions | European Payments Council](#)
Lista uczestników poszczególnych schematów: [EPC134-24 v1.0 Overview scheme adherence 2024-06-07 0.pdf \(europeanpaymentscouncil.eu\)](#)

w sprawie uczestnictwa pośredniego w systemie STEP2-T SEPA Credit Transfer. Przelewy transgraniczne SCT są przekazywane do EBA Clearing, będącego operatorem tego systemu, przy wykorzystaniu systemu Euro Elixir organizowanego przez KIR S.A. Rozrachunek płatności z systemu STEP2-T (usługa SCT) następuje w systemie TARGET.

Od 1 marca 2024 r. w systemie STEP2-T został udostępniony pakiet usług FPAD¹²⁸ zawierający m.in. narzędzia umożliwiające ocenę ryzyka wystąpienia oszustwa w danej transakcji. Ocena ta jest dokonywana na podstawie danych o zleceniach przetworzonych w systemach STEP2-T i RT1 (system płatności natychmiastowych w euro prowadzony przez EBA Clearing). Wspomniane narzędzia mają wspierać uczestników systemu STEP2-T oraz przyłączonych za ich pośrednictwem uczestników pośrednich w przeciwdziałaniu transakcjom oszukańczym.

Dzięki współpracy KIR S.A. z izbami rozliczeniowymi w ramach EACHA (European Automated Clearing House Association) uczestnicy systemu Euro Elixir mają możliwość realizacji transakcji SCT do wybranych krajów bez konieczności pośrednictwa systemu STEP2-T. Według stanu na koniec czerwca 2024 r. KIR S.A. wymieniała w ten sposób zlecenia płatnicze w standardzie SCT z trzema izbami partnerskimi, tj. equensWorldline NV (Holandia i Niemcy), Iberpay (Hiszpania) i Borica Bankservice AD (Bułgaria).

Z danych przekazanych przez dostawców usług płatniczych za I półrocze 2024 r. wynika, że w analizowanym okresie zrealizowano 31,1 mln poleceń przelewu w standardzie SEPA (5,5 mln zleceń krajowych, 7,8 mln transgranicznych wysyłanych i 17,8 mln otrzymanych) o wartości 250,6 mld euro. W porównaniu z poprzednim półroczem oznacza to spadek liczby i wartości takich transakcji płatniczych o, odpowiednio, 1,27% i 3,32%.

Paneuropejskie polecenie zapłaty w euro – SEPA Direct Debit (SDD)

Na koniec czerwca 2024 r. bezpośrednimi uczestnikami w schemacie podstawowym SEPA Direct Debit, tj. dla płatności w euro pomiędzy osobami fizycznymi a przedsiębiorcami na obszarze SEPA, było 4 polskich dostawców usług płatniczych, a w schemacie SEPA Direct Debit dla przedsiębiorców (B2B) trzech dostawców, podobnie jak na koniec grudnia 2023 r. W I półroczu 2024 r. zrealizowano 3,5 tys. poleceń zapłaty w standardzie SEPA na kwotę 80,9 mln euro, co w porównaniu z II półroczem 2023 r.¹²⁹ stanowiło wzrost ich liczby o 6,6% oraz ich wartości o 11,1%.

¹²⁸ *Fraud Pattern and Anomaly Detection* – pakiet usług z narzędziami oceny ryzyka oszustw i anomalii.

¹²⁹ Procentowe zmiany liczby i wartości transakcji zostały wyliczone z uwzględnieniem przekazanych przez dostawców usług płatniczych skorygowanych danych za II półrocze 2023 r.

8. Wyniki wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego

8.1. Zwyczaje płatnicze a rozwój sieci akceptacji kart w Polsce: badanie konsumenckie 2023

Celem badania *Zwyczaje płatnicze a rozwój sieci akceptacji kart w Polsce: badanie konsumenckie*, przeprowadzanego corocznie w latach 2018-2023 w ramach programu badawczego Fundacji Polska Bezgotówkowa, było zbadanie wpływu rosnącego zasięgu akceptacji kart na zmianę postrzegania ich użyteczności oraz zwyczajów płatniczych konsumentów¹³⁰.

Wyniki badania zrealizowanego w 2023 r. potwierdziły dalszy rozwój płatności bezgotówkowych w Polsce oraz większą skłonność mieszkańców do korzystania z bezgotówkowych instrumentów płatniczych. Według odpowiedzi udzielonych przez ankietowanych, udział płatności bezgotówkowych w liczbie transakcji płatniczych zrealizowanych w 2023 r., wzrósł o 3 p.p. w porównaniu z badaniem przeprowadzonym w 2022 r. i osiągnął historycznie najwyższy poziom – 65%. Do dokonania płatności uczestnicy badania wykorzystywali: karty płatnicze (40%), gotówkę (35%), mobilne płatności zbliżeniowe wykonane telefonem z zastosowaniem technologii NFC (16%), aplikacje i platformy sprzedażowe (4%), a także system BLIK (3%) oraz przelewy (2%).

Na zmniejszenie skali wykorzystania gotówki w płatnościach wskazywały wyniki wcześniejszych edycji badania. Jeszcze w 2018 r. 57% płatności detalicznych w stacjonarnych punktach handlowo-usługowych realizowano gotówką. W 2019 r. udział gotówki w płatnościach spadł do 54%, natomiast w 2020 r. (po wybuchu pandemii COVID-19) po raz pierwszy odnotowano w Polsce przewagę płatności bezgotówkowych (54%). W kolejnych latach nastąpił dalszy wzrost użycia instrumentów bezgotówkowych. Wyniki omawianej edycji badania wskazują na szybki rozwój płatności mobilnych realizowanych z wykorzystaniem telefonów z technologią NFC (w 2022 r. korzystało z nich 10% Polaków, a w 2023 r. już 16%).

Zwyczaje płatnicze Polaków różnią się w zależności od ich wieku, wykształcenia oraz miejsca zamieszkania. Osoby starsze, mniej wykształcone, mieszkające na wsi oraz w mniejszych miejscowościach częściej korzystają z gotówki. Jest to związane m.in. z poziomem ubankowienia dorosłych Polaków, czyli włączenia do usług finansowych przez posiadanie i korzystanie z rachunku bankowego. W 2023 r. takie rachunki posiadało 86,8% dorosłych Polaków – wskaźnik ten był niewiele większy niż w 2018 r. (84%). Oznacza to, że nadal dość liczna grupa Polaków nie posiadała rachunku bankowego. Jednocześnie w latach 2018-2023 odnotowano wyraźny wzrost

¹³⁰ Badanie zostało zaprojektowane przez firmę POLASIK Research i przeprowadzone na reprezentatywnej grupie dorosłych Polaków metodą wywiadów telefonicznych (CATI) we współpracy z agencją badawczą Minds & Roses na zlecenie Fundacji Polska Bezgotówkowa.

wskazań respondentów dotyczących korzystania z mobilnych instrumentów płatniczych, takich jak płatności oferowane w systemie BLIK (wzrost z 15% do 50%), zbliżeniowe płatności mobilne telefonem z funkcją NFC (wzrost z 10% do 30%), oraz z aplikacji mobilnej banku (wzrost z 31% do 60%).

Uczestnicy badania zostali poproszeni o ocenę sieci akceptacji kart płatniczych, czyli możliwości płacenia bezgotówkowo, w 19 branżach handlowych i usługowych. Na tej podstawie opracowano tzw. wskaźnik pewności akceptacji¹³¹. Z odpowiedzi respondentów wynika, że supermarkety, drogerie, apteki, stacje paliw, sklepy z obuwiem i odzieżą, sklepy RTV/AGD oraz sklepy z meblami i materiałami budowlanymi są postrzegane jako miejsca, w których niemal na pewno możliwe jest płacenie w formie bezgotówkowej (wartość wskaźnika przekracza 90%). W porównaniu z 2018 r., wskaźnik ten wzrósł prawie we wszystkich branżach (za wyjątkiem usług w domu). Wciąż jednak występują luki w akceptacji kart w części branż usługowych oraz w automatach sprzedażowych.

Na podstawie zebranych odpowiedzi dokonano segmentacji konsumentów ze względu na skalę możliwości i rzeczywistego wykorzystania bezgotówkowych instrumentów płatniczych. Oszacowano, że wśród dorosłych konsumentów w Polsce:

- 22% płaci prawie wyłącznie bezgotówkowo (maksymalnie 5% transakcji w ciągu roku wykonuje gotówką),
- 42% to osoby płacące głównie bezgotówkowo (nie więcej niż 95% i nie mniej niż 50% transakcji realizowanych bezgotówkowo),
- 14% korzysta z bezgotówkowych instrumentów płatniczych, ale w mniejszym stopniu niż z gotówki (do 50% transakcji dokonanych bezgotówkowo),
- 8% to osoby płacące tylko gotówką, ale posiadające rachunek bankowy (ROR),
- 12% to osoby niebankowione, czyli nieposiadające rachunku bankowego (ROR) i płacące tylko gotówką.

W wynikach badania z 2018 r. udziały te wynosiły, odpowiednio, 5%, 36%, 20%, 23% oraz 15%. Potwierdza to znaczące zwiększenie zainteresowania konsumentów korzystaniem z bezgotówkowych instrumentów płatniczych w okresie trwania projektu badawczego.

Respondenci wyrazili także swoje opinie na temat cech poszczególnych metod płatności, które mogą mieć bezpośrednie przełożenie na preferencje dotyczące wyboru danego sposobu płatności. Ocenie poddano: wygodę, szybkość użycia, bezpieczeństwo instrumentów płatniczych oraz poczucie kontroli nad finansami osobistymi. Bezgotówkowe metody płatności w latach 2018-2023 były trwale pozytywnie postrzegane przez zdecydowaną większość konsumentów pod względem szybkości, wygody i bezpieczeństwa. Natomiast poczucie kontroli nad finansami domowymi, w ocenie uczestników badania, znacznie lepiej zapewniała gotówka.

¹³¹ Jest on rozumiany jako ocena, według pięciopunktowej skali, w odniesieniu do stwierdzenia: „prawie wszędzie lub w większości punktów można płacić kartami tam, gdzie robię zakupy w mojej okolicy”.

8.2. Preferencje płatnicze Polaków 2024 – Badanie płatności wśród konsumentów

Badanie *Preferencje płatnicze Polaków 2024*¹³² miało na celu sprawdzenie, jak często Polacy płacą bezgotówkowymi instrumentami, w jakich miejscach, oraz jakie są powody korzystania tylko z gotówki. Zbadano również podejście respondentów do dodatkowych usług świadczonych z wykorzystaniem terminali płatniczych oraz innowacyjnych rozwiązań płatniczych, takich jak np. autoryzacja płatności dłonią czy tęczówką oka. Badanie zostało przeprowadzone w styczniu 2024 r. na reprezentatywnej grupie dorosłych Polaków.

Wyniki badania wskazują, że udział konsumentów, którzy regularnie (tj. zawsze lub prawie zawsze, raz w tygodniu lub częściej) płacą kartą, telefonem bądź zegarkiem wzrósł do blisko 75%, czyli o niemal 5 pkt. proc. w porównaniu z wynikami poprzedniej edycji badania zrealizowanej w lipcu 2022 r. Do miejsc, w których najczęściej konsumenci płacili instrumentami bezgotówkowymi, należały supermarkety (74% wskazań), apteki (58%) i stacje paliw (57%). W małych punktach handlowo-usługowych (np. bazy i warzywniaki, punkty ksero, zakłady szewskie i krawieckie, u korepetytorów) nadal często używana była gotówka.

Z badania wynika również, że 18% badanych nigdy nie płaciła bezgotówkowo w stacjonarnych punktach handlowo-usługowych bądź robiła to bardzo rzadko (raz w miesiącu lub rzadziej). Prawie 59% respondentów w tej grupie twierdzi, że płaci gotówką z przyzwyczajenia, 47,5% z nich uważa, że dzięki gotówce łatwiej kontroluje swoje wydatki, a 39% nie lubi płacić bezgotówkowo.

Według badania respondenci korzystali z następujących, dodatkowych funkcji terminali płatniczych: płatności kartami lojalnościowymi, podarunkowymi, bonami towarowymi (24,6%), zwrot kwoty za zakupy na rachunek karty, np. w przypadku reklamacji towaru (23,5%), oraz wypłata gotówki z kasy sklepu przy okazji płacenia za zakupy – tzw. usługa *cash back* (22,0%). Do mniej popularnych usług należały: doładowanie telefonu (17,3%), możliwość zostawienia napiwku w restauracji (15,4%), wykupienie okresowego biletu komunikacji miejskiej bezpośrednio na kartę płatniczą (9,7%), a także wpłata gotówki na kartę w kasie sklepu (7,4%) i możliwość płatności w różnych walutach (7,1%).

Wyniki badania wskazują, że prawie połowa Polaków jest zainteresowana innowacyjnymi usługami płatniczymi. Respondenci najchętniej skorzystaliby z płatności: odciskiem palca (21%), za pomocą nowoczesnych urządzeń i automatów samoobsługowych (17,6%), odciskiem dłoni (11,1%), tęczówką oka (8,5%) i z wykorzystaniem systemów *smart home* (8,4%).

¹³² Badanie zostało zrealizowane na zlecenie Fiserv Polska S.A. przez Instytut Badań Rynkowych i Społecznych (IBRiS) metodą telefonicznych, standaryzowanych wywiadów kwestionariuszowych wspomaganych komputerowo (CATI). Raport zawierający szczegółowe wyniki badania jest dostępny na stronie internetowej: https://www.polcard.pl/content/dam/polcard_pl/pl/pl/pdf/raporty/Raport_Fiserv_final.pdf

8.3. Zwyczaje płatnicze w Polsce w 2023 r.

Celem badania pt. *Zwyczaje płatnicze w Polsce w 2023 r.*, zrealizowanego przez NBP, było zbadanie wykorzystania gotówki i instrumentów bezgotówkowych w transakcjach płatniczych dokonywanych przez Polaków w ich codziennym życiu. Takie badania są realizowane regularnie przez bank centralny od 2012 r. Dzięki dwuczęściowej konstrukcji badania, składającego się z ankiety oraz trzydniowego dzienniczka płatności, możliwe było skonfrontowanie deklaracji dotyczących wybranych preferencji płatniczych z rzeczywistymi zachowaniami konsumentów w Polsce. Badanie zostało przeprowadzone w okresie od 16 września do 16 października 2023 r. na reprezentatywnej próbie 1 254 respondentów w wieku 15 lat i więcej. Grupa respondentów w wieku 18 lat i więcej, których dotyczą prezentowane wyniki, liczyła 1 225 osób.

W ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie z gotówki skorzystało 96,9% jego uczestników, przy czym dla 12,7% z nich płatność gotówką była jedyną metodą płatności. Nieco mniej osób (86,5%) skorzystało w tym okresie z karty płatniczej. Do innych powszechnie wykorzystywanych bezgotówkowych instrumentów płatniczych należały przelewy (67,3%), w tym zlecenie stałe, płatności za pomocą kodu BLIK (49,5%) oraz polecenia zapłaty (17,8%).

W ramach trzydniowego badania dzienniczkowego respondenci zrealizowali z użyciem gotówki 40,2% płatności odpowiadających za 28,1% wartości wszystkich transakcji. Wśród transakcji zdalnych (głównie w handlu elektronicznym) największy udział miały niekartowe płatności mobilne w systemie BLIK (49,7% liczby i 44,9% wartości transakcji). Popularnymi metodami płatności w obszarze *e-commerce* były również – z podobnymi udziałami – karty płatnicze oraz polecenia przelewu. W przypadku transakcji cyklicznych (opłacenie rachunków) dominujący udział miało polecenie przelewu (60,9% liczby i 63,6% wartości płatności). Udziały pozostałych metod płatności w ogólnej liczbie odnotowanych płatności cyklicznych były zbliżone i wahały się: od 8,5% dla polecenia zapłaty do 10,8% dla gotówki.

Gotówka oraz bezgotówkowe instrumenty płatnicze zostały bardzo dobrze ocenione pod względem podstawowych cech ich używania. Gotówkę oceniono jako najłatwiejszą w użyciu (96%), najbardziej bezpieczną (90%), najtańszą (96%) i najłatwiej dostępną (96%). W przypadku zakupów w kanale stacjonarnym za najszybsze uznane były płatności kartą płatniczą z funkcją zbliżeniową (89%). W kanale internetowym za najszybszy sposób płacenia respondenci uznali płatność gotówką przy odbiorze i płatność za pomocą kodu BLIK (po około 89%). W pozostałych kategoriach cech używanych metod dominowała płatność gotówką przy odbiorze, wysoko oceniona za łatwość użycia (93%), bezpieczeństwo (92%), koszty (91%) oraz powszechną akceptowalność (93%). Taka ocena akceptowalności gotówki może wynikać m.in. z niepełnej wiedzy o wprowadzonym od 5 listopada 2021 r. ustawowym obowiązku akceptacji gotówki. Aż 65,9% ankietowanych nie wiedziało o tej zmianie przepisów, zaś 28,4% nie znała wszystkich sytuacji, kiedy jest możliwa odmowa przyjęcia płatności gotówkowych.

Respondenci podczas trzech dni rejestracji płatności w dzienniczkach pozyskiwali gotówkę głównie przez wypłatę w bankomacie (72,6% liczby i 60,4% wartości transakcji). Pod względem

dostępności, czyli bardzo łatwego i całkiem łatwego dotarcia do punktu wypłaty gotówki, najlepiej oceniono bankomaty (81%) oraz oddziały bankowe i SKOK (49%). Mniej takich ocen otrzymały placówki Poczty Polskiej (25%) i placówki handlowe oferujące usługę wypłaty w sklepie przy okazji dokonywania zakupów (*cash back*) – 19%.

Według badania ankietowego 91,7% dorosłych Polaków posiadało konto bankowe lub rachunek płatniczy, zazwyczaj prowadzony przez bank (99,8%), w złotych (99,7%) o charakterze indywidualnym (93,4%), bez opłat (55,9%). Brak rachunku płatniczego najczęściej deklarowały osoby z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym lub bez formalnego wykształcenia (razem 61,7%) oraz osoby najstarsze (65+; w tej grupie udział klientów korzystających z bankowości wyniósł 80,2%). Wśród najczęstszych powodów nieposiadania rachunku płatniczego wskazywano: brak takiej potrzeby (79,3%), preferencje przechowywania pieniędzy w gotówce (46,2%), brak zaufania do instytucji finansowych (25,5%) oraz postrzeganie związanych z tym kosztów jako zbyt wysokich (25,2%).

Posiadanie karty płatniczej zadeklarowało 86,7% badanych. Prawie wszystkie karty znajdujące respondentów były kartami debetowymi (88,4%) wydanymi przez banki (99,8%) w formie fizycznej (98,8%) i z funkcją płatności zbliżeniowych (95,6%). Najważniejszą przyczyną nieposiadania karty był brak rachunku płatniczego (49%), następnie obawy o utratę kontroli nad wydatkami (33,2%) i ryzyko wykorzystania karty przez nieuczciwe osoby (27,5%).

Badanie potwierdziło występowanie grupy osób wykluczonych finansowo (nieposiadających konta bankowego lub rachunku płatniczego), które mogą mieć utrudniony dostęp do bezgotówkowych instrumentów płatniczych. Wykazało również, że osoby posiadające kartę zrealizowały istotną część transakcji gotówkowych (47,8% liczby i 45,8% wartości) w miejscach wyposażonych w terminal płatniczy. Jednocześnie osoby posiadające bezgotówkowe instrumenty płatnicze dokonały 23,5% transakcji gotówkowych w punktach, w których nie było terminala płatniczego. Ponadto 14,1% transakcji gotówkowych zostało dokonanych przez osoby nieposiadające karty płatniczej w miejscach, w których mogłyby nią zapłacić. Konsumentów realizowali więc płatności gotówkowe przede wszystkim zgodnie z własnymi preferencjami.

Z zestawienia deklarowanych preferencji wyboru metod płatniczych z realnymi zachowaniami uczestników widocznymi w zapisach transakcji wynika, że respondenci korzystali z wielu metod, różnicując je w zależności od rodzaju miejsca zakupu, kwoty transakcji, kategorii wydatku czy akceptacji w danym punkcie sprzedaży.

8.4. Analiza opłat i prowizji związanych z korzystaniem z rachunku płatniczego w Polsce (wg danych na dzień 31 grudnia 2023 r.)

*Analiza opłat i prowizji związanych z korzystaniem z rachunku płatniczego w Polsce (wg danych na dzień 31 grudnia 2023 r.)*¹³³ jest cyklicznym materiałem przygotowywanym przez NBP porównującym ceny w ofertach dostawców usług płatniczych. Zawiera on informacje o strukturze i zmianach cen za korzystanie z rachunku płatniczego i karty płatniczej do niego wydanej oraz za usługi powiązane z nimi, oferowane osobom fizycznym (oferty standardowa, bankowości osobistej i bankowości prywatnej) mikroprzedsiębiorstwom oraz małym i średnim przedsiębiorstwom. Raport został przygotowany na podstawie danych pozyskanych z cenników dostawców usług płatniczych, obowiązujących na koniec 2023 r. oraz na koniec 2022 r. W analizie szczegółowo opisano zmiany średnich opłat i prowizji za prowadzenie rachunku płatniczego oraz za obsługę wydanej do niego karty płatniczej, jak również usług z nimi powiązanych, w przypadku których wzrost średniej ceny był większy niż wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych za 2023 r. (6,2%). W przypadku każdej grupy klientów opisano także po trzy usługi, dla których odnotowano w 2023 r. największe spadki średniej ceny.

Z analizy wynika, że dostawcy usług płatniczych kontynuowali działania w celu upowszechnienia zdalnych kanałów dystrybucji usług płatniczych. Przekładały się one m.in. na prowadzoną przez nich politykę opłat i prowizji, gdzie na koniec 2023 r. korzystniejsze cenowo były oferty kierowane dla użytkowników aktywnie korzystających ze zdalnych kanałów dostępu do usług płatniczych (bankowości internetowej i mobilnej).

W 2023 r. wyraźnie wzrosły średnie opłaty za prowadzenie rachunku i obsługę wydanej do niego karty w ofercie standardowej dla osób fizycznych. Znaczne zmiany cen odnotowano także w przypadku oferty dla mikroprzedsiębiorstw. Zmniejszyła się średnia opłata za prowadzenie rachunku, przy jednoczesnym wzroście średniej opłaty za obsługę karty płatniczej. Obowiązujące na koniec 2023 r. ceny za te dwie podstawowe usługi w ofercie bankowości osobistej dla osób fizycznych oraz w ofercie dla małych i średnich przedsiębiorstw zmieniły się nieznacznie w porównaniu z końcem 2022 r., a w przypadku oferty bankowości prywatnej dla osób fizycznych były takie same jak rok wcześniej.

Jednocześnie w analizowanym okresie dostawcy usług płatniczych dokonali we wspomnianych ofertach istotnych zmian opłat i prowizji za wiele usług powiązanych z rachunkiem płatniczym i wydaną do niego kartą. Liczba usług powiązanych, dla których średnie ceny wzrosły w porównaniu z końcem 2022 r. była (z wyjątkiem oferty bankowości prywatnej) wyraźnie większa niż liczba usług powiązanych, dla których ceny obniżono. W przypadku wielu usług powiązanych odnotowane podwyżki opłat i prowizji były istotnie większe niż wskaźnik inflacji dla towarów i usług konsumpcyjnych za 2023 r. (6,2%). Skala zmian średnich cen usług

¹³³ Materiał jest dostępny na stronie internetowej NBP: <https://nbp.pl/system-platniczy/dane-i-analizy/analizy-i-opracowania/analiza-oplat-i-prowizji/>.

powiązanych z rachunkiem płatniczym i wydaną do niego kartą świadczonych w kanałach zdalnych była mniejsza niż dla usług realizowanych w placówkach stacjonarnych. W analizowanych ofertach, z wyjątkiem oferty bankowości prywatnej, na koniec 2023 r. opłaty i prowizje za zdecydowaną większość usług powiązanych realizowanych w placówkach stacjonarnych były istotnie większe niż na koniec 2022 r.

W ofertach dla osób fizycznych, średnie i mediany opłat za prowadzenie rachunku płatniczego na koniec 2023 r. wynosiły odpowiednio: w ofercie standardowej – 5,76 zł (wzrost o 0,29 zł w porównaniu z końcem 2022 r.) oraz 5 zł (bez zmian); w ofercie bankowości osobistej – 51,79 zł, (spadek o 0,73 zł) i 49,25 zł (spadek o 0,25 zł), a w ofercie bankowości prywatnej – 191,43 zł i 150 zł (bez zmian). Średnie i mediany opłat za obsługę karty płatniczej wydanej do rachunku kształtowały się następująco: w ofercie standardowej – 5,36 zł, (wzrost o 0,36 zł w porównaniu z końcem 2022 r.) i 5 zł (bez zmian), w ofercie bankowości osobistej – 0,56 zł (spadek o 0,02 zł) i 0 zł (bez zmian), a w ofercie bankowości prywatnej – 1,11 zł i 0 zł (takie same jak rok wcześniej).

W ofertach dla mikroprzedsiębiorstw na koniec 2023 r. średnia opłata za prowadzenie rachunku kształtowała się na poziomie 25,94 zł i była mniejsza o 3,11 zł w porównaniu z 2022 r., mediana nie zmieniła się i wynosiła 20 zł. Z kolei średnia opłata za obsługę karty płatniczej wydanej do rachunku na koniec 2023 r. wynosiła 5,66 zł (wzrost o 0,36 zł w porównaniu z końcem 2022 r.), a mediana 7 zł (wzrost o 1 zł).

W ofertach dla małych i średnich przedsiębiorstw średnia opłata za prowadzenie rachunku bieżącego zmniejszyła się do 55,61 zł (o 1,01 zł), a mediana 39 zł (spadek o 0,5 zł). Natomiast średnia opłata i mediana za obsługę karty płatniczej wydanej do rachunku bieżącego wynosiły na koniec 2023 r. odpowiednio 5,65 zł (wzrost o 0,05 zł) i 6 zł (spadek o 1 zł).

Wykaz stosowanych skrótów

- AISP – *account information service provider*, dostawca świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku
- AMI-SeCo – Advisory Group on Market Infrastructures for Securities and Collateral
- AML – *Anti-Money Laundering* – przeciwdziałanie praniu pieniędzy
- AMLA – *Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism* - Urząd ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu
- BFG – Bankowy Fundusz Gwarancyjny
- BGK – Bank Gospodarstwa Krajowego
- BondSpot – BondSpot S.A.
- BUP – biuro usług płatniczych
- CAPI - *Computer Assisted Personal Interview*, metoda realizacji badania polegająca na przeprowadzeniu bezpośredniego wywiadu badania z respondentem osobiście, wspomaganego komputerowo, podczas którego ankieter korzysta z laptopa lub innego urządzenia przenośnego, na którym są zapisywane odpowiedzi
- CAWI - *Computer Assisted Web Interview*, metoda realizacji badania, w ramach której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej, zazwyczaj przy pomocy strony internetowej
- CCP – *central counterparty*, kontrahent centralny
- CNP – *card not present* – transakcja płatnicza bez fizycznego udziału karty
- CSDR – Central Securities Depositories Regulation
- EACHA – European Automated Clearing House Association
- EBC – Europejski Bank Centralny
- EMIR - European Market Infrastructure Regulation
- EOG – Europejski Obszar Gospodarczy
- ETC – *exchange traded commodity*
- ETF – *exchange traded fund*
- FIZ – fundusz inwestycyjny zamknięty
- FPAD – *Fraud Pattern and Anomaly Detection* – pakiet usług z narzędziami oceny ryzyka oszustw i anomalii
- GPW – Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie S.A.
- Internet/MO/TO – transakcja płatnicza dokonana przy zamówieniu internetowym (internet order), zamówieniu pocztowym (mail order) lub zamówieniu telefonicznym (telephone order)
- IPR – Instant Payments Regulation
- IRGiT S.A. – Izba Rozliczeniowa Giełd Towarowych S.A.
- IRS – *interest rate swap*
- ISO 20022 – nowy standard komunikatów płatniczych, zgodny z międzynarodową normą ISO 20022 bazujący na strukturze XML (*eXtensible Mark-up Language*)

- KDPW_CCP S.A. – izba rozliczeniowa prowadząca działalność w zakresie rozliczania transakcji zawieranych na krajowym rynku finansowym, posiadająca status partnera centralnego (CCP)
- KDPW S.A. – Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.
- KE - Komisja Europejska
- KIP – krajowa instytucja płatnicza
- KIR S.A. – Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.
- KNF – Komisja Nadzoru Finansowego
- KSKOK – Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa
- KRS – Krajowy Rejestr Sądowy
- KSR - Krajowy System Rozliczeń
- LEI – Legal Entity Identifier
- MIP – mała instytucja płatnicza
- MO/TO – *mail order & telephone order* – transakcje zdalne, dokonywane bez fizycznego użycia karty płatniczej
- NBP – Narodowy Bank Polski
- NFC – *near field communication* - komunikacja bliskiego zasięgu
- OIS – *overnight index swap*
- OTC – *over-the-counter*
- OTF – *organised trading facility*
- OZE – odnawialne źródło energii
- PAPI - *Paper Assisted Personal Interview*, metoda realizacji badania polegająca na przeprowadzeniu bezpośredniego wywiadu z respondentem, podczas którego ankieter zapisuje odpowiedzi respondenta na papierowym formularzu (w sposób tradycyjny)
- PDA – prawa do akcji
- PIN - *personal identification numer* - osobisty numer identyfikacyjny
- PSD2 – Payment Services Directive 2
- P2P – *peer – to – peer* – transakcje między dwiema osobami fizycznymi
- SCA – *strong customer authentication* – silne uwierzytelnianie klienta
- SCoRE – Single Collateral Management Rulebook for Europe
- SCT Inst – SEPA Instant Credit Transfer – polecenie przelewu natychmiastowego SEPA
- SCT – SEPA Credit Transfer – polecenie przelewu w schemacie SEPA
- SDD – SEPA Direct Debit – polecenie zapłaty w schemacie SEPA
- SEPA - Single Euro Payments Area – jednolity obszar płatności w euro
- SKOK – Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa
- TARGET – Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System – europejski zautomatyzowany błyskawiczny system rozrachunku brutto płatności w czasie rzeczywistym w pieniądzu banku centralnego, 20 marca 2023 r. zastąpił system TARGET2
- TARGET-NBP – polski komponent systemu TARGET

- TARGET2– Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System – europejski zautomatyzowany system rozrachunku brutto płatności w czasie rzeczywistym w pieniądzu banku centralnego
- TARGET2-NBP – polski komponent systemu TARGET2, funkcjonujący do 19 marca 2023 r.
- TBSP – Treasury BondSpot Poland
- TIPS – TARGET Instant Payment Settlement – jedna z trzech usług w ramach systemu TARGET, służąca do rozrachunku transakcji natychmiastowych w trybie 24/7/365
- T2S – TARGET2-Securities – jedna z trzech usług w ramach systemu TARGET, służąca do rozrachunku transakcji, których przedmiotem są papiery wartościowe
- UE – Unia Europejska
- WIBOR – Warsaw Interbank Offer Rate
- WIRON – Warsaw Interest Rate Overnight

nbp.pl

